

Urspårade
med flera berättelser

af
Maxim Gorki
Öfversättning
af
Walborg Hedberg

(afskrift 2004–2005
efter tredje upplagan,
Stockholm 1907)

Denna text är afskrifven under år 2004 (tvåtusenfyra) och år 2005 (tvåtusenfem) af Erik Jonsson <generaldepoten@rambler.ru> ur tredje upplagan af Maxim GORKIJ: »*Urspårade och andra berättelser*«, Stockholm 1907. Öfversättning af Walborg Hedberg (1859–1931).

Denna afskrift är rättad senast den 16 april 2005.

Fullkomlig öfverensstämmelse med förlagan utlofvas icke.

Förvaras åtkomligt.

Uppgifterna om författarens och öfversättarinnans namn få ej aflägsnas, utplånas eller eljest göras oläsliga.

Denna fil kan hämtas genom länk ifrån någon af följande sidor:

<http://www.geocities.com/generaldepoten/gorkij/index.html>

<http://generaldepoten.bravepages.com/gorkij/index.html>

<http://www.generaldepoten.tk>

<http://generaldoten.bravepages.com/gendep.html>

<http://www.geocities.com/generaldepoten/gendep.html>

Maxim GORKIJ är upptagen på en »svart lista« från 1933 öfver böcker och författare, hvilka ansågos böra utrensas ur tyska bibliotek. Se sidan

<http://www.library.arizona.edu/images/burnedbooks/documents.htm>

I anslutning till dessa berättelser af Maksim Gorkij kan det vara intressant att läsa en del annat, som finns länkadt på litteraturförteckningen till Erik Jonssons papir »*En blick på adertonhundralets realism och nittonhundralets socialistiska realism i några ryska skönlitterära verk*«, hvilket kan läsas på

<http://www.geocities.com/generaldepoten/realuphtml.html>

Förord.

Sedan Tolstoy har i Ryssland ingen skriftställare vunnit en så öfverraskande och fullständig framgång som för närvarande **Maxim Gorki**. Framgången ur de lägsta samhällsklasser, utan någon högre bildning, dök han plötsligt upp som ett författarsnille af första rangen och kullstötte just genom sin brist på skolbildning allt konventionellt i skildringen af lifvet, sådant han från alla sidor uppfattade det.

Maxim Gorki (pseudonym för A. M. Pjeskof) föddes 1868 i Nisjni-Novgorod. Fem år gammal förlorade han sin far, som var tapetserare, vid nio år sin mor. Hans farfar satte honom då i skomakarlära. Men gossen rymde sin kos, och gick i lära först hos en tecknare, sedan hos en målare af helgonbilder. Men äfven denne öfvergaf han och tog tjänst som kökspojke på en Volgaångare. Där fick han sin första bildning af öfverkocken, hos hvilken han fick läsa helgonlegender, berättelser af Gogol och Uspjenskij, romaner af Dumas den äldre. Sin 15:de födelsedag firade han som trädgårdslärling. Nu fattades han plötsligt af ett häftigt begär efter studier. Han for till Kasan i den naiva tron, att man i denna lärda universitetsstad meddelade vetenskapen gratis. Ryckt ur denna villfarelse, nödgades han taga tjänst som bagare mot en månadslön af 3 rubel. Detta yrke anser han ännu i dag för det svåraste. Vidare arbetade han som vedhuggare, bärare och daglönare. Men missmodig öfver de ytterst små förtjänsterna, sköt han sig 1888 en kula i kroppen. Efter en längre tids uppehåll på sjukhuset tillfrisknade han och började att handla med frukt. Efter åtskilliga försök kom han slutligen som skrifvare till advokaten A. J. Lanin. Denne man utöfvade, enligt Gorkis egen utsago, ett stort inflytande på hans utveckling.

Men detta oaktadt förmådde Gorki, drifven af sin ständiga vandringslust, ej hålla ut länge hos Lanin. Som en hemlös man vandrade han genom hela Ryssland från stad till stad. Sedan han återvändt till sin hemort, publicerade han små skisser i några tidningar. Af en lycklig slump blef han 1895 bekant med den berömde ryske skriftställaren

Vladimir Korolenko, som inom kort gjorde Gorki känd i hela ryska riket. Nu är Gorki, näst Tolstoy, den störste ryske författaren.

Gorkis arbeten äro till stor del redan öfversatta i Tyskland och Frankrike, där den ansedda tidskriften »Revue des Revues« först fäste uppmärksamheten på honom. I Norden har Georg Brandes skrivit några högst sympatiska artiklar om denne märkvärdige och ursprunglige författare, och särskildt i Sverige har han funnit många beundrare, hvarom den nu föreliggande 3:dje upplagan af **Urspårade** bär bästa vittne.

Innehåll

Förord.	ii
1 Urspårade.	1
2 Jemeljan Piljaj.	65
3 Kain och Artem.	78
4 Tschelkasch.	111
5 Gamla Isergil.	141

1

Urspårade.

1

Förstadsgränden består af två rader eländiga, tätt hopträngda envåningskyffan, som göra ett ytterst jämmerligt intryck med sina sneda väggar och kroknade fönster. De förvittrade taken på dessa människoboningar, som blifvit grundligt gnagda af tidens tand, äro lagade med barkbitar och bevuxna med mossa, hvilket ger dem ett brokigt utseende. Här och där höja sig höga stänger med starstunkor öfver dem, och förvildade vide- och fläderbuskar sprida en njugg skugga med sitt dammiga löfverk, som utgör den enda grönskan i det af armod bebodda förstadskvarteret.

Likt ängsliga kaniner bliga de små kyffena på hvarandra genom sina dunkla, af ålder grönskiftande fönster. Midt på gatan slingra sig i mångfaldiga bukter gropiga hjulspår uppför berget. Här och där ligga gräsbevuxna högar af grus och allt möjligt bråte, — lämningar efter eller ofullbordade anläggningar till de dambyggnader, genom hvilka grändens invånare en gång förgäfves sökt dämna för de floder af regnvatten, som strömma ned från den öfre staden. Där uppe på bergåsen ligga vackra stenhus dolda i välskötta trädgårdars täta grönska, kyrktorn resa sig högt mot den blå himlen, och deras förgyllda kors glänsa klart i det bländande solskenet.

I regnväder uttömde staden hela sin smuts, under torka allt sitt damm ned genom gränden. Alla dessa små snuskiga kyffan sågo också ut, som om de af en jättehand blifvit nedvräkt från bergstoppen likt onyttiga sopor, som man icke hade bruk för däruppe. Bergssluttningen var som öfversållad med dessa mot marken tillplattade halfruttna

baracker, som genom sol, damm och regn fått den smutsgrå färgen, egendomlig för gammalt trä.

Vid ändan af gränden stod, liksom uteslutet ur stadens gemenskap och förvisadt hit till foten af berget, ett långt tvåvåningshus, som efter sin siste, utan arfvingar aflidne ägares död kommit i stadens ägo och af denna blifvit såld åt köpmannen Petunnikof. Det var det sista i huslängan, sedan utbredd sig ett öppet fält, som ungefär en half verst från huset stupade brant ned mot floden.

Den stora, urgamla byggnaden stack af mot hela omgifningen genom sin påfallande dystra prägel. Den lutade snedt och vindt, af fönstren hade icke ett enda bibehållit sin ursprungliga regelbundna form, och glasrutorna i de trasiga ramarna hade dyvattnets smutsigt grönaktiga färg. I mellanrummen mellan fönstren syntes djupa springor och mörka fläckar efter den affallna rappningen. Det var, som om tiden i dessa hieroglyfer nedskrifvit husets historia på dess egna väggar. Taket, som sänkte sig djupt ned mot gatan, förhöjde ännu mera det bedröfliga intrycket, ty det såg alldeles ut, som om det hukade sig ner mot marken för att ödmjukt mottaga dödshugget, som skulle förvandla det helt och hållet i grus, till en formlös hög af murkna spillror.

Gårdsporten stod öppen, — den ena porthalfvan hade ryckts loss ur gångjärnen och låg på marken, och i springorna mellan dess ribbor stack gräset upp, hvilket betäckte hela den stora ödsliga gården. Längst bort på gården stod en liten låg byggnad, svart af sot, med ett endast åt gårdssidan sluttande plåttak. Huset själf var obebodt, men i gårdsbyggnaden, som förut tjänstgjort som smedja, hade f. d. ryttmästaren Aristid Fomitsch Kuvalda inrättat ett natthärbärge.

Det inre af härberget utgjorde en mörk, långsträckt håla af fyra famnars bredd och tio famnars längd, endast upplyst från ena sidan af fyra små fyrkantiga fönster och en bred dörr. De orappade tegelväggarne voro svarta och nedrökta, och likadant var taket, som var gjordt af botten på en gammal båt. Midt i rummet, på samma plats där smedjehärden förr varit, stod en väldig spis, och rundt omkring den och utmed väggarne sträckte sig breda britsar, på hvilka lågo högar af alla möjliga lumpor — nattgästernas sängkläder. Det luktade rök af väggarne, fukt af det leriga golfvet, svett och snusk af trasorna på britsarne.

Ägaren af natthärbärgen hade sin plats ofvanpå spisen, och britsarne omkring denna voro hedersplatserna för de gäster, som åtnjöto ryttmästarens särskilda ynnest och vänskap. Dagarne tillbragte herr Kuvalda vid ingången till härberget i en slags stol, som han själf förfärdigat af tegelstenar, eller också på Jegor Vavilofs krog, som låg midt

emot Petunnikofs hus. Här plögade ryttmästaren inmundiga sin middag och taga sig en sup.

2

Innan Aristid Kuvalda hyrde denna byggnad, hade han innehaft ett kommissionskontor i staden. Gick man ännu längre tillbaka i hans förflutna, fick man veta, att han rått om ett tryckeri. Innan han rått om detta, hade han, som han uttryckte sig, »helt enkelt — *lefvat!* Och lefvat lusteliga, fan besitta mig! Jag förstod att lefva, det kan jag lugnt säga!«

Ryttmästaren var en högväxt, bredaxlad man omkring femtio år, med ett koppärrigt, af dryckjom rödbrusigt ansikte och stort smutsgult helskägg. Han hade stora grå ögon, som blickade käckt och förnöjdt omkring sig, och en djup basröst, som liksom rullade i strupen. Nästan alltid hade han en tysk porslinspipa med böjdt skaft i munnen. Då han blef arg, spände han ut näsborrarna på sin stora eldröda örnnäsa, och det ryckte i hans läppar, hvarvid två rader stora gula tänder, riktiga vargtänder, blefvo synliga. Han hade påfallande långa armar och haltade; ständigt gick han klädd i en trasig och smutsig officerskappa, en flottig militärmössa med röd rand, men utan skärm och ett par gamla bristfälliga filtstöflar, som räckte honom till knäna. Om förmiddagarna hade han regelbundet förskräckliga kopparslagare, medan åter aftonen merendels fann honom i den glada stämningen af ett lätt rus. Riktigt drucken kunde han aldrig bli, — hur mycket spirituosa han än inmundigade, förlorade han aldrig helt och hållet sin glada jämvikt.

Om kvällarna, då han satt med pipan i munnen i sin tegelstensstol, plögade han mottaga härbergets gäster.

»Hvem är du?« frågade han då den afsigkomne och betryckte individ, som närmade sig honom, och som af superi eller någon annan giltig orsak blifvit förvisad från staden.

Nykomlingen gaf den begärda upplysningen.

»Har du något officiellt papper, som bekräftar ditt sladder?«

Papperet, ifall det nu fanns något sådant, framlämnades åt ryttmästaren. Han stoppade det vanligen i bröstfickan, utan att taga vidare notis om innehållet, och sade:

»Det är bra. För en natt kostar det hos mig två kopek, för en vecka tio och för en månad trettio. Ge dig af in och skaffa dig en plats, — men inte en, som redan är upptagen, för då blir det smörj af. Mina hyresgäster låta inte huttna med sig — — —«

»Kan jag inte hos er få te och bröd eller något annat att äta?« frågade i regeln nykomlingen.

»Jag kommersar bara med väggar och tak, — för hvilka jag själf måste betala den där skurken till värd, köpmannen af andra gillet, Judas Petunnikof, fem rubel i månaden«, förklarade Kuvalda i affärsmässig ton. »Och hit kommer endast sådant folk, som inte vet, hvad lyx vill säga. Men om du är van att kalasa alla dar, så finns det en spisningslokal här midt emot. Bäst vore dock, att du lade bort den där dåliga vanan, min son. Du är ju ingen förnäm herre, — hvad skall du då med mat att göra? Sug på ditt eget späck, det är mycket förståndigare!«

Dessa och liknande yttranden, som alltid framfördes i en öfverdrifvet sträng ton, men med skrattande ögon, förskaffade i förening med hans uppmärksamma behandling af sina hyresgäster ryttmästaren en stor popularitet bland stadens fattiga befolkning. Icke sällan hände det, att någon af hans forna nattgäster, som lyckats arbeta sig upp igen och fiffa upp sin yttre person en smula, kom in på gården för att göra en liten påhälsning hos Aristid Kuvalda.

»God dag, ers välborehet! Hur står det till?«

»Tack, det knallar och går. Nå, hvad är det frågan om?«

»Jag är visst inte igenkänd?«

»Nej, inte precis. . . «

»Men har ni då alldeles glömt. . . ? Jag bodde i vintras en hel månad här hos er! Då när den stora razzian var och tre stycken blefvo knipna. . . «

»Bah, käre vän, sådant händer ofta under mitt gästvänliga tak!«

»Nå, du store!. . . Ni gjorde då ett sådant skoj med poliskommissari- en.«

»Ah, seså, drag åt skogen med alla dina hågkomster, — säg rent ut, hvad du vill!«

»Får jag inte lof att bjuda på något? Medan jag bodde här hos er, trakterade ni mig ofta med ett och annat. . . «

»Tacksamhet bör alltid skattas högt, käre vän, isynnerhet som man så sällan träffar på den hos människorna. Du är en bra gosse, och om jag också inte kommer ihåg dig, så vill jag likväl gärna dricka med dig för din vidare framgång i lifvet.«

»Och ni är alltjämt den samme och håller på med edra lustigheter!. . . «

»Hvad skall man annars taga sig till bland sådana galgfåglar som ni?«

De följdes åt öfver till granne Vavilof, och det hände merendels, att ryttmästarens f. d. skyddsling under det nu följande dryckeslaget, som

stundom varade ända till dagen därpå, åter blef af med allt det lilla, han hade, och på nytt måste taga sin tillflykt till Kuvaldas natthärberge.

»Herre min skapare!« utbrast han då, »nu står jag alltså igen under ert välborenhets kommando! Hvad skall jag nu taga mig till?«

»Du kan inte precis skryta med din ställning, men därför behöfver du inte jämra dig«, resonerade ryttmästaren. »Man skall bara bevara sitt jämnmod i alla förhållanden och inte förbittra lifvet för sig med öfverflödigt filosoferande. Att filosofera är alltid ett tecken till dumhet, och att filosofera, när man har kopparslagare, är den värsta dumheten af alla. Mot kopparslagare hjälper bara bränvin, — inte samvetsagg och tandagnisslan! Se här har du tjugu kopek, gå efter ett kvarter bränvin, för fem kopek lungmos, ett skålpund bröd och två gurkor. När vi väl fått något till lifs, skola vi grundligt öfverlägga om ställningen. . . «

Denna öfverläggning ägde vanligtvis först rum, då också ryttmästaren gjort af med hvarenda kopek af den tre- eller femrubelsedel, han nämnt sin, då den tacksamme klienten uppenbarade sig.

»Så ha vi då alltså lyckligt hunnit fram till målet«, förklarade nu ryttmästaren. »Och sedan vi nu fäst oss totalt läns, ska' vi försöka att åter slå in på nykterhetens och dygdens väg. . . En vis man har sagt: den som icke syndar, gör heller icke bot, och den som icke gör bot, kan icke frälsa sin själ. Det första ha vi redan undangjort, botgöringen tjänar inte mycket till. . . låt oss alltså med ens gå öfver till frälsningsverket! Bege dig ner till floden, min unge vän och skaffa dig arbete! Och i fall du inte är riktigt säker på dig själf, så bed arbetsgifvaren hålla inne aflöningen åt dig eller lämna den i förvar åt mig. När vi så ha samlat ett litet kapital, köper jag dig ett par byxor och hvad du annars kan behöfva för att se ut som en ordentlig människa och en anspråkslös af ödet förföljd jordepilgrim. Med hela byxor på benen kan du göra karrier. Framåt marsch!«

Med ett stilla leende öfver ryttmästarens visa tal begaf sig skyddslingen ner till floden för att låta leja sig som bärare. Han begrep visserligen icke stort af den kvickhet, som låg i Kuvaldas utläggningar, men han såg framför sig talarens muntra ögon, kände den friska fläkten af hans ord och visste, att han i Aristid Kuvalda hade en kraftig arm, som i nödfall skulle stödja honom. Och i själfva verket lyckades han tack vare ryttmästarens stränga uppsikt efter en eller två månaders tungt arbete åter komma ett trappsteg upp öfver den nivå, till hvilken han sjunkit genom samme ryttmästares välvilliga bistånd.

»Nå, ser du käre vän«, sade Kuvalda efter att ha mönstrat sin utarmade skyddsling med en kritisk blick, »nu ha vi alltså byxor och jacka.

Det är af stor betydelse, — lita på min erfarenhet! Så länge jag hade ett par hela byxor, gällde jag för att vara en hygglig karl där uppe i staden, men när byxorna började på att hasa af mig, kom också jag på hasorna och måste ge mig af från staden hit ned på sluttningen. Människorna, ser du, min käre dumsnut, bedöma allt endast efter den yttre formen, — tingens inre kärna blir, tack vare deras medfödda enfald, förborgad för dem. Lägg det på minnet, betala mig hälften af din skuld och gack i frid. Gack och sök, — så skall du också finna!«

»Och hur mycket är jag då skyldig er, Aristid Fomitsch?« frågade skyddslingen en smula oroligt.

»En rubel och sjuttio kopek. Betala mig rubeln eller de sjuttio kopeken, hvilket du vill, resten ger jag dig anstånd med, tills du förtjänat litet mera. . . eller gärna för mig stulit litet mera än hvad du nu har.«

»Tackar ödmjukast för er nådiga välvilja«, utbrast skyddslingen rörd.

»Hvad ni ändå är för en präktig människa! Herre Gud, att ni skulle bli så illa tilltygad af lifvet. . . Fan anamma, hvad ni skulle blifvit för en bjässe, om ni kommit på er riktiga plats!«

Ryttmästaren kan nu en gång icke låta bli att komma med värtaliga sentenser:

»På min riktiga plats? Hvad menar du med det? Ingen känner min rätta plats här i lifvet, alla tränga vi oss in i ett falskt ok. Judas Petunnikof till exempel, köpmannen, han hör hemma i tukthuset, och han spatserar omkring på gatorna midt på ljusa dagen och sysslar till på köpet med planer att grundlägga en fabrik. Vår skolmästare skulle lefva vid sidan af en söt hustru och ett halft dussin barn! — och han går här och drifver omkring krogen. Eller du till exempel, — du söker en plats som betjänt eller kypare, och så ser jag att du passar mycket bättre till soldat, ty du är icke du, är uthållig och har sinne för disciplin. Så står det till med saken, min son. Lifvet blandar oss om hvarandra som spelkort, och endast af en ren slump och för kort tid råka vi ibland på vår rätta plats! . . . «

3

Stundom voro dylika afskedstal endast inledningen till ett nytt krogbesök, hvarvid såväl ryttmästaren som hans skyddsling gjorde af med sina sista slantar. Men dessa återfall störde för öfrigt icke på minsta vis det goda förhållandet mellan parterna. Sålunda var det med den af Aristid Fomitsch omnämnde skolmästaren, som endast kraflade sig upp för att genast åter förfalla till sitt förra tillstånd. I fråga om intelli-

gens stod han ryttmästaren närmast alla af hyresgästerna, och måhända hade han den omständighet att tacka för, att han icke mer förmådde resa sig, sedan han väl en gång blifvit gäst i natthärberget.

Han var den ende, med hvilken Aristid Kuvalda kunde filosofera, utan att nödgas befara att icke bli förstådd. Ryttmästaren visste också att värdera detta, och då den åter en smula på fötter komne skolmästaren gjorde min af att lämna sitt logis och hyra sig något kyffe i staden för de par slantar han förtjänat, ledsagade Aristid Kuvalda honom med så sorgmodig min och var så frikostig på melankoliska tirader, att de bägge två ofelbart styrde kosan till Vavilofs krog och lade ner sina rikedomar i bränvin.

Sannolikt ställde Kuvalda med flit så till, att skolläraren, trots den redligaste vilja aldrig kom därhän att skiljas från härberget. Hur skulle också Aristid Kuvalda, en man af adligt stånd och bildning, ur hvars yttranden ännu ofta spår af en bättre uppfostran lyste fram, och som genom sitt mångskiftande lif lärt sig tänka en smula själfständigt, — hur skulle han kunna låta skilja sig från en person, som i andligt afseende var tämligen jämbördig med honom? Redan af medlidande med sig själf kunde han det icke.

Skolläraren hade en gång varit anställd vid ett seminarium i en stad vid Volga, men af ett eller annat skäl blifvit aflägsnad från skolan. Sedan hade han haft plats som bokhållare i en läderfabrik, men höll icke heller länge ut med det. Han blef privatbibliotekarie, pröfvade också ett par andra sysselsättningar, tog en juridisk examen, förföll slutligen till superi och kom till ryttmästaren. Han var stor till växten, gick starkt framåt lutad, hade lång spetsig näsa och var alldeles flintskallig. Ur det magra gula ansiktet med den kilformiga hakan blickade ett par stora, djupt liggande, oroligt svårmodiga ögon, och mungiporna voro resigneradt neddragna. Hvad han behöfde för tillfredsställandet af sina lefnadsbehof eller snarare sitt dryckenskapsbegär förtjänade han som notisjägare för lokaltidningarna. Det var icke sällan han fick ända till sina femton rubel i veckan. Då lämnade han pengarna åt ryttmästaren och sade:

»Nu är det nog — jag återvänder i kulturens sköte. Ännu en vecka vill jag arbeta, sedan skaffar jag mig ett nytt kvarter och så heter det: *Addio, mio caro!*«

»En högst lofvärd föresats, min käre Philip! Jag kan endast af uppriktigt hjärta prisa ditt beslut, och jag skall inte heller på hela veckan bevilja dig en enda sup«, förkunnade ryttmästaren i sträng ton.

»Det skall jag vara dig mycket tacksam för. Tänker du verkligen inte ... inte ge mig en droppe?«

Ryttmästaren hörde i hans ord en skygg bön om mildring af den stränga domen och sade ännu strängare:

»Inte en droppe — om du också bölar som en tjur!«

»Nå, som du vill«, suckade skolläraren och begaf sig ut på jakt efter notiser. En eller högst två dagar senare satt han så alldeles maktlös och förbi, pinad af ett våldsamt begär, i någon vrå, kastade sorgsna bedjande blickar på ryttmästaren och väntade i ångest och bäfvan på, att vännens hjärta skulle vekna. Ryttmästaren tog på sig en sträng min och höll ironiska tal om karaktärslöshet, det djuriska dryckenskapsbegäret och andra ämnen som passade in på föreliggande fall. Man måste göra honom den rättvisan, att han ärligt lät hänföra sig af sin roll som mentor och sededomare, — men härbergets stamkunder förhöllo sig tämligen skeptiskt gentemot hans straffpredikningar och menade med en uttrycksfull sidoblick:

»Hör på den räfven bara! Så knepigt han drar sig ur klämman! Jag sade dig det ju, men du ville inte höra på mig, — skyll nu dig själf!«

»En äkta soldat, hans välborehet, — tänker redan på reträtt, när han marscherar framåt!«

Skolmästaren sökte nu stänga in den hjärtlöse vännen i någon mörk vrå, hakade sig skälfvande fast i hans smutsiga kappa och såg honom in i ansiktet med en ousägligt tragisk blick, under det han förde tungan öfver sina torra läppar.

»Står inte ut längre?« frågade ryttmästaren vresigt.

Skolläraren bekräftade hans förmodan med en stum nick, hvarpå han lät hufvudet maktlöst sjunka ner på bröstet.

»Håll ut en dag till — kanske går det öfver«, menade Kuvalda.

Skolmästaren skakade sorgset på hufvudet med hopplös min. Aristid Fomitsch såg, att vännens hela långa utmärklade gestalt formligt skälfde af åtrå efter det älskade giftet, och han stack handen i fickan efter pengar.

»I de flesta fall«, sade han, som om han försvarade sig mot en okänd anklagare, »är det fåfängt att kämpa mot sitt öde.«

Men om skolläraren verkligen härdat ut en hel vecka uppstod mellan honom och Aristid Fomitsch en rörande afskedsscen, hvars final vanligen utspelades på Vavilofs krog.

4

Skolmästaren lade för öfrigt icke ner alla sina pengar i spirituosa, — minst hälften förslösade han på barnungarne i gränden. De fattiga

stackare, som bodde där voro rikt välsignade med barn, — från tidigt på morgonen till sent på kvällen vältrade sig hela svärmar af smutsiga, halft utsvultna och halfnakna ungdomar i gatudammet. Man plägar kalla barnen jordens »levvande blommor«, men här i denna eländets gränd voro blommorna vissnade i förtid, då de spirade upp på en mark som saknade friska safter.

Allt detta småfolk samlade nu skolmästaren ofta omkring sig, och efter att ha köpt semlor, ägg, äpplen och nötter, gick han med dem ut på fältet ner åt floden. Där slog de sig ner på marken, mumsade först begärligt i sig allt, hvad skolläraren haft med sig åt dem och roade sig sedan med alla möjliga lekar, hvarvid de fyllde luften på en versts omkrets med sitt sorglösa stoj och skratt. Drinkarens långa, magra gestalt tycktes krympa ihop bland alla dessa småttingar, som behandlade honom högst förtroligt, alldeles som en jämnårig. De kallade honom helt enkelt »Philip«, utan att ens tillfoga epitetet »farbror«. Som grodyngel snodde och myllrade de omkring honom, knuffade honom, hoppade upp på hans rygg, klappade honom på det kala hufvudet, drogo honom i näsan. Men allt detta tyckte han visst om, ty han protesterade aldrig mot de friheter, som de togo sig. Han talade endast mycket litet med dem och när han gjorde det, skedde det på ett försiktigt, nästan skyggt vis, som om han fruktade, att hans ord skulle kunna besmitta eller på något vis skada dem. Så tillbragte han ett par timmar med dem som deras leksak och lekkamrat, betraktade med sina melankoliska dystra ögon deras muntra, upplifvande ansikten, och lämnade dem sedan för att långsamt och betänksamt styra kosan till Vavilofs krog, där han stillatigande och skyndsamt söp sig redlöst drucken.

Nästan dagligen, då skolmästaren kom hem från sina reporterpromenader, hade han med sig en tidning, och genast samlade sig omkring honom ett helt sällskap af förolyckade subjekt. Så snart de fingo syn på honom, kommo de fram ur alla vinklar och vrår på gården, somliga druckna, andra plågade af kopparslagare, hvar och en illa tilltygad på sitt särskilda sätt, men alla lika eländiga och smutsiga.

Där kom Alexej Maximovitsch Simtsof, f. d. jägmästare på ett krohemman och numera gatkrämare, som handlade med tändstickor, bläck, blanksmörja och skämda citroner. Han var en gammal sextioårs man, klädd i en rock af segelduk och en stor hatt, hvars tillknycklade brätte beskuggade hans pussiga, röda, af ett tjockt hvitt helskägg inramade ansikte. Ur detta ansikte framtittade en liten eldröd näsa, tjocka läppar af samma färg och ett par cyniska, alltid tårfyllda ögon. Man hade gett honom öknamnet »snurran«, en benämning, som träffan-

de karaktäriserade hans klotrunda gestalt och snurrande, klanglösa stämma.

Vidare dök där fram ur någon vrå f. d. fängelsedirektören Luka Antonovitsch Martjanof, kallad ›spetsen‹, — en dyster, tystlåten svartmuskig supare, som lefde af att spela ›klöfveress‹, ›knack‹, ›polsk bank‹ och andra, lika snillrika som hos polisen illa anskrifna talanger. Han lät sin väldiga, så många otaliga gånger genompryglade gestalt tungt falla ner i gräset vid sidan af skolmästaren, blinkade med sina svarta ögon och sträckte ut handen efter någon kamrats flaska, i det han med hes basröst frågade:

»Får jag?»

Också mekanikern, Pavel Solntsef, en lungsiktig, trettio års man, uppträdde på skådeplatsen. Han hade fått vänstra sidan lamslagen i ett slagsmål. Det gula, spetsiga räfansiktet var ständigt förvridet af ett elakt leende, mellan de tunna läpparne syntes två rader svarta, af sjukdom förstörda tänder, och de sönderrifna trasorna hängde på hans smala knotiga axlar som på en klädhängare. Han kallades af sina kamrater ›afskrädet‹. Sitt uppehälle förtjänade han genom att sälja klädesborstar af lindbast, som han själf förfärdigade, och viskor af ett särskildt slags gräs.

Vidare kom en högväxt, knotig karl af obekant härkomst, en tystlåten och skygg människa med ett skrämmt uttryck i de stora runda ögonen. Han hade redan suttit inne tre gånger för stöld. Hans familjenamn var Kisselnikof, men i härberget kallade man honom aldrig annat än ›Halfannan-Tarass‹, då han var precis en half gång till så lång som hans oskiljaktige vän, f. d. diakonen Tarass, som för superi och utsväfvande lefnadssätt blifvit utstött ur det andligaståndet. Diakonen var en liten undersätsig man med bredt kämpabröst och ett rundt, lurfvigt hufvud. Han dansade utmärkt och svor ännu bättre. I sällskap med ›Halfannan-Tarass‹ högg han ved nere vid flodstranden. Under sina fristunder berättade Tarass för vänner och hvem som ville höra på »historier ur egen fatatur«, som han uttryckte sig. Vid åhörandet af dessa historier, hvars hjältar alltid voro helgon, kungar, präster och generaler, spottade till och med stamkunderna i Kuvaldas natthärberge af vämjelse, alldeles förbluffade öfver den forne prästens smutsiga fantasi, under det han med sammanknipna ögon och likgiltig min berättade sina otroligt oanständiga anekdoter och historier. Denna människas inbillningskraft var outtömlig, han kunde dikta och berätta hela dagen, från morgon till kväll, utan att upprepa sig själf en enda gång. kanske hade en stor skald gått förlorad i honom eller åtminstone en mindre vanlig berättare, som förstod att ge lif åt allt omkring sig och

med sitt visserligen grofva och fula, men dock bildrika och kraftfulla språk inblåste en själ till och med hos stenarne.

Där fanns ytterligare en klumpig ung pojke, som Kuvalda döpt med namnet ›Meteorn«. Han hade infunnit sig en dag för att tillbringa natten i ryttmästarens asyl och hade sedan till de andras icke ringa förvåning blifvit en af härbergets stamgäster. I början lade man icke märke till honom, han gick på dagen som de andra till sitt arbete. Men på kvällarne höll han sig alltid i närheten af den trängre krets af vänner, som ryttmästaren samlade omkring sig, ända tills han slutligen blef bemärkt af denne.

»Hör på, pys, — hvad är du egentligen för en?« frågade honom Aristid Kuvalda.

»Jag är en barfotalasse«, svarade pojken kort och rakt på sak.

Ryttmästaren mönstrade honom med en kritisk blick. Han hade ett enfaldigt ansikte med starkt framspringande kindknotor och trubbnäsa; håret bar han tämligen långt. Han hade på sig en blå blus utan skärp, och på hufvudet satt lämningen efter en halmhatt. Fötterna voro bara.

»Ett nöt är du«, förklarade Aristid Kuvalda. »Hvarför snor du alltid häromkring oss? Vi ha inte något bruk för dig, min gosse. . . Super du? Nej? . . . Kan du stjåla? Lika litet. Gack därför och lär dig det och kom igen, när du har blifvit en människa. . . «

Pojken skrattade.

»Nej, jag vill stanna hos er. . . «

»Hvarför det?«

»Jo, därför. . . «

»Ack, en sådan meteor!« ropade ryttmästaren.

»Jag skall ge honom en orre, så han känner det«, erbjöd sig Martjanof.

»Hvarför det?« frågade pojken.

»Jo, därför. . . «

»Och jag tar en sten och slår in hjärnan på er«, svarade pojken med all skyldig aktning.

Martjanof skulle helst tagit honom i kalufven med det samma, men Kuvalda lade sig emellan.

»Låt honom vara«, sade han, »det är, när allt kommer omkring, en viss frändskap mellan honom och dig eller kanske med oss alla. Du vill örfila upp honom, utan att ge något skäl därför — och han vill lefva här med oss, utan att ge något skäl för det, alldeles som du. Fan må taga honom. . . ingen af oss kan ju ge något skäl för att vi lefva så här och

icke annorlunda... Vi lefva förstås — men hvarför? Jo, därför är vårt enda svar... Och det säger han också... låt honom alltså vara i fred.«

»Ni borde hellre hålla er borta från oss, unge man«, rådde honom skolmästaren, i det han såg på honom med sin svårmodiga blick.

Pojken svarade icke, utan stannade kvar. Småningom vänjde sig de andra vid honom och lade slutligen icke vidare märke till honom. Men han lefde ibland dem och gaf akt på allt.

5

Alla här uppräknade subjekt utgjorde så att säga ryttmästarens stab, och han kallade dem med godmodigt gyckel ›fördettingarna«. Utom dem hörde till härbergets ständiga gäster fem eller sex ›barfotalassar«, landfolk, som icke hade ett så skiftesrikt förflutet som ›fördettingarna« att uppvisa. Fastän de i öfrigt fått pröfva ödets nyckfullhet lika bittert som dessa, voro det innerst inne vida mindre förändrade och brutna än de. Den förfallne stadsbon förefaller alltid mera fördärfvad och smutsig, än hans urspårade broder från landet — det framgick tydligt af jämförelsen mellan de f. d. ›intelligenser« och de f. d. bönder, som samtidigt bebadde Kuvaldas asyl.

Till den sistnämnda kategorien hörde närmast en gammal lump-samlare, som kallades Tjapa. Han var ovanligt lång och mager och höll hufvudet så, att hakan stötte mot bröstet, hvilket gaf hans skugga formen af en ugnsraka. Framifrån kunde man icke se en skymt af hans ansikte, och i profil såg man endast den väldiga kroknäsan, den hängande underläppen och de tjocka, hvita ögonbrynen. Han var i fråga om tiden ryttmästarens äldste stamkund, och det hette om honom, att han hade mycket pengar gömda någonstädes. Just för dessa pengars skull hade man för två år sedan farit med en knif öfver hans strupe, och sedan dess hade hans hufvud fått sin besynnerliga ställning. Han förnekade, att han alls hade några pengar, sade, att man bara skurit honom i halsen, »så där ändå vid ett vanligt slagsmål«, och påstod, att han sedan dess hade så lätt att samla lump och ben, eftersom hufvudet alltid var böjdt mot marken. När han kom skridande med sina vacklande, osäkra steg, utan sina vanliga yrkesattribut — käppen i handen och säcken på ryggen — såg han nästan ut som en sömngångare, och Kuvalda plögade då peka på honom och säga:

»Se, där söker köpmannen Judas Petunnikofs förrymda samvete sig en tillflyktsort. Titta, så fult och smutsigt och trasigt det ser ut, det där förrymda samvetet!«

Tjapa talade med rosslande stämman, så att man knappt kunde förstå hans ord, och därför talade han också i allmänhet föga och var gärna ensam. Men för hvar gång det till härberget kom en ny gäst, som drifvits bort från sin by af nöden, råkade Tjapa i liflig oro och vrede. Han förföljde den stackaren med giftiga speglosor, som i ett ursinnigt kraxande trängde fram ur hans strupe, hetsade någon af de elakaste »barfotalassarne» på honom, hotade, att på natten med egen hand pryglade honom fördärfvad och plundra honom och uppnådde till slut nästan alltid, att den skrämde bondtölpen försvann från Kuvaldas asyl och aldrig mer tordes visa sig där. Då först lugnade sig Tjapa och smög sig undan i någon vrå, där han lagade sina lumpor eller läste i en bibel, som såg lika gammal, smutsig och trasig ut som han själf. Han kröp åter fram, först då skolmästaren kom med tidningen och läste högt ur den. Vanligtvis hörde Tjapa stillatigande på hvad so lästes, stönade på sin höjd ett par gånger, men gjorde inga frågor. Men då skolmästaren slutat läsa och vek ihop tidningen, sträckte Tjapa ut sin knotiga hand och sade:

»Tag hit. . . «

»Hvad skall du med den?»

»Jo tag hit, — kanske står det något om oss i den. . . «

»Om hvem? Om er? . . . «

»Ja, om oss bönder. . . «

Man skrattade åt honom och kastade åt honom tidningen. Han tog den och läste notiserna från de olika guvernementen, hur i den och den församlingen en hagelskur slagit ner all säden, hur i en annan trettio gårdar brunnit upp, och hur i en tredje en bondhustru förgiftat hela sin familj, med ett ord, alla de små meddelanden, som vanligtvis offentliggöras om böndernas lif och äro ägnade att framställa dem som olyckliga, elaka och dumma. Tjapa läste det brummande för sig själf, men om han vid sin läsning tyckte synd om dem det gällde eller kände skadeglädje, var svårt att afgöra.

Om söndagarne sysslade Tjapa aldrig med sitt yrke, utan tillbragte dem för det mesta med att läsa i bibeln, under det han oupphörligt suckade och brummade. Boken höll han stödd mot bröstet, och han kunde bli riktigt förargad, om någon händelsevis knuffade till den eller störde honom på något annat sätt.

»Hallå, du skriftlärde«, ropade Kuvalda åt honom »låt den gamla luntan vara! Du begriper ju ändå icke, hvad du läser!»

»Och hvad begriper du då?»

»Jag säger ju inte, att jag begriper något, — men jag läser inte heller några böcker!»

»Ja, men jag läser några, jag..!«

»Och förblir i alla fall ett nöt«, förklarade ryttmästaren. »Har du inte nog oro i hufvudet af lössen, utan skall också släppa in tankar dit! Hur skall du kunna stå ut med det, gamla groda?«

»Nå, jag har ju inte långt kvar att lefva«, svarade Tjapa lugnt.

En dag frågade honom skolmästaren, hvar han egentligen lärt sig läsa.

»I fängelset«, svarade Tjapa kort.

»Har du setat inne då?«

»Jag har väl det. . . «

»Hvarför det?«

»Jo. . . jag förgick mig. . . När jag kom ut, fick jag bibeln med. . . den var skänkt af ett fruntimmer. . . Å i fängelset är det godt att lefva, bror lille. . . «

»Hvad säger du! Hur så?«

»Det bringar en till förnuft. . . Där lärde jag mig att läsa. . . och fick en bok. . . alltsammans gratis!«

Då skolmästaren dök upp i härberget, hade Tjapa redan länge hört till dess gäster. Han stirrade länge på nykomlingen — då han ville se någon i ansiktet, måste han böja öfverkroppen alldeles åt sidan — och hörde uppmärksamt på, hvad han sade. En dag satte han sig som af en händelse bredvid honom.

»Du har således varit en sådan där lärd en. . . Har du också läst den Heliga skrift?«

»Ja, det har jag. . . «

»Jaså. . . kommer du ännu ihåg något af det?«

»Ja visst. . . «

Gubben böjde öfverkroppen åt sidan och stirrade skolläraren mistroget in i ansiktet med sina hårda gråa ögon.

»Du vet, att där talas om amalekiterna. . . «

»Ja — än sedan?«

»Hvar äro de nu?«

»De äro försvunna från jorden. . . utdöda. . . «

Gubben teg en stund och frågade därpå:

»Och filistéerna?«

»De finnas inte heller längre, Tjapa. . . «

»Utdöda allesammans?«

»Ja. . . alla. . . «

»Hm. . . och skola vi också dö ut?«

»Ja, när den tiden kommer, skola vi också dö ut«, spådde skolmästaren lugnt.

»Och från hvilken af Israels tolf stammar härstamma vi?«

Skolläraren såg på honom, funderade ett ögonblick och började där-
efter tala om kimmerier, skyter, hunner och slaver. — Gubben lutade
sig allt mer åt sidan och stirrade på honom med en rent af skrämmd
blick.

»Det ljuger du alltihop!« kraxade han, då skolmästaren slutat.

»Hvarför tror du, att jag ljuger?« frågade denne förvånad.

»Hvad är det för folkslag du pratar om! De stå inte i bibeln!«

Tjapa steg upp och gick, djupt sårade och förargad.

»Det går utför med ditt förstånd, Tjapa«, ropade läraren efter ho-
nom.

Då vände sig Tjapa om emot honom, sträckte ut armen och hotade
honom med det klolika, smutsiga fingret.

»Af Gud har Adam kommit, af Adam judarna och af judarna alla
andra folk, således också vi.«

»Nå — än sedan?«

»Tatarerna ha kommit från Ismael, men Ismael härstammar från
en jude. . . «

»Ja, hvad vill du då egentligen!«

»Ingenting! Men hvarför ljuger du?«

Och han gick ifrån honom och kröp åter in i sin vrå. Men två dagar
senare satte han sig åter hos honom.

»Du har ju en gång varit en lärd man. . . Nå, då vet du väl också,
hvad vi äro för ene?«

»Vi äro slaver, Tjapa«, svarade skolmästaren, som bra gärna skulle
velat veta, hvart Tjapa egentligen ville komma, och spändt väntade på
hans svar.

»Tala efter bibeln«, sade Tjapa, »där finns det inga sådana. Hvilket-
dera äro vi. . . babylonier eller edomiter?«

Skolmästaren började kritisera bibeln. Gubben hörde uppmärksamt
på en stund och afbröt honom sedan.

»Vänta litet, du! Således äro inte ryssarne bland de folk, som äro
kända af Herren Gud? Menar du verkligen det? Ty de som äro upp-
tecknade i bibeln, — dem kände Herren Gud ju! Han tuktade dem med
eld och svärd, förstörde deras städer och byar, — men han skickade
dem också profeter, som undervisade dem. . . hade alltså förbarmade
med dem. Judarna och tatarerna har han skingrat rundt i alla län-
der. . . men han har ändå bevarat dem. . . Och vi. . . hur är det med oss?
Hvarför finns det inga profeter hos oss?«

»Det vet jag verkligen inte«, svarade skolmästaren, som önskade,
att han kunde tränga in i gubbens föreställningskrets. Tjapa lade sin

hand på hans skuldra, började sakta ruska honom af och an och sade därpå med rosslande stämma, som om han sväljde något:

»Säg då rent ifrån, bror lille!... Du pratar ju annars så mycket, som om du visste allt! Det pinar mig riktigt att höra på dig, du gör mig så orolig i själen... Det vore bättre du teg... Hvilka äro vi? Det är frågan! Och hvarför ges det inga profeter hos oss, då?... Och hvar voro vi, då Kristus vandrade på jorden? Säg mig det, du!... Och så pratar han allt möjligt strunt! Kan då ett helt folk dö? Det ryska folket kan inte dö, — det ljuger du... Det är också nämndt i bibeln, fastän man vet inte under vilket namn... Känner du alls folket på det hela taget? Vet du, hurudant det är? Mäktigt är det... Hur många byar ges det inte på jorden!... Och öfver allt lefver folket... det verkliga, stora folket. Och du säger, att det skall dö ut!... En människa kan dö, men icke ett folk... Ty Gud, som är jordens skapare och upprätthållare, behöfver folken. Amalekiterna äro icke döda, de äro nu tyskar eller fransmän... Ack, du... Ack, du!... kan du säga, hvarför Gud förbigått oss? Hvarför skickar han oss inga straffdomar, inga profeter? Hvem skall undervisa oss?«

Det låg en sällsam kraft i Tjapas ord, — hån, förebråelse och en djup misstro därur. Han hade talat länge, och skolmästaren, som efter vanligheten var drucken och icke hade lust att tvista, fann det slutligen pinsamt att höra på honom. Han betraktade gubbens skröpliga gestalt, förnam på samma gång den förkrossande kraften i hans okonstlade ord och kände med ens ett smärtsamt medlidande med sig själf och ett djupt svårmod. Han skulle velat svara Tjapa lika kraftigt och öfvertygande, som denne själf talat, så att han icke längre tilltalade honom i denna strängt förebrående ton, utan mildt och faderligt. Och han kände nog, hur något arbetade och svällde i hans bröst och steg upp mot strupen på honom, — men han fann icke inom sig de kraftiga ord, han sökte.

»Du är en förlorad människa«, fortfor Tjapa, »din själ är alldeles söndersliten... och så pratar du, som om du visste allt... Det vore bättre du teg...«

»Du har rätt, Tjapa«, svarade skolmästaren vemodigt. »Folket är stort, och jag... jag är främmande för det... och det är mitt lifs olycka... Men låt det nu vara nog med det... Och profeter ges det heller inte... nej! och att jag pratar en massa strunt, — det är också sant... Det är bäst, jag tiger hädaneft. Men tala inte så där till mig mera... Ack, du vet ju inte, gubbe... du kan inte vet... inte förstå...«

Och han började gråta. Ymnigt och hejdlöst strömmade hans tårar, och han kände sig så lätt om hjärtat af att få gråta ut.

»Du borde ge dig ut på landet bland bönderna«, kraxade Tjapa barskt. »Skaffa dig en plats som lärare eller skrifvare... så hade du din brödbit och kunde riktigt få frisk luft i lungorna... Hvad har du väl här? Ingenting annat än kval...«

Skolmästaren svarade icke, — han grät alltjämnt, fråssade rent af i sina tårar.

Från denna stund voro de båda vänner, och då de andra sågo dem tillsammans, sade de:

»Titta, så skolmästaren hänger efter Tjapa... det är hans pengar, han vill åt, den räfven!«

»Han har väl fått instruktioner af Kuvalda, — den vill nog gärna ha reda på, hvar gubben gömt sina kapital...«

Sannolikt tänkte de annorlunda, än de talade. Det fanns ett egenomligt drag hos dessa människor, — de tyckte om att synas sämre för hvarandra, än de i själfva verket voro. Då en människa icke har något godt att uppvisa, skryter hon med sin dålighet.

6

Så snart alla dessa personer samlats omkring skolmästaren, började uppläsningen.

»Nå hvad svamlar makulaturbladet om i dag?« frågade ryttmästaren. »Är det någon följetong?«

»Nej«, svarade skolläraren.

»Han är en gammal snålvarg, er redaktör... Och hur är det med ledande artikeln?«

»Det är en i dag. Af Guljajef, tror jag.«

»Aha, — sätt i väg!... Han skrifver bra, den kanaljen, slår spiken på hufvudet.«

»Den värdering af fastigheter«, läser skolmästaren, »som gjordes för mer än femton år sedan, fortfar ännu i dag att tjäna som grundval för den kommunala taxeringen...«

»Hvad är det för smörja«, afbryter honom ryttmästaren. »„Fortfar att tjäna“ — det är ju löjligt. För de där herrarne i köpmansgillet, som styra och ställa i staden, är det just i lag, att den „fortfar att tjäna“ — nå, och så tjänar den också därtill...«

»Det är just, hvad artikeln handlar om!« förklarar skolmästaren.

»Verkligen? Men det är då mera ett ämne för en följetong... Det skall skrivas med peppar och salt...«

Det uppstår en liten dispyt. Eftersom man ännu endast tömt en flaskka brännvin, hör auditoriet uppmärksamt på. Efter ledande artikeln kommer turen till lokalnotiserna, sedan till »Rättegångs- och polissaker«. Då i något brottmål en köpman spelar rollen af anklagad eller på något vis tyckes förfördelad, triumferar Aristid Kuvalda. man har bestulit en köpman — bravo! Synd bara, att man stal så litet. För en annan hade hästarne blifvit ihjälslagna, — rätt så, man skulle bara gjort likadant med honom själf också. En köpman har förlorat en process, — förträffligt, men man skulle ha dömt honom att betala dubbla rättegångsomkostnader.

»Det vore olagligt«, infaller skolläraren.

»Olagligt?« brusar Kuvalda upp. »Men är då köpmannen själf laglig? Hvad är på det hela taget en köpman? Låt oss titta litet närmare på denna brutala, klumpiga företeelse! Först och främst är hvarje köpman en bonde. Han kommer från byn till staden, och efter en viss tids förlopp kallar han sig köpman. För att bli köpman, måste han naturligtvis ha pengar. Men hvar skall en bonde taga pengar ifrån? Med ärligt arbete förvärfvas som bekant inga rikedomar, han måste alltså slå sig på kanaljerier af något slag. En köpman är följaktligen en kanalje till bonde!«

»Bra sagdt!« instämde gillande någon af åhörararne.

Endast Tjapa gnider sig på bröstet och brummar — alldeles som då han efter en längre tids kopparslagare åter tar sin första sup. Ryttmästaren strålar. Man läser de olika korrespondenserna, — här simmar han, som han uttrycker sig, i öfverflödets haf. Öfverallt vädrar han köpmannens fördärflika inflytande, som förfuskar och förgiftar folkets lif. Högljudt och förkrossande skalla hans strafftal mot köpmannen, och åhörarne lyssna med välbehag på hans kraftiga skällsord.

»Om jag skrefve i tidningarna«, utropar han, »å, då skulle jag visa världen köpmannen i hans rätta gestalt! Jag skulle bevisa, att han i själfva verket är ett djur, som endast tillfälligtvis förrättar mänskliga funktioner. Jag har förstått hans sanna väsen. Hurudan är han? Jo, han är rå, dum, utan lefnadsvett, utan fosterlandsbegrepp och känner intet högre än kopeken — —«

»Afskrädet«, som kände ryttmästarens svaga sida och fann nöje i att förarga folk, inföll elakt:

»Ja, det finns inte längre några människor på jorden, sedan adelsmännen börjat på att svälta ihjäl i massa. . . «

»Du har rätt, du bastard af groda och spindel«, ropade ryttmästaren, »sedan adeln råkat i utförsbacken, finns det inga människor mer!

Det finns bara köpmän — — och det släktet är mig i själ och hjärta förhatligt.«

»Kan godt förstå det, bror lille, — — de ha ju trampat dig i stoftet. . . «

»Trampat mig i stoftet? Jag har gått under af kärlek till lifvet, ditt nöt! Jag har älskat lifvet. . . men köpmannen förhärjar och ödelägger det. Därför afskyr jag honom. . . icke därför att jag som adelsman anser mig bättre. För resten är jag alls ingen adelsman, utan en ›fördetting«, lägg det på minnet! Jag spottar numera på allt och alla. . . För mig är lifvet en älskarinna, som svikit mig, och som jag därför straffar med det djupaste förakt och ligkiltighet!«

»Det ljuger du!« sade ›afskrädet«.

»Hvad ljuger jag?« röt Aristid Kuvalda, blossande af vrede.

»Skrik då inte så«, sade Martjanof med sin kalla, klara basröst. »Hvad tjänar det till att gräla? Köpman eller adelsman, — hvad angår det oss?«

»De äro lika goda kålsupare bägge två och kunna lugnt taga hvarandra i hand«, insköt diakonen Tarass.

»Sluta nu, afskräde«, sade skolmästaren lugnande. »Hvem bryr sig om att ytterligare salta en salt sill?«

Han är en afgjord fiende till allt gräl och bråk. Då lidelserna börja svalla omkring honom, får han ett smärtsamt drag kring läpparna och bemödar sig på lugnt och förståndigt vis att försona de stridande. Lyckas det honom icke, lämnar han sällskapet. Det vet ryttmästaren mycket väl, och om han icke druckit alltför mycket mer, än törsten ford-
rar, lägger han band på sig för att icke i skolmästaren förlora sin bästa åhörare.

»Jag säger än en gång«, fortfar han en smula lugnare, »att jag ser lifvet i händerna på fiender; — icke blott fiender till adeln, utan till allt ädelt öfver hufvud. . . i händerna på omätliga människor, som icke äro i stånd att förläna det någon glans — —«

»Och likväl, bror lille«, invände skolmästaren, »var det köpmän, som grundade Genua, Venedig och Holland, och Englands köpmän eröfrade Indien, och våra Stroganof'ar. . . «

»Talar jag då om sådana köpmän? Jag menar folk af samma sort som Judas Petunnikof. . . «

»Hvad ha då dessa gjort dig?« frågade läraren lugnt.

»Hvad för slag? Är jag då inte ännu i lifvet? Och om jag lefver, — måste jag inte då förarga mig öfver de där skurkarna, som förfuska lifvet och slå det i fjättrar? . . . «

»Och som endast göra sig lustiga öfver herr f. d. ryttmästarens och människans ädla vrede«, hånade »afskrädet«.

»Godt, — jag medger, att det är dumt. Som »fördetting« måste jag helt enkelt sudda ut alla känslor och åsikter, som jag hade förut. Det stämmer, gärna för mig. . . eller hvad är det, säg mig det, som skall bringa mig och er alla ersättning för hvad vi kasta ifrån oss?«

»Ser du, nu talar du redan förnuftigare«, sade skolmästaren uppmuntrande.

»Vi behöfva då andra åsikter om lifvet, andra känslor. Vi behöfva något. . . något nytt, liksom vi ju själfva äro något nytt i lifvet. . . «

»Helt visst behöfva vi det«, höll skolmästaren med honom.

»Hvarför då?« frågade »spetsen«, — »är det inte detsamma, hvad man säger och tänker? Vi ha icke mera långt kvar att lefva. . . jag är fyrtio, du femtio år gammal. . . yngre än trettio är ingen af oss. Och till och med om man börjar vid tjugu, håller man inte länge ut med det livet.«

»Jag skulle vilja veta, på hvad sätt vi äro något nytt«, hånade »afskrädet«. »Slödder har det alltid funnits.«

»Det var det, som grundade Rom«, sade skolmästaren.

»Riktigt«, utbrast ryttmästaren entusiastiskt. »Voro Romulus och Remus kanske icke likadant slödder som vi? Också vi skola när vår tid är inne. . . «

»Störa det allmänna lugnet och ordningen!« afbröt honom afskrädet och lät höra ett själfbelåtet, obehagligt gäckande skratt. Simtsof, diakonen och hans kamrat »Halfannan-Tarass« skrattade med. I Meteors oskyldiga ögon uppflammade en klar eld, och hans ungdomliga kinder blossade.

»Det är ju alltsammans galenskaper. . . dumheter. . . tomma drömmar!« skrek »spetsen«, och hans ord föllo som hammarslag på de andras hufvuden.

Det var verkligen märkvärdigt att höra, hur dessa trasiga, af smuts, brännvin, elakhet och hån genompyrda människor, som voro uteslutna från lifvets taffel, afgåfvo sitt omdöme om detta samma lif.

För ryttmästaren voro dispyter af detta slag riktiga högtidsstunder. Han talade mer än alla de andra, och det gjorde det möjligt för honom att anse sig för bättre än de. Hur djupt en människa än må ha sjunkit, vill hon aldrig försaka njutningen af att anse sig starkare, klokare eller åtminstone mättare än sin nästa. Aristid Kuvalda dref till och och med ett visst missbruk med denna njutning, utan att likväl någonsin känna öfvermåtnad, och förargade därmed afskrädet, spetsen och de andra stallbröderna, som mindre intresserade sig för dylika frågor.

7

Politiken var däremot ett allmänt omtyckt samtalsämne. Indiens eröfving och Englands förödmjukelse genom ryssarna kunde ge anledning till en ändlös diskussion. Icke mindre lidelsefullt afhandlade man de olika sätten att radikalt utrota judarna från jorden. På detta område var afskrädet, som hittade på de mest blodtörstiga förslag till dessa ändamåls vinnande, obestridt den förnämsta auktoriteten, hvarför Kuvalda, som öfverallt gjorde anspråk på företrädet, helst undvek detta ämne. Om kvinnorna talade man gärna, mycket och öfverlägset, endast skolmästaren trädde alltid i skrankorna för det anfallna svaga könet. Han kunde bli verkligt ond, om de gingo allt för långt i sina utfall, och de gäfvo efter för honom, emedan de alla ansågo honom för någonting bättre, och om lördagarne, då han fått sitt veckohonorar, plägade de be honom om små ficklån.

Skolmästaren åtnjöt i det hela taget åtskilliga privilegier, — så fick han till exempel aldrig smörj, då ibland, hvilket icke sällan inträffade, dispyten slutade med allmänt slagsmål. Han var också den ende, som fick taga med sig kvinnor i härberget — alla de andra hade ryttmästaren uttryckligen förbjudit det.

»Bara inga kvinnfolk i huset!« plägade han säga. »Kvinnorna, köpmännen och filosofien äro de tre orsakerna till mitt förolyckande. Jag slår dem sönder och samman, som kommer stickande hit med ett fruntimmer. . . och damen skall också få sig en ordentlig minnesbeta. . . Och den som ger sig till att filosofera med mig, den vrider jag om nacken på. . . «

Han var ännu man för att vrida om nacken på hvem som helst — trots sina år ägde han en förvånande kroppsstyrka. Dessutom kämpade Martjanof alltid på hans sida, om det kom till handgemäng. Tyst och dyster som en grafvård ställde han sig, så snart det artade sig till slagsmål, rygg mot rygg med Kuvalda, så att de tillsammans bildade liksom en öfvervinnelig, allt rundt omkring nedmejande maskin. Hade Kuvalda endast med en motståndare att göra, så fattade »spetsen« denne bakifrån om lifvet och kastade honom till marken.

En dag hade Simtsof i fyllan utan ringaste orsak gripit skolmästaren i det tunna håret och ryckt bort en hel tofs däraf. Kuvalda sträckte omkull honom med ett knytnäfsslag i bröstet, så att han låg medvetlös en halftimme, och då han återkom till sans, tvang han honom att äta upp det borttryckta håret. Och Simtsof gjorde det, fastän han var färdig att storkna, rädd att Kuvalda annars skulle slå ihjäl honom.

Jämte tidningsläsningen, dispyterna och slagsmålen var också kortspel ett omtyckt tidsfördrif. Martjanof fick aldrig spela med, då det var honom alldeles omöjligt att spela ärligt, hvilket han, efter att ha blifvit ertappad på bar gärning, också helt öppet medgaf.

»Jag kan nu en gång icke låta bli att fuska«, förklarade han, »det är en gammal vana hos mig.«

»Det tror jag gärna«, instämde Tarass, diakonen. »Det finns sådana vanor. Så hade jag till exempel vänjt mig vid att hvarje söndag efter mässan prygla upp min fru, och när hon sedan dog, öfverfölls jag hvarje söndag af en sådan längtan, så att det kan ni inte tro. Den första och andra söndagen härdade jag ut så godt jag kunde. Den tredje gaf jag min köksa en sittopp, hvilket hon naturligtvis blef mycket förgrymmad öfver. »Jag skall stämma er inför fredsdomaren«, sade hon. Föreställ er min belägenhet! Den fjärde söndagen smorde jag upp henne ordentligt, som om hon varit min lagliga äkta maka, och betalade henne tio rubel för det. Och vid denna sakernas ordning förblefvo vi sedan — till dess jag gifte om mig. . . «

»Du ljuger, diakon«, föll honom »afskrädet« i talet. »Hur kunde du få tillåtelse att gifta om dig för andra gången?«

»Hur? Jaså, ja. . . hon var egentligen bara min hushållerska. . . «

»Hade ni barn?« frågade skolmästaren.

»Fem stycken. En son drunknade. . . Det var den äldste, en munter och lustig fyr. . . Två dogo i difteri. . . En dotter gifte sig med en student och följde honom i landsflykt till Sibirien. Den femte ville studera och dog i Petersburg. . . af lungshot, sades det. Ja. . . fem stycken! Vi herrar af det andliga ståndet äro ett fruktsamt släkte. . . «

Han började utförligt utveckla anledningarna till prästernas rike- dom på barn och framkallade ett homeriskt skratt med sina påståen- den. När det tystnat, påminde sig Alexej Maximovitsch Simtsof, att han också hade en dotter.

»Lidka hette hon. . . en sådan vacker, knubbig liten tös. . . «

Han såg på sina åhörare, smålog skuldmedvetet och sade ingenting vidare.

Om sitt förflutna talade dessa människor på det hela taget endast föga. Föll någon gång talet derpå, så uttryckte de sig i ytterst allmänna ordalag eller anslogo en mer eller mindre skämtande ton. Kanske var det också klokt af dem att göra så. Ty hos de flesta människor försvagar minnet af det förflutna energien i kampen för det närvarande och den hoppfulla förtröstan till framtiden.

På regniga dagar och då det var kallt och fuktigt på senhösten sam- lades alla »fördettingarna« på Vavilofs krog. Där kände man dem, fruk-

tade dem en smula som tjufvar och slagskämpar, föraktade dem en smula so oförfärdiga drinkare, men värderade dem på det hela taget som ›fiffiga pojkar‹, och hörde gärna på dem. Vavilofs krog var förstadsgrändens stamlokal, och Kuvaldas stab utgjorde dess intelligens.

På lördagskvällarne och hela söndagen från tidigt på morgonen till långt in på natten var krogen ständigt full. ›Fördettingarne‹ voro där gärna sedda gäster. De bragte en smula af sitt oförfärdiga lifsmod bland grändens af elände och bekymmer nedtryckta invånare, hvilket kom dessa af jakten efter det dagliga brödet förpinade och uttröttade människor att andas lättare. Åt brännvinsflaskan offrade de ena som de andra, och uteslutna från staden voro de allesammans. Men Kuvaldas hyresgäster hade sitt eget sätt att tala om allt och håna allt, och deras öppenhjärtiga åsikter, deras dristiga talesätt, deras oförfärdighet gentemot alla de makter, gränden fruktade, hela deras käckhet, trotsiga uppträdande måste slå an på gränden. Dessutom hade de alla en viss lagkunskap, kunde ge ett godt råd, skriva en inlaga eller ge en fingervisning till något strafflöst litet bedrägeri. För allt detta läto de endast betala sig med brännvin eller med smickrande lofsånger öfver deras talanger.

I fråga om sina sympatier delade sig gränden i två nästan lika stora partier. Det ena höll sig mest till ryttmästaren, som de ansågo för »en äkta krigare af stor tapperhet och stort förstånd« och skolmästaren vida öfverlägsen. Det andra partiet åter var öfvertygad, att den senare i alla afseenden stod framför Kuvalda. Ryttmästarens anhängare utgjordes för det mesta af ökända drinkare, spetsbofvar och galgfåglar, för hvilka vägen från ›den husliga härden‹ till fängelset icke hade något skrämmande. Till skolmästaren höllo sig de mera stadiga elementen, hvilka städse hoppades på något, väntade på något, sysslade med stora planer och på samma gång sällan voro mätta.

Ett exempel skall bäst illustrera grändens förhållande till Kuvalda och skolmästaren. En dag diskuterades hos Vavilof ett beslut af stadsfullmäktige, enligt hvilket förstads invånare tillhöllos att fylla igen groparne och vattenrännorna på sin gata, men de fingo hvarken begagna sig härför af dynga eller döda hundar och kattor, utan skulle använda gammalt murbruk och annat byggnadsbråte.

»Hvar skall jag taga byggnadsbråte ifrån, då jag bara en gång i mitt lif haft för afsikt att bygga något, och det var en starstunka, som jag för resten ännu i dag inte byggt«, klagade Makej Anissimof, som lefde af att sälja de semlor, hans hustru bakade.

Ryttmästaren fann det lämpligt att också yttra sin mening i frågan och slog knytnäfven i bordet för att draga uppmärksamheten till sig.

»Hvarifrån ni skall taga grus och byggnadsbråte? Marschera bara i sluten trupp upp i staden, mina barn, och rif ner rådhuset för dem! Det gamla rankiga kyffet är inte bättre värdt. På det viset bidrar ni i dubbel mån till stadens förskönande, — först och främst får er gränd ett skapligt utseende, och för det andra tvingar ni dem att bygga ett nytt rådhus. Hästarne till forslandet af gruset tar ni från borgmästaren, och hans tre döttrar kan ni också taga och spänna för lasset, — det blefve ett präktigt trespann, det! Eller också kan ni rifva ner köpmannen Judas Petunnikofs hus och använda virket till att lägga om gatan med. . . «

Så snart man skrattat och gycklat tillräckligt med ryttmästarens förslag, frågade trädgårdsmästare Pavljugin, som var en man med solida och moderata grundsatser:

»Skämt å sido, ers välborehet, — hur skola vi nu egentligen förhålla oss? Hvad tycker du?«

»Hvad jag tycker? Ni skola hvarken röra hand eller fot! Låt regnet fritt spola bort hela gränden!«

»Men flere hus äro redan nära att störta in. . . «

»Låt dem störta in bara, hindra dem inte! Störta de in, så bombardera ni staden med ansökningar om understöd! Betalar den inte, så börja ni processa! Hvar kommer regnvattnet ifrån? Från staden. Hvem är således skuld till att husen störta in? Endast och allenast staden. . . «

»Men de göra då inte regnet, skola de säga. . . «

»Såå! Hur kommer det sig då, att i staden husen inte störta in af regnet, — hva' falls? Skatter kunna de preja af er, men när det gäller att tillvarataga edra rättigheter, tors ni inte öppna munnen! De fördärfva er egendom och vilja så tvinga er att själfva reparera skadan. På det viset ansätta de er både framifrån och bakifrån!«

Halfva gränden beslöt nu i fullt förtroende till Kuvaldas radikalmedel att afvakta, tills det från staden nedströmmande regnvattnet spolat bort deras kojor.

Men de moderatare elementen däremot föredrogo att hålla sig till skolmästaren, som satte upp åt dem en förträffligt skriven inlaga till stadens myndigheter, i hvilken de orsaker, hvarför grändens invånare måste afböja verkställandet af de anbefallda reparationerna, framställdes på ett så öfvertygande sätt, att stadsfullmäktige läto tala med sig. De anvisade icke blott de från kasernbygget öfverblifna materialerna att användas af gränden, utan lånade dem också fem af brandkårens hästar att forsla ned det med. Ja, och icke nog med det, utan det förklarades också vara oundgängligt nödvändigt att med tiden leda aflopprör genom gränden.

8

Denna framgång liksom ännu mången annan gjorde skolmästaren ytterst populär i förstaden. Han skref ansökningar, utdelade råd, förde in notiser i tidningen. Sålunda gjorde Vavilofs kunder en gång den iakttagelsen, att sillen och den andra maten på deras stamkrog voro af långtifrån klanderfri beskaffenhet. Redan två dagar senare stod Vavilof med en tidning i handen bakom disken och gjorde offentlig afbön:

»Saken är riktig, något vidare kan jag icke säga. Sillen var redan litet härsken, när jag köpte den, och kålen, — nå, jag medger, att den är en smula unken. Man vill ju inte precis kasta bort varorna. . . ni vet ju, att hvar och en vill skrapa ihop så mycket slantar som möjligt. Men nu är jag lurad, och det har gått alldeles tvärtemot, — jag har burit mig illa åt, och någon klyftig karl har gjort mig offentligt utskämd för min vinningslystnad.«

Denna syndabekännelse gjorde ett mycket godt intryck på åhörarne och satte Vavilof i stånd att bli af med sin sill och sin kål till sista bit. Kunderna förtärde de skämda varorna, utan att vidare fästa sig vid det, — det var, som om det goda intrycket i viss mån kryddat dem.

Denna märkliga tilldragelse ökade icke blott skolmästarens prestige i hög grad, utan gaf också grändens invånare en föreställning om det tryckta ordets makt. Det hände också, att skolmästaren höll en föreläsning om praktisk moral.

»Hör på, Jaschka«, sade han en dag till målaren Jakof Tjurin, »jag såg i går, hur du slog din hustru.«

Jaschka hade redan piggat upp sitt humör med två stora supar och var i lättretligt lynne. Alla ögon äro riktade på honom, — man väntar hvart ögonblick, att han skall låta bomben springa. Det är dödstyst på krogen.

»Såg du det? Nå, tyckte du om det?« frågar Jaschka.

Åhörarne skratta med en viss förbehållsamhet.

»Nej, det gjorde jag inte«, svarar skolmästaren. Han talar i en så allvarlig, eftertrycklig ton, att alla bli tysta.

»Nå, jag gjorde mig åtminstone all möda«, bröstar sig Jaschka, anande, att skolmästaren ämnar läxa upp honom. »Hustru min var alldeles belåten. . . hon har ännu inte kraflat sig upp ur sängen. . . «

Skolmästaren tecknar med krita en massa figurer på bordet, betraktar dem och säger därpå:

»Jag skall säga dig, Jaschka, hvarför jag icke tyckte om saken. . . Vi vilja grundligt undersöka, hvad du egentligen har gjort. Hustru din är hafvande — och du slog henne på underlifvet och höfterna! Alltså slog

du icke blott henne, utan också barnet! Du kunde ha dödat det, — och då skulle hustru din kanske dött i barnsäng eller blifvit farligt sjuk. Nå, tänk då bara, hur det skulle bli, — spring till doktorn, medikament — det kostar, det! Och om du inte dödat barnet, hur lätt kan du inte ha skadat det! Det kan komma som krympling till världen, snedvuxet eller puckelryggigt. Du vill ju ändå, att det skall kunna arbeta, förtjäna pengar. . . Hur skall det kunna det, om det kommer som krympling till världen eller också bara sjukt, så att det hindrar modern från att arbeta? Ser du, hvad du möjligen skaffat dig för ledsamheter? Människor, som skola lefva af sina händers arbete, måste vara friska och föda friska barn. . . Har jag rätt?»

»Du har rätt!« bekräftade åhörarne, till hvilka frågan var riktad.

»Nå, allt det där kommer inte att hända«, menade Jaschka, som dock blifvit en smula försagd af de utsikter, skolmästaren öppnat för honom. »Gumman min är frisk. . . och ända till barnet nådde det i alla fall inte. Hon är ju en riktig satan, bror lille, en riktig häxa!« utropade han förbittrad. »Hon fräter på mig som rost på järn. . . «

»Att du inte kan komma öfverens med henne utan litet smörj ibland, det vill jag gärna tro, Jaschka!« hördes åter skolmästarens lugna, betänksamma stämma. »Det kan du nog ha skäl till. . . Men det är inte hustru dins humör, som är skuld till, att du slår henne så oförsiktigt, utan hela ditt dystra bedröfliga lif. . . «

»Det har du rätt i«, inföll Jakof lifligt, »vi lefva verkligen i mörkret som i en skorsten. . . «

»Ser du, du vredgas öfver ditt lif och låter din hustru umgälla det, — den mänskliga varelse, som står dig närmast, och som måste tåla allt af dig, därför att du är den starkaste. Du har henne alltid till hands, hon kan inte gå ifrån dig, hvart skulle hon taga vägen? Du måste ju själf inse, hur galet det är!«

»Det är det, förstås. . . Fan anamma! Men hvad skall jag göra då?»

»Jag skall säga dig min mening, — om det inte går för sig på annat sätt, så smörj upp henne försiktigt, — tänk alltid på att du kan skada hennes hälsa eller hennes barn. Hafvande kvinnor bör man förstås aldrig slå. . . åtminstone inte på underlifvet eller höfterna. . . Ge henne en örfil, gärna för mig, eller snärta till henne med repet öfver de mjukare delarna. . . «

Han var färdig med sina utläggningar, och hans mörka, djupt lig-gande ögon sväfvade öfver åhörarne, som om han ville urskulda sig för dem. En liflig rörelse går igenom auditoriet, — denna eländets krog-moral finner tydligen deras bifall.

»Nå, Jaschka — har du förstått, bror lille!«

»Det förhåller sig verkligen så, som han säger!«

Jakof har begripit så mycket, att det icke är fördelaktigt för honom att oförsiktigt slå sin hustru. Han tiger och har endast ett förläget leende som svar på vännernas speglosor.

»Och å andra sidan, — hvad är egentligen en hustru?« filosoferar semleförsäljaren Mokej Anissimof. »En hustru är vår väninna, om vi gå riktigt till botten med saken. Hon är fjättrad vid dig som med en kedja för hela lifvet, — som två straffångar vandra de båda, man och hustru, bredvid hvarandra. Laga att du går i takt med henne. . . annars får du känna bojan. . . «

»Hör nu, bror lille«, afbröt honom Jakof, »du slår ju din också?..«

»Har jag kanske nekat till det? Visst slår jag henne. . . på annat sätt går det ju inte. Skall jag kanske dunka med knytnäfvarne i väggen, när jag förlorar tålmodet?«

»Nå, där ser du — det är precis som jag. . . « svarade Jakof.

»Att man också skall vara så inklämd på alla håll! Ingenstans har man armbågsrum!«

»Till och med om man dunkar på hustru sin, heter det: „var försiktig!“« hånade någon bittert.

Och så prata de till långt fram på natten eller tills diskussionen under rusets inverkan utmynnar i ett slagsmål.

Mot krogfönstren smattrar regnet, och en kall blåst tjuter i gränden. Inne på krogen är det kvaft och rökigt, men där är det åtminstone varmt; utanför är det fuktigt, dystert och kallt. Blåsten rycker våldsamt i fönstren, som om han ville jaga ut alla där inne ur det skyddande rummet och skingra dem som stoft öfver marken. Ibland tonar dess tjut som ett undertryckt, förtvifladt stönande, och strax därpå låter det som ett kallt hårdt skratt. Denna musik bringar en på sorgsna tankar — på vinterns annalkande, på de fördömda korta dagarna utan sol och de långa nätterna, på nödvändigheten att skaffa sig varma kläder och tillräckligt matförråd. Man sofver så illa i dessa ändlösa vinternätter, då magen är tom. Vinter, vinter. . . ett styggt ord! Och den rycker allt närmare. . . hur skall man kunna lefva?..

Dessa dystra tankar framkallade hos grändens invånare endast en ännu starkare törst, och i »fördettingarnas« samspråk ljödo suckarne allt tätare, rynkorna i deras ansikten blefvo allt talrikare, stämmorna ihåligare, det inbördes förhållandet likgiltigare och slöare. Och plötsligt grepos de af en djurisk ondska, och hela förbittringen hos dessa förolyckade af sitt hårda öde hetsade människor kom till utbrott. Det var, som om de känt närheten af denne obeveklige fiende, som förvand-

lat hela deras öde till en enda grym fars. Men han stod icke till att gripa, denna fiende, — han var osynlig, ofattbar. . .

Och de började slåss, dunkade på hvarandra, hvar det föll sig, rått, känslolöst till blods, och då de åter blifvit förlikta, började de supå på nytt och söpo upp allt, hvad den föga nogräknade Vavilof tog emot i pant. Och i detta slöa raseri, detta beklämmande elände, denna oförmåga att finna en utväg ur sin bedröfliga tillvaro, tillbragte de höstdagarne, darrande för de ännu svårare vinterdagarne.

Vid dylika tider sökte Kuvalda komma dem till hjälp med sin filosofi:

»Var inte så försagda, bröder! Allt har ett slut, — det är den trösterika grundregeln här i lifvet! Vintern förgår — och så kommer åter våren! . . . En härlig tid, då till och med sparfven dricker mjöd, som ordspråket säger.«

Men hans ord gjorde ingen effekt, — en klunk bränvin, om det är aldrig så renadt, förmår icke mätta den hungrige.

Också diakonen Tarass gjorde sitt bästa att höja kamraternas sinnesstämning, i det han undfägnade dem med sina oanständiga visor och historier, och hade därmed större framgång än ryttmästaren. Hans bemödanden åstadkommo till och med stundom, att plötsligt en vild uppsluppen munterhet bemäktigade sig de förtviflade sinnena, — man sjöng, dansade och skrattade, och för ett par timmar liknade Vavilofs krog ett riktigt dårhus.

Och sedan sjönko de åter tillbaka i sin slöa förtviflan och sutto där vid borden i krogens lampos och tobaksrök, dystra, utmattade, i trögt samtal, lyssnande till stormens triumferande tjut och endast grubblande på, hur de skulle kunna dricka riktigt mycket bränvin, supå sig riktigt redlösa.

Och hvar och en var uppfylld af hat och vedervilja för alla de andra, och alla bemödade sig att dölja detta meningslösa hat i sitt hjärta.

9

Allt här i världen är relativt, och det finns ingen så svår belägenhet för en människa, som icke kan öfverträffas af en ändå värre.

En vacker dag mot slutet af augusti satt ryttmästaren Aristid Kuvalda efter sin vara i sin tegelstensstol vid ingången till härberget och blickade, fördjupad i tankar, öfver på den väldiga byggnaden, som köpmannen Petunnikof uppfört bredvid Vavilofs krog.

Byggnaden, som ännu var alldeles omgifven af ställningar, skulle bli en talgljusfabrik och hade redan länge med sina långa rader af tomma, mörka fönsterhålur och det jättelika spindelnät af bjälkar, som omhvarfde den från grundvalen upp till taket, varit en nagel i ögat på ryttmästaren. Röd, liksom färgad med blod, liknade den en väldig, grym, maskin, som visserligen ännu icke var i verksamhet, men dock spärrade upp en hel räcka vidöppna glupska gap, som tycktes färdiga att sluka, krossa sönder, förtära något. Den Vavilofska krogens af ålder gråa träbarack lutade sig med sitt mossbelupna, sneda tak mot den ena af fabriksbyggnadens tegelstensmurar och såg ut som en stor parasit, som sugit sig fast vid denna.

Ryttmästaren tänkte på att nu skulle man snart också börja ett nybygge på platsen, där det gamla Petunnikofska huset stod. Äfven härberget skulle rifvas. Det blefve nödvändigt att söka ett nytt kvarter, och ett lika billigt och bekvämt stod icke lätt att finna. Det är alltid smärtsamt att lämna en plats, där man en gång blifvit hemmastadd. Och hvarför skall man nödgas lämna den? Därför att det faller första bästa köpman in att fabricera ljus och såpa! Ryttmästaren kände, att om det skulle förunnas honom att, om också blott för en liten tid, förbittra lifvet för denne vedersakare, så skulle det bereda honom den största njutning.

Dagen förut hade köpmannen Ivan Andrejevitsch Petunnikof, — eller Judas Petunnikof, som Kuvalda kallade honom — med sin son och en arkitekt varit inne på härbergets gård. De hade mätt upp den och öfverallt stuckit ner små pinnar i marken, hvilka ryttmästaren, så snart de gått, låtit Meteor rycka upp och kasta bort.

Ryttmästaren såg köpmannen för sig, — en liten torr figur i en rock med långa skört, skinande höga stöflar och sammetsmössa. Ett magert ansikte med framspringande kindknotor, grått, spetsigt skägg, en hög fårad panna och ett par små blinkande ögon, som alltid voro sammanknippta, som om de spejade efter något. . . En spetsig näsa och en påfallande liten mun med smala läppar. . . Uttrycket hos hela företeelsen gudsnådligt, sniket och sedesamt ondskefullt. . .

»En förbannad bastard af räf och svin«, mumlade ryttmästaren för sig själf och påminde sig sitt första sammanträffande med Petunnikof. Köpmannen hade kommit med en medlem af stadsfullmäktige för att köpa huset, och då han varseblef ryttmästaren, frågade han på sin Kostromadialekt:

»Det är väl er hyresgäst den där galgfågeln?«

Från den stunden, det vill säga sedan nära halftannat år täflade de om att okväda hvarandra. Också dagen förut hade en liten skär-

mytsling ägt rum. Då Petunnikof följt arkitekten ut, kom han fram till Kuvalda.

»Nå, är det trefligt att sitta här?« frågade han i det han rörde vid skärmen på sin mössa, men så att man icke riktigt visste, om han ville skjuta den rätt eller hälsa.

»Nå, är det trefligt att slå dank här?« sade ryttmästaren i samma ton och rörde på den undre käken med det väldiga skägget, — något som en anspråkslös människa möjligen kunde taga för en hälsning, medan ryttmästaren kanske bara ville maka sin pipa ur den ena mun-gipan i den andra.

»Har pengar som gräs, — därför kan jag också gå och slå dank. Pengar vill alltid vara i rullar — därför låter jag dem rulla. . . « gäckades köpmannen, i det han hånfullt knep ihop sina små ögon.

»Rubeln är icke din tjänare, utan du rubelns, tyckes det«, förklarar Kuvalda, som af alla krafter strider mot begäret att ge köpmannen en spark i magen.

»Kommer det inte på ett ut? I alla fall lefver man ganska godt med pengar. . . utan pengar däremot. . . «

Han ser på ryttmästaren med hyckladt medlidande. Hos denna börjar det rycka i öfverläppen, så att de stora vargtänderna bli synliga.

»Den som har ett samvete och förstånd dessutom kan också lefva utan pengar. . . Sådana infinna sig vanligen, först då samvetet börjar torka in. Ju mer pengar desto mindre samvete. . . «

»Det stämmer. . . men det finns människor, som hvarken ha pengar eller samvete. . . «

»Sådan var väl du i din ungdom?«

»frågar Kuvalda hånfullt. Nu börjar Petunnikofs näsa darra. Han suckar, kniper i hop ögonen och säger:

»Jag har måst kämpa svårt alltifrån min ungdom. . . «

»Det tror jag nog. . . «

»Arbetat har jag, — å hvad jag har arbetat!«

»Och bestulit bra många väl?«

»Sådana som du? Adelsmän? Det kan väl hända. . . har nog lärt mången bedja till vår Herre Kristus. . . «

»Du har inte precis mördat dem, men plundrat dem inpå bara kroppen?« pikar ryttmästaren. Petunnikof är grön af förargelse och finner det lämpligt att byta om samtalsämne.

»Hör på, du är ändå en grobian, — du sitter själf och låter ditt främmande stå! . . . «

»Han kan ju sätta sig«, svarade Kuvalda.

»Men hvar då? . . . det finns ju ingenting här. . . «

»Sätt dig på marken, den upptar ju all orenlighet. . . «

»Det syns på dig. . . Men jag tror jag går ifrån dig, din smädare«, säger Petunnikof med skenbart lugn, medan hans ögon spruta sitt kalla gift mot ryttmästaren.

Petunnikof gick sin väg och lämnade Kuvalda i det glada medvetandet, att köpmannen var rädd för honom. Om det icke vore fallet, skulle han längesedan kört bort honom ur sitt hus. Icke är det för de fem rublerna i månadshyra, som han låter honom stanna! Det är med en angenäm känsla ryttmästaren stirrar på Petunnikofs rygg, i det denne långsamt aflägsnar sig från gården. Han följer honom med blicken öfver till nybygget och ser, hur han klättrar upp och ned på ställningen. Och han skulle önska, att köpmannen störtade ner och slog sig förärfvad. Hur många skarpsinniga kombinationer har han icke redan utfunderat för detta fall, huru många olika slag af lemlästning har han icke föreställt sig, under det han ser den andre krypa omkring bland bjälkarne som en spindel i sitt nät! I går hade han till och med tyckt, att en bräda krökte sig under köpmannens fötter, och häftigt rusat upp från sin plats. Men ingenting hade händt. . . Och i dag som alltid stirrar den röda byggnaden emot Kuvalda, så fyrkantig och kompakt, så fastklamrad vid marken, som om den ville suga i sig alla dess safter. Och ur de gapande hålen i sin mur tycks den kallt och lömskt hånskratta åt ryttmästaren. Och solen låter sina höstliga strålar flöda däröfver lika frikostigt som öfver de eländiga kyffena i gränden.

»Håll. . . hvad vill det säga?« far ryttmästaren plötsligt upp ur sitt grubbel, i det han med ögonen mäter muren på fabriksbyggnaden. »För tusan. . . om han verkligen skulle. . . det vore härligt. . . «

Och helt upphetsad af den tanke, som fallit honom in, rusar Aristid Kuvalda upp från sin plats och beger sig skyndsamt till Vavilofs krog, i det han leende mumlar något för sig själf.

Stående bakom sin skänkdisk, mottar Vavilof honom med en vänskaplig hälsning:

»Jag önskar ers välborehet lycka och hälsa!«

Vavilof är af medellängd, alldeles flintskallig med undantag af en krans grå lockar, med slätrakade kinder och utstående borstiga mustascher. I sin smutsiga husarjacka förråder han med hvarje rörelse liksom i hela sin hållning den forne underofficern.

»Hör på, Jegor, har du ännu kvar ägobrefvet och planritningen till ditt hus?« frågade Kuvalda med viktig min.

»Visst har jag dem. . . «

Vavilof knep misstroget ihop sina banditögon och riktade dem forskande på Kuvaldas ansikte, hvares ovanliga uttryck han genast märkte.

»Låt mig se på dem!« skrek ryttmästaren, i det han slog knytnäven i disken och tog plats på en stol bredvid den.

»Hvarför det?« frågade Vavilof, som vid åsynen af Kuvaldas upphetsning spetsade öronen.

»Tag genast hit dem, tölp!« svor ryttmästaren.

Vavilof rynkade pannan och höjde ögonen liksom fundersamt mot taket.

»Hvar har jag egentligen de där papperen?« frågade han för sig själf.

I taket tycktes han icke finna något svar på denna fråga. Därför riktade han ögonen på sin egen mage i stället och började trumma med fingrarna på disken.

»Gör dig icke till!« skrek ryttmästaren, som icke tyckte så särdeles mycket om krogvärderna.

»Nu vet jag, Aristid Fomitsch, — de ligga kvar uppe i distriktsdomstolen, så vidt jag minns. Då jag flyttade hit i huset. . . «

»Låt bli att prata smörja, Jegorka! Visa mig genast planen öfver fastigheten, köpebrevet och hvad du annars har! Det gäller din fördel — — du kan förtjäna flera hundra — — begriper du?«

Vavilof begrep visserligen ännu ingenting, men ryttmästaren talade i så eftertrycklig och allvarlig ton, att underofficerns ögon flammade upp i brinnande nyfikenhet och han genast försvann genom dörren bakom disken, för att som han sade, se efter om icke papperen ändå lågo i hans kista.

Två minuter senare kom han tillbaka med papperen i sin hand och en min af största häpnad i sitt ansikte.

»Jag hade dem verkligen hemma, de spektaklen. . . «

»Ack du, din marknadsgycklare! Och du har ändå varit soldat. . . «
trätte Kuvalda. Därpå tog han ur hans händer en kalikåportfölj med handlingar. Han bredde ut papperen framför sig och började uppmärksamt se igenom dem, under det han betydelsefullt mumlade för sig själf. Slutligen steg han upp, lät papperen ligga kvar på disken och gick med beslutsam min mot dörren.

»Vänta litet — lät papperen ligga — —« ropade han åt Vavilof.

Denne brydde sig icke om tillsägelsen, utan lade in handlingarna i draglådan på skänkdysken och låste den igen. Därpå gick han ut på trappan och fick se ryttmästaren sorgfälligt mäta upp krogfasaden i steg, under det han belåtet knäppte med fingrarna, samt sedan göra om mätningen med största uppmärksamhet.

Vavilof förvred ansiktet till en underlig grimas, — så lyste det plötsligt upp i glad upphetsning.

»Aristid Fomitsch — — är det möjligt?« utbrast han helt upprörd, då ryttmästaren kom i närheten af honom.

»Visst är det möjligt — — det är ett faktum. Mer än en arschin är afskuren från din tomt. Det var fasaden. Nu vilja vi se hur det står till med djupleken. . . «

»Med djupleken? Den utgör tio famnar och två arschin!«

»Aha, nu vädrar du väl steken, din räf!«

»Ja visst, Aristid Fomitsch! Men hvad ni har för ena ögon — ni ser ju tre arschin djupt ner i jorden«, smickrade Vavilof af förtjusning.

Ett par minuter senare sutto de inne i Vavilofs rum midt emot hvarandra, och ryttmästaren utvecklade sin plan för krogvärdens, under det han tog sig djupa klunkar af sitt öl.

»Hela fabriksmuren står alltså på din mark«, sade han. »Ha ingen försyn för honom. När skolmästaren kommer, skola vi skriva en inlaga till domstolen åt dig. Vi begära bara ett anspråkslöst skadestånd, annars bli omkostnaderna för dryga, men vi skola fordra att muren blir nedrifven. Sådant där kallas ju att inkräkta på andras egendom, min kära dumsnut! En briljant affär för dig. . . bort med muren bara, heter det! Och att så där rifva ner en mur och åter bygga upp den, det är ett dyrt nöje. Nå till slut måste det ju komma till förlikning — då sätter du riktigt åt vår Judas med tumskrufvarne! Vi beräkna noga, hvad nedrifningen kostar, de sönderslagna tegelstenarne, grunden som måste grävas om på nytt. . . allt räkna vi ihop. Till och med räntorna måste han punga ut med. Med förlof värdaste herr Judas, var så god och lägg upp tvåtusen rubel på bordet!«

»Åh, så mycket betalar han aldrig i lifvet!« ropade Vavilof med ögon glänsande af vinningslystnad.

»Prat! Han betalar nog! Besinna — han bara måste betala! Skall han kanske rifva ner muren? Men hör på, Jegorka, låt inte pruta med dig. Han försöker nog att köpa dig. . . sälj dig icke för billigt! Och så försöker han att skrämma dig, men var inte rädd, du! Lita på oss. . . «

Ryttmästarens ögon glödde af vild fröjd, och det ryckte konvulsiviskt i hans af upphetsningen blossande ansikte. Han uppeggade krogvärdens snikenhet till det yttersta, öfvertalade honom att skrida till handling så fort som möjligt och gick triumferande sin väg, uppfylld af obeveklig förbittring.

10

På kvällen fingo alla ›fördettingarne‹ veta hvilken viktig upptäckt ryttmästaren gjort. Det uppstod en häftig dispyt om, hvad Petunnikof väl skulle komma att göra i saken, och i granna färger sökte de utmåla för sig hans häpnad och raseri, då rättstjänaren skulle lämna honom en afskrift af stämningen. Ryttmästaren kände sig spela rollen af hjälte. Han var lycklig, och alla de andra omkring honom voro också belåtna. Hela skaran låg ute på gården, larmande och jublande, som om dagens händelse gett dem nytt lif. De kände alla köpmannen Petunnikof, som för hvar gång han gick förbi dem, plögade föraktfullt knipa ihop ögonen och betrakta dem lika ringaktande som de öfriga på gården kringliggande soporna. Hans yttre utstrålade en mätthet, som retade dem, ja, till och med hans skinande stöflar tycktes håna dem. Och nu hade en af dem gett denne samme köpman ett hugg, som måste bli lika kännbart för hans pung som för hans egenkärlek. Var det icke skönt?

Det onda hade något mycket tilldragande i dessa människors ögon. Det var det enda vapen, som stod dem till buds, det enda som kom det att synas starka. Hvar och en utaf dem hade länge burit inom sig en obestämd, endast halft medveten känsla af fiendskap mot alla mätta och icke i trasor klädda människor. Just ur denna känsla, som var utvecklad hos den ene och mindre hos den andre, uppspirade det brinnande intresse, hvarmed de följde det af Kuvalda mot köpmannen Petunnikof förklarade kriget.

Under fjorton dagar lefde härberget i väntan på nya tilldragelser, och under hela denna tid, visade sig Petunnikof icke en enda gång vid nybygget. Man hade hört att han icke var i staden och att han ännu icke fått stämningen. Kuvalda svor redan öfver rättskipningens långsamhet. Aldrig förr hade väl Petunnikof varit så otåligt väntad af någon, som han nu var af ›barfotalassarne‹.

»Han kommer ej, han kommer ej, han kommer ej,
min älskling!
Jag ser det re'n, han älskar mig, han älskar mig
ej mer. . . «

sjöng den alltid uppsluppne diakonen Tarass, i det han för att ådagalägga sin sorg sög in kindbenen och med en tragisk blick såg upp mot himlen.

Men till slut en dag framemot aftonen visade sig den efterlängtrade på skådeplatsen. Han kom åkande i en fin liten vagn, som kördes af

hans son — en rödkindad ung man i lång storrutig paletå och mörk pincenez. De bundo hästen vid byggnadsställningen, därpå drog sonen ett måttband ur fickan, räckte ena ändan åt fadern och började mäta upp tomten. De voro bägge två tysta och allvarsamma.

»Aha!« ropade ryttmästaren triumferande.

Alla, som voro närvarande i härberget, rusade till porten och sågo på, hvarvid de högljudt gåfvo tillkänna sin mening om hvad som försiggick.

»Där ser man hvart vanan att stjäla leder!« hånade Kuvalda. »Man stjal utan att vilja det, så att säga af misstag, och riskerar därigenom att förlora mer än hvad det stulna är värdt.«

Hans stab brast ut i ett skallande skratt och sekunderade honom med liknande spetsigheter.

»Tag dig till vara, min gubbe«, ropade till slut Petunnikof, som började förlora tålmodet, »att jag inte släpar dig inför fredsdomaren för dina oförsämtheter!«

»Du har inga vittnen, du kan ingenting göra. Sonen får inte vittna till faderns förmån«, svarade ryttmästaren.

»Det vilja vi väl se. Du är stormodig af dig, men man får väl bukt med dig också.«

Och Petunnikof hötte åt honom med knytnäfven. Hans son gick lugnt af och an, helt och hållet fördjupad i sina beräkningar, och skänkte ingen uppmärksamhet åt de där trasiga sällarna, som gycklade så elakt öfver hans far. Han bevärdigade dem icke ens med en blick.

»Spindelungen tycks icke bry sig om oss«, menade »afskrädet«, som noga iakttog hvarje rörelse af den unge Petunnikof, och allt, hvad han företog sig.

Då mätningarna voro afslutade, satte sig den äldre Petunnikof upp i vagnen och for sin väg, utan att vidare säga ett ord, under det hans son med fasta steg styrde kosan mot Vavilofs krog och försvann genom dörren.

»Oho!« utbrast Kuvalda, »en beslutsam pojke, den där unge spetsbofven! . . . Jag undrar, hvad det nu kommer att bli af?«

»Hvad det nu kommer att bli af? Unge Petunnikof kommer att köpa Jegor Vavilof« sade »afskrädet« i öfvertygad ton och smackade belåtet med läpparne.

»Det gläder dig visst — hva!« for Kuvalda barskt ut emot honom.

»Det roar mig bara att se, hur de vackraste mänskliga beräkningar gå åt fanders«, förklarade »afskrädet«, i det han plirade med ögonen och förnöjdt gnuggade händerna.

Ryttmästaren spottade ursinnigt och teg. De stodo alla i porten till den halft förfallna byggnaden och stirrade tysta på krogdörren. Mer än en timme förflöt sålunda i stum väntan. Så öppnades krogdörren, och Petunnikof junior trädde ut lika lugnt, som han gått in. Han stannade ett ögonblick, hostade, slog upp rockkragen, kastade en flyktig blick på karlarne, som iakttago honom, och gick uppför gränden åt staden till.

Ryttmästaren följde honom med ögonen och sade därpå med ett bittert skratt till ›afskrädet‹:

»Du har verkligen rätt, du son af en skorpion och en gråsugga... Du har ett makalöst väderkorn för allting gement — det har du! Redan på munsjörns ansikte kunde man se, att han vunnit sitt mål — — Jag undrar just, hur mycket Jegorka plockat honom på — för pengar har han säkert tagit... han är af samma skrot och korn som de. Jag vill bli fördömd, om han inte fått schaber! Och det var jag, som hittade på affären åt honom — hur kunde jag vara så dum! Ack ja, mina kära bröder fattiglappar, allt går oss emot! Man kan inte ens spotta sin nästa i synen, för då flyger spotten tillbaka i ens egna ögon... «

En smula tröstad af denna sentens, mönstrade den hedervärde ryttmästaren sin stab. Alla voro besvikna, ty de anade, att hvad som försiggått mellan Vavilof och unge Petunnikof icke motsvarade deras förväntningar, och detta kände de allesammans nästan som en förolämpning. Medvetandet att icke kunna göra andra ondt är smärtsammare för människan än medvetandet att icke kunna göra dem godt, ty det är så lätt och enkelt att göra ondt... .

»Hvad stå vi här för och gapa?« sade ryttmästaren i det han dystert stirrade öfver till krogen. »Det enda, som ännu hägrar för oss, är att Jegorka afstår litet af rofvet åt oss — — Å, jag skall nog veta att plocka honom... Men med det yppiga lifvet här under Judas' tak är det för alltid slut... Judas kommer att drifva oss ut ur templet, hvilket jag som öfverbefälhafvare för de byxlöses kompani härmed kungör... «

›Spetsen‹ skrattade melankoliskt för sig själv.

»Hvad tänker du göra, fångvaktare?« frågade honom Kuvalda.

»Ja, hvart skall jag nu taga vägen?«

»Ja, det är just frågan, min dufva lilla... Men var inte rädd, ödet kommer nog att besvara den åt dig«, svarade ryttmästaren tankfullt, i det han styrde kosan till härberget. ›Fördettingarna‹ följde honom med slappa steg.

»För resten, kommer tid, kommer råd«, fortfor ryttmästaren. »I fall de köra bort oss härifrån, söka vi helt enkelt reda på en annan kula åt oss. Hvad tjänar det till att förbittra lifvet för sig med onödigt grubbel!... I kritiska ögonblick blir människan själfmant energisk... Hela

lifvet borde bara vara ett enda kritiskt ögonblick. . . i hvarenda sekund skulle människan darra för sin skalle! . . . Vid Gud, då skulle det vara mycket lifligare här i världen, och människorna mycket intressantare!«

»Det vill säga, de skulle ännu ursinnigare än nu slita sönder hvarandra«, förklarade ›afskrädet‹ leende.

»Nå, än sedan? . . . Hvad skulle det skada?« bet ryttmästaren retligt af honom. Han tyckte icke om, att man ytterligare utvecklade hans djupsinniga sentenser.

»Inte alls skulle det skada. . . tvärtom, det vore präktigt! Vill man fort komma till målet, måste man piska på hästarne, hetta upp maskinen ordentligt.«

»Mycket rätt! Må allt gå åt fanders! Det skulle riktigt glädja mig, om jorden plötsligt exploderade eller på annat sätt ramlade i spillror. . . Jag skulle bara vilja vara den siste på platsen, så att jag kunde få se, hur de andra beto i gräset. . . «

»Fasligt, hvad du är grym af dig!« skrattade ›afskrädet‹.

»Än sedan? Jag är en ›fördetting‹, en urspårad och utstött varelse. . . alltså är jag fri från alla bojor och band och kan spotta på allt. . . Allt gammalt måste jag kasta ifrån mig, så som mitt lif nu är beskaffadt. . . Ändra alla former i umgänget med de mätta, välklädda människor, som förakta mig, därför att jag icke är så mätt och så väl kostymerad som de — Jag måste ikläda mig en helt och hållet ny människa — Begriper du? En sådan, att slika lifvets herremän som Judas Petunnikof vid min åsyn börja skallra med tänderna i frossa. . . «

»Ja, nog är du stor i munnen alltid!« hånade ›afskrädet‹.

»Ack du, din usling!« ropade Kuvalda och kastade en föraktfull blick på honom. »Hvad förstår du! Hvad vet du? Kan du ens tänka? Jag har tänkt mycket, jag. . . har läst böcker, af hvilka du inte skulle förstå ett ord en gång. . . «

»Ah, drag åt fanders med dig!« skrek Kuvalda.

Hans samtal med ›afskrädet‹ slutade alltid på detta vis. På det hela taget talade han, när skolmästaren icke var närvarande, mest för döfva öron, — ingen brydde sig om hans djupsinniga anmärkningar, ingen förstod att värdera dem. Men det var honom icke möjligt att tiga. Tala måste han till hvarje pris, och som han nu blifvit osams med ›afskrädet‹, vände han sig till Simtsof med frågan:

»Nå, och du Alexej Maximovitsch, hvar skall du lägga ditt gråa hufvud till hvila?«

Gubben smålog godmodigt, ref sig på näsan och svarade:

»Vet inte ännu... får väl se! Jag gör mig inte så värst mycket bekymmer däröfver, — har man bara fått sig en sup i kroppen, så kan man sofva var som helst...«

»En lika aktningsvärd som enkel uppfattning!« berömde honom ryttmästaren.

Simtsof teg en stund och förklarade därpå, att han nog skulle kunna reda sig bättre än de andra, därför att han var så omtyckt af kvinnfolken. Och gubben ljög verkligen icke, — han hade alltid ett par tre kärestor bland de prostituerade, hvilka turade om att underhålla honom ett par dagar i stöten med sin knappa förtjänst. De slogo honom ofta, hvilket han bar med stoiskt jämnmod, isynnerhet som de aldrig gjorde det särdeles hårdhänt, kanske därför att det tyckte synd om honom. Han var en stor vän af det täcka könet och påstod alltid, att kvinnfolken voro orsak till alla olyckor, som drabbat honom i lifvet. Också hans dräkt, som alltid var omsorgsfullt lagad och snyggare än hans kamraters, förrådde en don Juan. Han satt nu på marken bredvid dörren in till härberget midt bland alla kamraterna och berättade skrytsamt, att ›rättikan‹ redan för längesedan föreslagit honom att flytta till henne, men han ville icke, — ville icke öfverge ›kompaniet‹.

Man hörde på honom med intresse och icke utan en viss afund. ›Rättikan‹ var dem alla bekant, —, hon bodde icke långt från dem, vid foten af berget, och man visste, att hon nyligen setat inne ett par månader för andra resan stöld. Hon var en f. d. amma, en stor, tjock bondflicka med koppärrigt ansikte och ett par mycket vackra, fastän af ruset städse omtöcknade ögon.

»Ser man på den gamla satan!« svor ›afskrädet‹, i det han mötte den själfbelåtet leende Simtsof med sina blickar.

»Och hvarför tro ni, att de äro så förtjusta i mig? Jo, därför att jag förstår att anslå de rätta strängarne i deras hjärtan.«

»Hur så?« frågade Kuvalda.

»Jag vet att bringa dem därefter, att de tycka synd om mig. Och när ett kvinnfolk väl tycker synd om någon, så är hon i stånd att skära halsen af honom af medlidande. Om jag gråter och jämrar mig och tigger henne, att hon skall döda mig, så har hon genast förbarmande med en och knäpper en...«

»Jag skulle också vilja knäppa någon«, inföll Martjanoff i beslutsam ton med sitt vanliga svårmodiga leende.

»Hvem då?« frågade ›afskrädet‹ och makade sig ifrån honom.

»Det gör mig detsamma... Petunnikof... eller Jegorka... eller dig, hvem som helst.«

»Hvarför det?« forskade Kuvalda med lifligt intresse.

»Jag vill till Sibirien... är utledsen på det här usla hundlifvet... Där borta reder det sig nog med, hur man skall lefva... «

»Ja, där skola de nog grundligt lära dig det«, höll ryttmästaren melankoliskt med honom.

Om Petunnikof och den hotande vräkningen talades icke mera. Alla voro öfvertygade om, att vräkningen vore nära förestående... kanske redan om ett par tre dagar, men de ansågo det öfverflödigt att förbittra lifvet för sig genom en vidare diskussion om detta ämne.

Tomma ord förbättrade icke saken, dessutom var det ännu icke kallt, om också regntiden redan brutit in, och man kunde mycket väl slå upp sitt nattkvarter på första bästa plats utanför staden...

De hade lägrat sig i en cirkel i gräset, slappt pratande om ditt och datt, men endast följande de andras ord med så mycket uppmärksamhet, som erfordrades, för att icke samtalstråden skulle brista. Det var tråkigt att tiga, men att uppmärksamt höra på var också tråkigt. »Fördettingarnas« sällskaplighet hade en stor fördel, — ingen tvang sig att synas bättre än han var, och ingen uppmuntrade de andra att tvinga sig därtill.

Solen gjorde sig all möda att genomvärma deras i de trasiga lumporna höljda ryggar och deras okammade hufvuden. I hörnen på gården växte höga kardborrstånd öfversållade med taggiga knoppar bredvid frodigt steppgräs och andra öfverflödiga plantor, med hvilkas anblick dessa lika öfverflödiga sällar vederkvickte sina ögon...

11

På Vavilofs krog hade emellertid följande scen utspelats.

Petunnikof junior hade trädt in med fullkomligt lugn och likgiltig min. Han hade sett sig omkring, lätt rynkat på näsan och i det han långsamt lyfte på sin grå hatt, frågat värden, som med en vördnadsfull bugning kom emot honom:

»Är ni Jegor Terentjevitsch Vavilof?«

»Det är jag«, svarade f. d. underofficern, i det han stödde sig med båda händerna mot disken, som om han tänkte taga språng däröfver.

»Jag skulle önska tala med er«, förklarade Petunnikof.

»Mycket angenämt... var god och stig in i mitt enskilda rum!«

De gingo in i rummet och satte sig, — gästen på den med vaxduk öfverdragna soffan, framför hvilken ett rundt bord stod, värden på en stol midt emot honom. I ett hörn brann en lampa framför ett stort

tredeladt helgonskåp, och bredvid det hängde ännu andra helgonbilder, hvars metallutsirningar voro blankputsade och glänste som nya. I det med kistor och gamla möbler fullproppade rummet luktade det af surkål, tobak och bomolja. Petunnikof såg sig omkring och gjorde en grimas. Vavilof kastade suckande en blick på helgonbilderna, — därpå sågo de skarpt på hvarandra bägge två, och det föreföll, som om de ömsesidigt gjort ett godt intryck på hvarandra. Petunnikof tyckte om Vavilofs oförställdt knepiga banditögon och Vavilof om Petunnikofs kalla beslutsamma ansikte med de breda, kraftiga kindknotorna och de starka, hvita tänderna.

»Nå, ni känner mig ju och gissar väl, hvad jag har att tala med er om«, började Petunnikof.

»Om stämningen, förmodar jag«, svarade krogvärden höfligt.

»Naturligtvis. Det gläder mig att se att ni inte gör några omsvep, utan går rakt på saken som en öppen och ärlig människa«, sade Petunnikof uppmuntrande.

»Jag har varit soldat. . .«, svarade den andre blygsamt.

»Det ser man genast. Vi vilja alltså utan några stora omständigheter förhandla om saken, för att så fort som möjligt få den afgjord. . .«

»Alldeles min åsikt.«

»Skönt. . . Ert klagomål är fullkomligt lagligt och befogadt, och ni måste ovillkorligen vinna processen, — det vill jag först och främst förutskicka. . .«

»Tackar ödmjukast«, sade krogvärden, som plirade med ögonen för att dölja sin glädje öfver Petunnikofs ord.

»Men. . . säg mig bara, hvarför ni inledt bekantskapen med oss, edra blifvande grannar, på ett så föga vänligt sätt? Att genast falla öfver oss med en stämning. . .«

Vavilof ryckte på axlarne och teg.

»Skulle det inte varit enklare att komma till oss och göra upp allsammans i god. . . Hvasa? Hvad säger ni?«

»Naturligtvis skulle det varit mycket treffigare. Men, ser ni. . . det är ett litet aber. . . det är inte af egen drift jag gjort det, utan på andras uppmaning. . . Sedan förstod jag ju, att det skulle varit bättre. . . så som ni säger. Men då var det för sent.«

»Jaså. . . förmodligen har någon advokat intalat er att göra det?«

»Något i den vägen. . .«

»Aha! Nå, ni skulle alltså vilja göra upp i godo?«

»Med största nöje«, utbrast f. d. underofficern.

Petunnikof teg, såg på honom och frågade därefter torrt:

»Och hvarför skulle ni vilja det?«

Vavilof hade icke väntat på en dylik fråga och fann icke genast något svar på den. Han ansåg egentligen hela frågan öfverflödig och förklarade till slut leende:

»Det ligger ju nära till hands... man vill lefva i fred med människor...«

»Nå, så enkelt är det då inte«, föll Petunnikof honom i talet. »Jag ser att ni inte gjort er klart reda för, hvarför ni vill komma öfverens med oss i godo... Jag skall säga er det!«

Krogvärderna var en smula häpen. Den där pojken, som i sin storruttiga öfverrock gjorde ett tämligen löjligt intryck, talade ju alldeles som hans forne kompanichef Rakschin, hvilken slog till vid minsta anledning, så att tänderna flögo ur munnen på soldaterna.

»Ni vill komma öfverens med oss, därför att vårt grannskap är af stor fördel för er. I vår fabrik komma öfver hundrafemtio personer att vara sysselsatta, — om endast hundra af dem taga sig hvar sin sup hos er på veckoaflöningsdagarna, så säljer ni fyrahundra supar mer än nu i månaden. Jag beräknar nu det minsta beloppet. Ni har ju också spisningslokal, — nå, ni tycks vara en klok och erfaren man, — ni begriper nog själf, hur fördelaktigt vårt grannskap är för er!...«

»Det slår in, det«, nickade Vavilof, »allt det där vet jag ju...«

»Nå, — och vidare«, ropade den unge köpmannen.

»Vidare... jo, låt oss ingå förlikning!«

»Det är verkligen roligt, att ni besluter er så hastigt. Jag har här uppsatt en skrifvelse till rätten, i hvilken ni afstår från edra anspråk på min far. Läs igenom den och skrif under!«

Vavilof blef förskräckt och såg på sin gäst med stora ögon. Han hade en känsla af, att något ytterst obehagligt förestod honom.

»Ursäkta... skall jag skrifva under? Hur då?« frågade han.

»Det är mycket enkelt, skrif bara ert förnamn och familjenamn här... något vidare behöfs inte«, förklarade Petunnikof och pekade förekommande på stället, där han ville ha underskriften.

»Nej — — nej, hvad skall det vara bra för? Så menade jag icke... Jag bör väl först få veta, hvilken skadeersättning ni betalar mig för tomten!«

»Men ni behöfver den ju inte alls, den här tomten«, svarade Petunnikof.

»Den tillhör mig väl ändå i alla fall!« utbrast Vavilof lifligt upprörd.

»Ja visst, ja visst, — hur mycket vill ni då ha för den?«

»Å, så mycket som det står i stämningen...« sade Vavilof skyggt.

»Sex hundra?« Petunnikof log medlidsamt. »Ni är då verkligen lustig.«

»Men jag har rätt till det... jag kunde fordra ända till två tusen... Jag kan framhärda i att ni skall rifva ner muren... och det skall jag göra också, jag har fordrat alldeles för litet i stämningen... Jaha, jag skall begära att den rifves...«

»Var så god, gå på, ni!... Kanske rifva vi också verkligen ner muren... efter tre år, när ni fått betala tillräckligt med rättegångskostnader. Men då öppna vi här en egen krog med varm mat — och då är ni såld, liksom svensken vid Poltava. Ni kommer att göra bankrutt, bästa vän, det skola vi nog sörja för. Vi skulle redan nu kunnat föranstalta om en egen spisningslokal, men vi tyckte synd om er, man vill ju inte gärna så där utan vidare taga brödet ur munnen på en ordentlig människa.«

Vavilof bet hårdt ihop tänderna och såg på sin gäst, medveten om att denne var helt och hållet herre öfver hans öde. Han föreföll sig själf som en beklagansvärd stackare gentemot denne lugne, obevekligt kallblodige unge man i den löjlige, storrutiga dräkten.

»Om ni nu kommer att lefva i så nära grannskap och vänskap med oss, kan ni göra briljanta affärer. Också vi skola göra vårt till, — sålunda råder jag er att öppna en liten handel med bröd, gurkor, tobak, tändstickor och så vidare. Det kan komma att ge ett vackert öfverskott.«

Vavilof hörde på och kom till den öfvertygelsen, att det, när allt kom omkring, vore bäst att ge sig åt fienden på nåd och onåd. För att likväl på något sätt ge luft åt sin förargelse öfver det förestående nederlaget, började han svära öfver Kivalda.

»Den där fördömde fyllbulten, måtte satan anamma honom!«

»Ni menar advokaten, som satt upp klagoskriften åt er?« frågade Petunnikof likgiltigt. »Han skulle minsann bragt er i en skön knipa, om icke vi varit så medgörliga af oss!«

»Egentligen äro de två stycken«, förklarade den djupt kränkte Jegorka. »Den ene hittade på det, och den andre skref det... Den där förbaskade korrespondenten...«

»Hvad är det för en korrespondent?«

»Han skrifver i tidningen... De äro bägge två edra hyresgäster, de kanaljerna! Kör bort dem, för Kristi skull. De banditerna, de hetsa upp hela förstaden och förbittra lifvet för en på alla sätt. De äro i stånd till hvad som hälst... innan man vet ordet af, stjåla de väl rubb och stubb ifrån en eller tända eld på huset för en...«

»Och hvem är den där korrespondenten?« frågade Petunnikof nyfiskt.

»Han? En fyllbult är det... en bortkörd skolmästare, som sätter in alla möjliga små notiser i tidningen...«

»Då är det väl också han, som skrifvit om vårt nybygge, att ställningarna skulle vara lifsfarliga. . . «

»Naturligtvis är det han! Han läste själf upp det här på krogen, den hunden: »Hör bara, så jag gett Petunnikof på pälsen!« skröt han.«

»Jaså. . . hm. Nå, alltså vill ni komma öfverens med oss i godo?«

»Komma öfverens?«

Jegorka hängde med hufvudet och funderade.

»Ack, det är ett bedröfligt lif, som vi föra«, sade han slutligen, i det han ref sig i nacken, »Öfverallt mörker hvart man ser. . . «

»Ja, *lära* måste människan, då försvinner mörkret«, förklarade Petunnikof junior och tände sig en cigarrett.

»Lära?« svarade Jegorka. »Det är inte därpå det kommer an härvidlag, min herre! Friheten felas oss, det är saken! Jag till exempel. . . hvad för väl jag för ett lif? Jag lefver i ständig ängslan. . . Jag måste alltid se mig om åt höger och vänster, saknar hvarje slags frihet i mina rörelser. Och hvarför? Därför att en sådan där slyngel till notisjägare målar ut mig i tidningen. . . Hälsovårdsnämnden faller öfver mig, och jag måste betala böter. . . Röfvare och mördare äro de, edra hyresgäster där midt emot. . . Hvad förmår jag mot dem? Polisen äro de inte rädda för. Sätter man dem i kurrän, bli de glada till på köpet. . . då få de mat gratis. . . «

»Vi skola nog skaffa bort dem. . . , förutsatt att vi bli eniga!« lofvade honom Petunnikof.

»Eniga ja!« sade Vavilof djupt bekymrad, »men hur då?«

»Nå, låt höra edra villkor!«

»Det vet ni ju. . . Ge mig sex hundra. . . så som jag begärt i stämningen. . . «

»Vill ni inte taga hundra?« frågade köpmannen med största själslugn, i det han såg krogvärden in i ögonen med en fast blick. »Jag ger er inte en enda rubel mer. . . «

Han tog af sin pincenez och började långsamt putsa den med näsduken. Vavilof såg på honom, beklämd om hjärtat, med en djup högaktning. I den unge Petunnikofs lugna väsen, i hans stora grå ögon, starka kindknotor och hela kärnfulla gestalt låg en själfmedveten och genom ett skarpt förstånd väl disciplinerad kraft. Vavilof tyckte också om det sätt, hvarpå Petunnikof talade med honom, — enkelt, med en viss förtrolighet, utan all öfverlägsenhet, precis som med en jämlike, och dock så, att han, den f. d. soldaten, aldrig glömde afståndet. Jegorka betraktade sin gäst rent af med välbehag, och till slut kunde han icke längre styra sin nyfikenhet, utan frågade vördnadsfullt:

»Med förlof, min herre, hvar har ni studerat?«

»Vid teknologiska institutet. Hvarför frågar ni det?«

»För ingenting... jag ville bara gärna veta det... Ja, det är bildningen, som åstadkommer det nu för tiden!« utbrast han, uppfylld på samma gång af beundran och afund. »Kunskap och ljus går öfver allting annat... Och sådana som vi gå genom världen som en uggla, som gömmer sig för solen... Ack, låt oss få ett slut på saken, ers välborehet!«

Han räckte Petunnikof handen med en beslutsam åtbörd.

»Nå... femhundra?« sade han i beklämd ton.

»Icke mer än hundra rubel, Jegor Terentjevitsch«, svarade Petunnikof med en beklagande axelryckning, i det han lade sin stora hvita hand på soldatens starkt hårbevuxna.

I stora språng närmade sig Vavilof med sin fordran den alltjämt orubblige Petunnikofs anbud. Slutligen gaf han sig; men då han tagit emot de hundra rublerna och underskrifvit papperet, kastade han ursinnig pennan på bordet och utbrast:

»Nu får jag det trefligt med banditerna där midt emot. Hvad de skola skratta ut mig och göra narr af mig, de djäflarne!«

»Säg dem bara, att jag betalat er hela den summa ni begärde!« rådde honom Petunnikof, följande med ögonen det lätta rökmolnet, som han nyss blåst ut.

»Men skola de väl tro på det? De äro sluga gynnare minsann, lika sluga som...«

Vavilof blef förskräckt öfver sina egna ord och kastade en skygg blick på sin gäst. Men denne låtsade, som om han alls icke hört krogvärdens anspelning, utan tycktes helt och hållet upptagen af sin cigarett. Han steg nu upp och lofvade Vavilof vid afskedet att snart skaffa bort det oroliga nästet på gården midt emot.

Vavilof såg efter honom och suckade; han kände den lifligaste önskan att ropa något riktigt elakt och förolämpande efter köpmanssonen, som nu med fasta steg skyndade uppför den knaggliga, gropiga gatan mot staden.

12

Fram mot aftonen infann sig ryttmästaren på krogen. På hans panna låg ett mörkt moln, och den högra handen var energiskt knuten. Vavilof hälsade honom med skuldmedvetet leende.

»Nå, du värdige ättling till Kain och Judas Iskariot, berätta nu...«

»Vi ha ingått förlikning«, sade Jegorka, i det han suckande slog ner ögonen.

»Jag tviflar inte på det. Hur många silfverpluringar fick du?«

»Fyra hundra rubel. . . «

»Det är lögn, min son. . . men så mycket bättre för mig. Utan alla omsvep, Jegorka, — tio procent ger du mig för upptäckten, tjugufem rubel får skolmästaren, för att han satte upp klagoskriften, och dessutom levererar du en ankare brännvin och en ordentlig sexa åt oss alla. Penningarne ger du mig genast. . . brännvinet och det öfriga skickar du öfver vid åttatiden!«

Vavilof bleknade och stirrade på Kuvalda med vidt uppspärrade ögon.

»Det är ju oförskämdt! Det är stöld! Ingenting ger jag. . . Hvad faller er in, Aristid Fomitsch! Ni lär allt bli tvungen att spara er aptit till nästa helgdag! Ser man på det slughufvudet bara? Å nej, min bäste vän, nu behöfva vi icke vara rädda för er längre. Nu kunna vi. . . «

»Jag ger dig tio minuter att sladdra«, afbröt honom Kuvalda med en blick på väggklockan. »Sedan är det att betala, hvad jag begär, — vill du det inte, så kommer det att stå dig dyrt! Du har ju läst om den stora stölden hos Bassof, hva? Har inte »spetsen« sålt något åt dig härom dagen? . . . Begriper du. . . hva? Om du säger ett enda knyst till, så är du fast. . . förstår du?«

»Aristid Fomitsch! Hvarför detta?« tjöt Vavilof med full hals.

»Inte ett ord mer! Har du förståt eller ej?«

Uppsträckt i hela sin längd, med dystert rynkade ögonbryn, stod Kuvalda framför krogvärdens, och hans hesa bas genljöd olycksbådande i den tomma krogen. Vavilof hade alltid varit en smula rädd för honom, så väl i hans egenskap af f. d. militär som af en människa, den där icke hade något att förlora. Nu såg han med ens Kuvalda i en ny gestalt, — han var icke språksam och lustig som eljest, utan talade i tonen af en chef, som är van att bli lydd. Den hotelse, som låg i hans ord, lät icke alls som något skämt, — Vavilof visste, att ryttmästaren kunde störta honom om han ville, och att han med nöje skulle göra det, om det kom i frågan. Han måste vika för våldet. Men med dold förbittring i hjärtat försökte han än en gång att undandraga sig böterna.

»Det är visst och sannt, att man aldrig kommer någon hvart med att ljuga«, började han i underdånig ton. »Jag har lurat er, Aristid Fomitsch. . . ville låtsas vara slugare, jag verkligen är! . . . Jag har bara fått hundra rubel. . . «

»Ån sedan?«

»Hundra, icke fyrahundra, som jag nyss sade. . . Det vill med andra ord säga. . . «

»Ingenting alls vill det säga. . . Jag kan inte veta, när du har ljugit — om det var förut eller nu. Du ger mig fyrtio och tjugufem rubel, det gör sextiofem. Det är ju blygsamt begärdt, hva?»

»Ack, du min Skapare, Aristid Fomitsch! Jag har ju alltid varit så tillmötesgående mot ers välborenhet, som det varit mig möjligt. . . «

»Du spiller dina ord förgäfves, Judasättling!»

»Godd, jag skall betala. . . men Gud skall straffa er!»

»Håll mun, du bålde på jordens anlete!» röt ryttmästaren, i det han vildt rullade med ögonen. »Jag är redan tillräckligt hårdt straffad genom att ha att göra med en sådan usling som dig. . . Jag klämmer sönder dig som en fluga på fläcken, begriper du!»

Han skakade sin knutna näfve i synen på Vavilof och visade honom gnisslande tänderna.

Då han var borta, förvredo sig Vavilofs drag till ett förtviflat leende. Han blinkade med ögonen, och två stora tårar tillrade utför hans kinder ner i skägget, — två andra följde efter. Därpå gick Vavilof in i sitt enskilda rum, ställde sig framför helgonbilderna och stod där länge, länge. . . utan att bedja, utan att röra på sig, utan att ens torka bort tårarne, som vätte hans rynkiga, bruna kinder. . .

. . . Diakonen Tarass, som alltid varit en vän af skogar och ängar, hade föreslagit kamraterna att vandra till en närbelägen dalsänka och där i naturens sköte göra ända på brännvinet, som Vavilof bjöd på. Men ryttmästaren och alla de andra öfveröste både honom och naturen med en störtstur af skällsord och beslöto att ha dryckeslaget hemma, på gården till härberget.

»En, två, tre, fyra. . . « räknade Aristid Kuvalda. »Vi äro inalles tretton stycken, eftersom icke skolmästaren är här. . . Ett par nattgäster till komma väl alltid, — låt oss i det hela säga tjugu personer. Två och en half gurka och ett skålpund bröd med kött pr man — det är alls inte illa! Brännvin finns det ett kvarter för hvar och en. Så finns det också surkål och äpplen och tre vattenmeloner. . . det skulle roa mig att veta, hvad I mer kunnen önska, mina värda herrar galgfåglar! Till bords då, låt oss kalasa på Jegorka Vavilof, ty allt, hvad I här sen, är hans kött och blod!»

De bredde ut alla möjliga gamla trasor på marken, dukade fram maten och dryckesvarorna på dem och slogo sig tyst och högtidligt ner rundt omkring. Allas ögon glänste af åtrå att få läska de törstiga struparne med den eldiga drycken.

Aftonen hade brutit in. Dess skuggor sänkte sig öfver gården, endast taket på den halfförfallna byggnaden upplystes ännu af skymningens sista stråle. Allt var stilla omkring, och luften var sval.

»Låt oss börja, bröder«, kommenderade ryttmästaren. »Hur många glas ha vi? Sex, och vi äro tretton. . . Skänk i, ›snurra! Är det färdigt? Framåt då. . . framåt första plutonen! Fyrr!«

De tömde glasen, harklade sig och började äta.

»Och vår skolmästare, som inte är här«, sade Kuvalda, »det är nu tre dar, som jag inte sett till honom. Är det ingen, som vet, hvar han håller hus?«

Det var ingen, som visste det.

»Det är inte alls likt honom. Nå, det är detsamma — låt oss taga en sup till! Skål för Aristid Kuvalda, min ende vän, som under hela mitt lif inte lämnat mig ensam en sekund. Fastän kanhända att jag, fan anamma, icke skulle förlora något på, att han ibland befriade mig från sitt sällskap för en tid.«

»Mycket kvickt sagdt«, anmärkte ›afskrädet« och började därefter häftigt hosta.

Ryttmästaren lät i känslan af sin öfverlägsenhet blicken sväfva öfver stallbröderna, men sade ingenting, då hans tuggmuskler just voro sysselsatta.

Efter det andra glaset blef sällskapet lifligare. ›Halfannan-Tarass« uttalade skyggt sin önskan att få höra en »historia«, men diakonen var just upptagen af en liflig dispyt med ›snurran«. De tvistade om de magra kvinnornas företräde framför de feta, hvarvid diakonen med en ton af den djupaste öfvertygelse trädde i skrankorna för de magra. Meteor låg på magen bredvid dem, och i hans ansikte lästes hela den naiva förtjusning, med hvilken han slukade diakonens slippriga ord. Martjanof satt där tyst nedhukad, hade slagit sina långa, med svart hår bevuxna armar omkring knäna och stirrade dystert på brännvinsflaskan, under det han försökte bita i mustaschspetsarne.

»Nu vet jag, gamle häxmästare, hvar du gömt dina pengar«, retades ›afskrädet« med lumpsamlaren Tjapa.

»Nå, gläd dig. . . « kraxade Tjapa.

»Du skall få se, att jag tar dem ifrån dig, bror lille!«

»Tag dem du!«

Kuvalda hade tråkigt, — det fanns icke en i hela sällskapet, som förstått och uppskattat hans vältalighet.

»Hvar kan skolmästaren hålla hus?« sade han halft för sig själf.

Martjanof, som hört hans fråga, menade: »Han kommer nog. . . «

»Att han kommer, måste jag väl veta, det lär ingen föra hit honom i ekipage. . . Skål, du blifvande Sibirie-Invånare. . . lycka till en inbringande förrättning! Skulle du knäppa en rik knös, så delar du väl rofvet med mig, hva? Då ger jag mig af till Amerika, till de där. . . hvad är det de heta? . . . Lampas eller Pampas och svingar mig småningom genom list och bedrägeri upp till president i Förenta Staterna. Sedan förklarar jag hela Europa krig, köper mig en armé, — i Europa förstås, idel fransmän, tyskar och turkar — och gör kål på just de nationerna liksom Ilja från Murom¹ slog tatarerna med tatarer. Har man pengar, kan man till och med spela Ilja och göra kål på Europa och leja Judas Petunnikof till lakej. . . Han skulle nog taga emot platsen. . . för hundra rubel i månaden gör han det! Men han blefve förstås en dålig lakej, ty han stjal! . . . «

». . . Och så äro magra kvinnspersoner också bättre än feta, därför att de bli billigare«, hördes diakonens högljudda stämma, — han höll alltjämt på med samma samtalsämne. »Min första fru behöfde tolf arschin till klädning, min andra däremot bara tio. . . Också maten kostar mindre. . . «

»Halfannan-Tarass« smålog förläget, vände hufvudet åt diakonen och sade sakta:

»Jag hade också en gång en hustru. . . «

»Det kan hända hvem som helst«, inföll ryttmästaren. »Skräfla vidare. . . «

»Hon var mager«, fortfor »Halfannan-Tarass«, »men hon åt fasligt mycket. . . det var också det hon dog af. . . «

»Hör på, enöga, — förgiftade du henne inte?« frågade »afskrädet« envist.

Det var hans vana att halft på skämt komma fram med något orimligt påstående, och sedan, utan det ringaste bevis, upprepa det så länge, tills han råkade i formligt raseri.

Diakonen kom sin vän till hjälp.

»Han kunde ju inte förgifta henne, — det hade han ingen orsak till. . . «

»Men jag fasthåller ändå vid, att han förgiftade henne!« kraxade »afskrädet«.

»Håll käften!« ropade ryttmästaren hotande.

Ledsnaden stegrade sig hos honom småningom till ett hätskt raseri. Han kastade ursinniga blickar på sina stallbröder, men då han icke i deras halfrusiga ansikten fann något, som kunde ge hans rase-

¹En rysk sagohjälte.

ri frisk näring, lät han hufvudet sjunka ner mot bröstet, satt så ett par minuter och sträckte sedan ut sig på marken med ansiktet vänt uppåt. Meteor höll sig till gurkorna, — bet i dem med sina stora gula tänder, så att saften sprutade omkring. Martjanof satt orörlig som en bildstod i samma ställning, som han intagit allt ifrån början, och stirrade alltså lika dystert på den väldiga brännvinsflaskan, som redan var till hälften tömd. Tjapa satt på marken och bearbetade ett stycke kött, som hans gamla tänder hade svårt att komma till rätta med. ›Afskrädet‹ låg på magen och hostade häftigt, så att hans spensliga gestalt formligt krökte sig. De öfriga — alla tysta, dystra gestalter — sutto och lågo rundt omkring i olika ställningar, och hela denna hög af trasiga i kvällsmörkret insvepta varelser skilde sig nästan icke alls från de gräsbevuxna grushögar, som lågo rundt omkring på gården. I sin oordnade, fantastiska gruppering liknade de en hop vanskapliga djur, som en rå naturmakt skapat till människornas hån. . .

»Det var en gång för längese'n
En rik och adlig fru,
Hon fick med ens i magen sin
Ett fasligt knip, hu, hu! . . . «

sjöng diakonen halfhögt, i det han omfamnade ›snurran‹, som sällt log emot honom. ›Halfannan-Tarass‹ lät höra ett lystet fnitter.

Natten nalkades allt mer och mer. På himlen glittrade stjärnorna, och uppe på berget i staden skimrade lyktorna. Ifrån floden hördes ångbåtarnes långdragna, melankoliska signaler. Dörren till Vavilofs krog öppnades gnisslande. Två mörka gestalter trädde in på gården och närmade sig den kring brännvinsflaskan lägrade gruppen.

»Super ni?« frågade en rå stämman, och en arm grep öfver hufvudet på diakonen efter flaskan. Man hörde det klunkande läte, som uppstår, när brännvin slås ur flaskan i glaset. Sedan harklade sig någon högljudt.

»Jag känner mig så beklämd om hjärtat!« ropade diakonen. »Låt oss minnas de gamla tiderna, enöga. . . låt oss sjunga: ›Vid Babylons elfvar‹. . . «

»Kan han sjunga då?« frågade Simtsof.

»Han, ja,! . . . « Han var solist i den ärkebiskopliga kyrkkören, min gubbe! Seså, drag åstad, enöga. . . ›Vid Ba-abylons‹. . . «

Diakonens stämman lät rå och skroflig, under det hans vän sjöng i en pipig falsett.

I mörkret föreföll det, som om det tomma huset åt gatan blifvit större eller flyttat sig närmare supbröderna, hvilka väckte ett doft eko i

dess rum med sina dystra sånger. På himlen, rätt öfver huset, sväfvade ett stort, svart moln. En af ›för dettingarna‹ snarkade redan, de andra voro ännu icke riktigt fulla, utan fortforo antingen tigande att dricka eller pratade halfhögt, med långa pauser. De voro icke vana vid detta öfverflöd på mat och dryck och kände sig tryckta af dryckeslagets ceremoniösa högtidlighet. Det oregerliga støj, som eljes kännetecknade deras samvaro vid flaskan, ville i dag icke riktigt komma i farten.

13

»Tyst, edra hundar!... Sluta med ert skråll!« for ryttmästaren plötsligt ut emot de båda sångarne, i det han höjde hufvudet från marken och lyssnade. »Hör ni inte... det kommer en vagn... en droska... «

En droska i förstadsgränden och vid denna tid på dygnet måste ovillkorligen väcka allmän uppmärksamhet. Hvem vågade väl i mörkret åka genom den med gropar och rännilar så rikt välsignade gatan? Alla reste på hufvudena och lyssnade. I den nattliga tystnaden hörde man tydligt bullret af hjulen, som gnedo mot droskväggarna. Bullret kom allt närmare. Nu hördes en grof röst:

»Nå, men hvad är det då egentligen?«

Och strax därpå följde svaret:

»Far dit till det där huset... Där måste det vara... «

»Ja längre far jag alldeles bestämdt inte... «

»De där ämnar sig till oss!« ropade ryttmästaren helt förvånad.

»Det är polisen!« hördes en ängslig stämman ur gruppen.

»I en droska — polisen? Dumhufvud!« sade Martjanof vresigt.

Kuvalda steg upp och gick fram till porten. ›Afskrädet‹ sträckte fram hufvudet åt samma håll och lyssnade.

»Är det här natthärberget?« frågade någon med skallande stämman.

»Ja, — Aristid Kuvaldas härberge«, svarade ryttmästarens vresiga basröst.

»Alltså är det här... hos er bor ju en reporter Titof?«

»Aha, — kommer ni med honom?«

»Ja... «

»Han är väl full?«

»Nej, — han är sjuk.«

»Jaså, så full. Hallå, skolmästare! Nå stig upp då!«

»Vänta... jag skall hjälpa er. Han är illa sjuk. I två dagar har han legat hos mig. Tag honom under axlarne... Doktorn har varit och sett på honom. Det står mycket illa till.«

Tjapa reste sig och gick långsamt till porten, under det »afskrädet« skrattade och stärkte sig med en klunk brännvin.

»Hallå! Tänd ljus därinne!« ropade ryttmästaren.

Meteor gick in i härberget och tände lampan. Genom dörren föll en bred ljusstrimma ut på gården, och ryttmästaren förde nu den sjuke in i härberget med hjälp af främlingen, en liten spenslig mansperson. Skolmästarens hufvud hängde maktlöst ned på bröstet, benen släpade efter på marken och armarna dinglade slappt, liksom afbrutna, utmed sidorna. Med Tjapas hjälp lade de den sjuke på en brits, och med ett sakta stönande sträckte han ut sig, skälvande i hela kroppen, på den hårda bädden.

»Vi ha arbetat tillsammans i en tidning«, berättade främlingen. »Han var mycket olycklig. Jag sade till honom, när han blef sjuk: ›Blif ni lugnt liggande hos mig, ni stör mig inte alls«. . . Men han bad, att jag skulle föra hem honom! Han var så orolig att komma hit, att jag trodde, det skulle skada honom, och därför förde jag hit honom. . . till hans hem. Ty det är ju här, inte sant?«

»Ja, tror ni kanske, han består sig med något annat?« frågade Kuvvalda rått, i det han oafvändt betraktade den sjuke. »Gå efter vatten, Tjapa. . . skynda dig!«

»Då är väl jag öfverflödig här?« frågade främlingen förläget. »Han behöfver mig väl inte mera, tänker jag?«

»Er?«

Ryttmästaren mönstrade honom med en kritisk blick. Främlingen bar en luggsliten rock, igenknäppt ända upp till hakan. Hans byxor voro fransade i kanten, hatten alldeles urblekt af ålderdom och lika skrynklig som hans magra utsvultna ansikte.

»Nej, han behöfver er inte mer. . . sådana som ni finns här tillräckligt af förut«, svarade ryttmästaren och vände sig ifrån honom.

»Adjö så länge då!«

Den arme stackaren gick mot dörren, men bad därifrån med låg röst:

»Om något händer, så var god och meddela mig det. . . till redaktionen. . . mitt namn är Ryschof. Jag skulle vilja skrifva en kort nekrolog. . . han har ju ändå alltid varit en pennans man, ser ni. . . «

»En nekrolog, säger ni? Hm. . . tjugu rader, — det gör fyrtio kopek! Nej, vet ni, då skall jag göra på ett bättre sätt, — om han dör, skär jag af honom ena benet och skickar det under er adress till redaktionen. Det är ändå mer inbringande för er än en nekrolog. . . räcker åtminstone i tre dagar, ty han har tjocka ben. . . Har ni ätit på honom i lefvande lifvet, så kan ni också låta liket er väl smaka. . . «

Främlingen fnös förargad och försvann. Kuvalda satte sig på britsen bredvid den sjuke, kände på hans panna, hans bröst och ropade hans namn:

»Philip!«

Ropet ekade doft tillbaka från härbergets smutsiga väggar.

»Det här är förbaskadt dumt af dig, bror lille«, sade ryttmästaren sakta, under det han med handen strök den orörligt utsträckte skolmästaren öfver håret. Därpå lyssnade han på den sjukas ojämna feberaktiga andedrag och betrakade länge hans infallna, likbleka ansikte. Han suckade djupt, rynkade ögonbrynen och lät sin blick glida genom det matt upplysta rummet, på hvars väggar det flämtande skenet från lampan kastade dansande svarta skuggor. I mörkt grubbel stirrade ryttmästaren på deras stumma lek och strök sig öfver skägget.

Tjapa kom med ett ämbar vatten, ställde det på britsen bredvid den sjukas hufvud, och i det han lyfte upp dennes hand, höll han den i sin, som om han ville pröfva dess tyngd.

»Han behöfver icke något vatten mera«, sade ryttmästaren med en åtbörd, som skulle uttrycka, att det vore slut med skolmästaren.

»En präst behöfver han«, sade den gamle lumpsamlaren med andäktigt allvar.

»Han behöfver ingenting alls«, afgjorde ryttmästaren.

De stirrade bägge tigande på skolmästaren.

»Kom, låt oss taga en sup, gamle satan!« utbrast därpå Kuvalda.

»Och han?«

»Kan du väl hjälpa honom?«

Tjapa vände skolmästaren ryggen, och de gingo båda två ut på gården till de andra.

»Hvad står på där inne?« frågade »afskrädet«, i det han vände sitt spetsiga ansikte mot ryttmästaren.

»Ingenting särskildt. . . en människa dör. . . « svarade ryttmästaren kort.

»De ha väl klått upp honom någonstans?« forskade »afskrädet« vidare.

Ryttmästaren höll just på att tömma ett glas brännvin och svarade icke.

»Det är som om han skulle ha vädrat, att vi i dag kunde hålla graföl för honom!« vitsade »afskrädet«, i det han tände sig en cigarrett.

En af supbröderna skrattade, en annan suckade. I allmänhet gjorde händelsen icke något särdeles djupt intryck på sällskapet. Skolmästaren hade alltid varit för dem en »märkvärdig« människa, men de flesta

voro redan för druckna för att klart kunna fatta hvad som skett, medan andra åter betraktade det hela med liknöjdhet. Endast diakonen ansträngde sig att ge luft åt sin smärta, — han strök sig öfver pannan, förvred läpparne och uppstämde högt skrålande en begrafningssång:

»Skänk den rä-ättfärdige, He-e-erre, den eviga hvil-
ilan!«

»Hör du, du! Hvad bölar du för?« brusade »afskrädet« upp.

»Ge honom på käften!« ropade ryttmästaren.

»Ett sådant nöt!« hördes Tjapas kraxande stämma. »När någon dör, skall man tiga. . . det måste vara alldeles tyst och stilla!«

Det var i själfva verket stilla nog, — såväl på den af regndigra moln betäckta himlen, som på den af sensommarnattens dunkla skuggor insvepta jorden. Man hörde blott då och då de sofvandes snarkningar, klunkandet i brännvinsflaskan och de tuggandes smackningar. Molnen gingo så lågt, att de hvarje ögonblick tycktes hota att stöta mot hustaket och vråka den gamla baracken ner öfver dryckesbrödernas hufvuden.

»Det är ändå, som om det kväljer en, när en vän dör«, sade ryttmästaren med släpande stämma och sänkte hufvudet mot bröstet. Ingen svarade honom.

»Han var den bäste af er alla. . . en förståndig, ordentlig människa. . . Det gör mig riktigt ondt om honom. . . «

»Hos de he-eliga må-å han dväljas. . . seså, du enögde skälm, sjung med!« skrålade diakonen och gaf sin sofvande vän bredvid en knuff i sidan.

»Kan du då inte hålla truten!« skrek »afskrädet«, i det han ursinnigt rusade upp.

»Jag skall ge honom en i skallen«, hotade Martjanof och lyfte upp hufvudet från marken.

»Hvad, sofver du inte?« frågade Aristid Kuvalda med påfallande mild stämma. »Hörde du? skolmästaren är där inne. . . «

Martjanof vältrade sig tungt om på marken, reste sig därpå, såg på ljusskenet, som föll på gården från härbergets dörr och fönster, skakade sitt af ruset omtöcknade hufvud och satte sig stillatigande bredvid ryttmästaren.

»Låt oss taga en sup!« föreslog han.

De sökte trefvande efter glaset och drucko.

»Jag skall titta in ett slag«, sade Tjapa — »kanske behöfver han något. . . «

»En likkista behöfver han«, sade ryttmästaren med ett dystert leende.

»Tala inte mer om det«, bad »afskrädet« sakta.

Efter Tjapa reste sig också Meteor. Diakonen ville också stiga upp, men raglade genast omkull igen och började högljudt svära.

Då Tjapa gått, klappade ryttmästaren Martjanof på axeln och sade halfhögt:

»Ja, ja, så går det, Martjanof. Gör det inte dig också ondt om vår gamle vän Philip?«

»Nej«, svarade f. d. fångvaktaren efter en stund. »Sådana känslor har jag inte mera, bror lille. . . allt det där har jag glömt. Vämjeligt är det att lefva på det här viset, — då är det bättre att slå ihjäl någon en gång — på fullt allvar!«

»Ja bevars, gärna för mig. . . Låt oss taga en sup till!« föreslog ryttmästaren.

»Ä' vi inte anspråkslösa?
Bara jämt en liten sup!«

sjöng Simtsof, som nyss vaknat, helt belåtet, och fortfor därpå:

»Bröder små! Äro ni där? Slå då i en sup åt en gammal man!«

Man räckte honom ett fyllt glas, och han drack. Så sjönk han tillbaka igen, hvarvid han stötte med hufvudet mot någons sida.

Under två minuter rådde en dof, dystert tystnad. Därefter urskildes hviskande stämmor i den nattliga stillheten.

»Han var ändå en präktig karl! . . . «

»Och ett sådant hufvud! . . . ett sådant lugn!«

»Ja. . . och pengar hade han också alltid. . . och snålade inte på dem, när det gällde att hjälpa kamraterna. . . «

Och så blef det åter tyst.

»Han dör!« skrek plötsligt Tjapa öfver hufvudet på ryttmästaren.

Aristid Kuvalda reste sig och gick med tunga, släpande steg mot härberget.

»Hvad vill du här!« Tjapa sökte hålla honom tillbaka. »Gå inte, du är full, det passar sig inte. . . «

Ryttmästaren stannade och funderade.

»Åh prat, passar sig inte! Drag åt fanders med dig!« förklarade han därpå, i det han knuffade undan gubben och gick vidare.

På härbergets väggar dansade alltjämt de svarta skuggorna, som om de kämpade med hvarandra. På britsen låg skolmästaren utsträckt

i hela sin längd och rosslade. Hans ögon voro vidöppna, och det blottade bröstet höjde och sänkte sig krampaktigt, fradgan stod om mungiporna, och öfver hans ansikte låg ett uttryck af ytterlig spänning och ansträngning, som om han ville säga något mycket svårt och mäktigt, men icke förmådde få fram det och gränslöst led af medvetandet af denna oförmåga.

Ryttmästaren stannade framför honom, lade armarna på ryggen och såg tigande på honom väl en god minut. Därpå började han halfhögt med smärtsamt rynkad panna:

»Philip! Säg mig bara ett enda ord — ett tröstens ord åt vännen. — Hör du inte! Jag håller ju så mycket af dig, bror lille... Alla andra äro kreatur, men du var för mig en — människa. Om du också på samma gång var supare — ack, hvad du har supit, Philip! Det är väl också det, som förstört dig... Säg, var det nödvändigt? Du skulle ha lagt band på dig, skulle ha lyssnat till mig!... Har jag inte sagt dig det så många gånger?»

Den hemlighetsfulla, allt intetgörande makt, som man kallar döden, tyktes förolämpad af en berusads närvaro vid den högtidliga akt, då den utkämpar sin kamp med lifvet. Den beslöt därför att förrätta sitt känslolöst grymma verk så skyndsamt som möjligt — det flämtande bröstet drog ännu en gång djupt efter andan, så följde ett sakta stönande, en skälvande krampryckning... Skolmästaren sträckte ut sig och var död.

Kuvalda stod och raglade af och an, under det han fortsatte med sitt tal:

»Hvad felas dig då, Philip? Skall jag skaffa dig en sup... hva? Nej, Philip, låt hellre bli att supa... var återhållsam, öfvervinn dig själf... Eller också sup, om du vill! Hvarför skall man vara återhållsam, det skulle jag gärna vilja veta! Af hvilken förnuftig orsak... hva', Philip? Inte sannt?»

Han grep honom i foten och drog honom närmare till sig.

»Aha — du har somnat, Philip? Nå så sof, sof... jag önskar dig en god natt!... I morgon skall jag utförligt utveckla alltsammans för dig — du skall ge mig rätt i, att människan inte behöfver neka sig något... Men sof nu... ifall du inte är död... «

Han gick ut genom dörren — bakom honom förblef allt tyst. Då han kom fram till kamraterna, förkunnade han för dem:

»Han sofver... eller han är död... jag vet inte... jag är visst inte riktigt ny.. nykter... «

Tjapa lät hufvudet sjunka ändå djupare mot bröstet och gjorde kors-tecknet... Martjanof kröp tigande ihop och lade sig ner. Meteor, den

enfaldige pojken, började sakta snyfta och jämra sig som en sörjande kvinna. »Afskrädet« kastade sig oroligt af och an på marken och svor halfhögt:

»Mätte hin håle taga er, edra plågoandar! Han är död... Hvad är det mera med det? Hvarför behöfver jag veta det? Hvarför berättar ni mig det? När tiden kommer, måste jag också dö... lika väl som han... och som alla andra...«

»Det stämmer!« sade ryttmästaren högljudt, i det han tungt lät sig falla ner på marken. »När tiden kommer, så måste vi alla dö, lika väl som de andra... ha, ha! Hur vi lefva... det är det samma. Men dö skola vi — som de andra. Det är allt lefvandes mål, tro mig! Ty människan lefver blott för att dö, och hon dör... Och när så förhåller sig... är det inte då alldeles detsamma, hvaraf hon dör, eller hur hon dör och hur hon lefvat? Har jag inte rätt, Martjanof? Låt oss nu dricka ännu ett glas — och ett till — så länge vi lefva...«

Det började dugga. Ett tätt, tryckande mörker insvepte de mänskliga gestalterna, som lågo där på marken, kufvade af ruset eller sömnen. Ljusskenet som trängde ut från härberget blef allt mattare — så flammade det plötsligt upp och slocknade. En vindstöt hade blåst ut lampan, eller också var det slut på oljan. Skyggt och obeslutsamt föll regndropparne på härbergets plåttak. Uppifrån staden ljödo enstaka, dofva, långdragna klockslag. Det var kyrkväktarne, som klämtade. Sakta sväfvade metallklangen genom det nattliga dunklet och dog bort däri, men innan ännu den sista skälfvande tonen förklingat, dånade ett nytt slag och klang som en vemodig suck genom nattens stillhet, liksom väckande den ur dess slummer...

14

Tjapa var den förste, som vaknade på morgonen.

Han lade sig på ryggen och blickade uppåt — endast på det viset kunde han till följd af ställningen på halsen se himlen öfver sitt hufvud.

Ett jämnt grått dok var draget öfver himlahvalfvet. Det var, som om den fuktiga, kyliga skymningen förtätat sig där uppe. Den hade släckt solen och sände i stället för den strålande munterheten af det ändlösa blå en tråkig dysterhet ned till jorden. Tjapa korsade sig, stödde hufvudet mot armbågen och spejade rundt omkring, om det icke fanns något brännvin kvar. Flaskan stod där, men den var tom. Han klef öfver de sofvande kamraterna och undersökte glasen, ur hvilka de druckit. Mycket rätt, där fanns ännu ett — nästan alldeles fullt! Han tömde

det, torkade läpparne med rockärmen och började ruska ryttmästaren i axeln.

»Hallå, stig upp. . . hör du?«

Kuvalda höjde hufvudet och såg på honom med slöa ögon.

»Man måste anmäla. . . i polisen. . . Men stig upp då!«

»Hvad står på?« frågade ryttmästaren förargad, ännu halfsofvande.

»Att han är död. . . det måste anmälas.«

»Att *hvem* är död?«

»Vårt lärdomsljus, vet jag. . . «

»Philip? Ack ja. . . «

»Har du glömt det? . . . Å, skäms!« sade Tjapa förebrående.

Ryttmästaren reste sig, gäspade högljudt och sträckte på sig, så att det knakade i lederna.

»Nå, så gå och anmäl det då. . . !«

»Jag går inte. . . Vill inte gärna ha med dem att göra«, sade Tjapa vresigt.

»Så väck diakonen då. . . han kan gå. . . Jag skall gå och kasta ännu en sista blick på vår vän Philip.«

»Ja, det är rätt. . . Åhøj, diakon, vakna!«

Ryttmästaren gick in i härberget och ställde sig vid den dödes fötter. Denne låg rak och stel med vänstra armen öfver bröstet och den högra utsträckt, som om han måttade ett slag. Kuvalda satte sig på britsen vid vännens fötter och försjönk i stilla grubbel —, det var ju tre år, som de kamperat tillsammans. Tjapa kom in med hufvudet framåtskjutet likt en bock, som vill knuffas. Han satte sig på andra sidan bredvid den döde, blickade in i hans bleka anlete, som såg så hemskt stilla och allvarligt ut med de hårdt slutna läpparne, och sade med sin hesastämma:

»Ja — nu är han död. . . Också jag skall snart dö. . . «

»Det är på tiden för dig«, anmärkte ryttmästaren dystert.

»Ack ja, det är på tiden«, instämde Tjapa. »Också för dig vore det bäst att dö. . . det är alltid bättre än det här. . . «

»Eller kanske sämre! Hur vet du, att det är bättre?«

»Sämre kan det aldrig bli. Dör du, får du med Gud att göra. . . och här går du bara och har förargelse med människorna, — människorna hvad äro de?«

»Ah, seså, skräna inte. . . « afbröt honom Kuvalda retligt.

Länge sutto de där i det skumma, ödsliga rummet vid den döde kamratens fötter. Då och då kastade de en blick på honom, så försjönko de åter i sitt tysta grubbel. Slutligen frågade Tjapa:

»Tänker du låta begrafva honom?«

»Jag? Nej! Det är polisens sak.«

»Gör det hellre du... du har ju tagit ut hans pengar för klagomålet af Vavilof... Om det icke räcker, skall jag lägga till... «

»Visst har jag hans pengar... men jag tänker inte begravva honom i alla fall!«

»Det är inte vackert af dig! Du bestjäl en död! Jag skall tala om för alla, att du vill behålla hans pengar för dig själf... hotade Tjapa.

»Du är dum, din gamla satan«, sade Kuvalda föraktfullt.

»Må vara att jag är dum... men hvad du gör är inte vackert, inte vänskapligt... «

»Det är bra, min gubbe... låt det nu vara nog!«

»Ser man på! Hur mycket är det då?«

»Tjugufem rubel —« sade Kuvalda förströdt.

»Det låter höra sig... Du kunde gärna ge mig litet med... en femma åtminstone —«

»Hvad du ändå är för en inpiskad skälm, din gamla lufver!« utbrast ryttmästaren, i det han såg lumpsamlaren rätt in i ögonen.

»Hvarför då? Du måtte väl kunna ge mig litet!... «

»Drag åt fanders... jag skall låta sätta upp en minnesvård åt honom för pengarna.«

»Hvad skall han med en minnesvård att göra?«

»Jag skall köpa en kvarnsten och ett ankare. Kvarnstenen lägger jag på grafven, och så låter jag smida fast ankaret med en kedja vid den... Då kommer det nog att bli duktigt tungt —«

»Hvad skall allt det där tjäna till? Det är ju nonsens... «

»Ja, hvad angår allt det där egentligen dig?«

»Jaså! Jag skall tala om det, det skall du få se!« hotade Tjapa på nytt.

Aristid Kuvalda kastade en likgiltig blick på honom och teg.

Åter sutto de där en lång stund, utan att säga något. Ansiktet på den döde, som låg emellan dem, skimrade blekt, med en underlig grå skiftning...

»Tyst... de komma!« sade plötsligt Tjapa, i det han steg upp och lämnade härberget.

I dörren visade sig redan poliskommissarien i distriktet, ransakningsdomaren och läkaren. Den ene efter den andre trädde fram till skolmästarens läger, betraktade honom uppmärksamt och gick därpå åter ut på gården. Ryttmästaren, som icke skänkte dem ringaste uppmärksamhet, mönstrade de med ytterst misstroagna blickar.

»Hvad har han dött af?« frågade honom poliskommissarien, i det han med en nick hänvisade på den döde.

»Fråga honom själf. . . Af brist på motståndskraft förmodar jag. . . «
 »Hvad befalls?« frågade ransakningsdomaren.
 »Jag säger, att han dog af brist på motståndskraft mot den sjukdom, som drabbat honom. . . «
 »Hm — jäså! Var han länge sjuk?«
 »Man kan ingenting se här inne«, föll doktorn honom i talet. »Det vore bäst att bära ut honom på gården. . . kanske finns det några märken. . . «
 »Hallå där, laga att han blir utburen! Ropa hit folk!« röt poliskommissarien i kommandoton till ryttmästaren.
 »Ropa själf — här är han inte i vägen för mig«, svarade Kuvalda likgiltigt.
 »Hvad nu!« skrek polismannen och gjorde en ursinnig grimas.
 »Buh!« svarade Kuvalda, utan att röra sig ur stället och visade den andre tänderna med ett hånfullt grin.
 »Fan anamma!« skrek kommissarien, purpurrod af förargelse — »det skall han få sota för! Jag. . . «
 »God morgon, mina värdaste herrar«, hördes köpman Petunnikofs sliskiga stämman, i det han plötsligt uppenbarade sig i dörren.
 Hans skarpa blick uppfattade med ens situationen. Han ryckte till, trädde ett steg tillbaka, tog af mössan och korsade sig andäktigt. Därpå flög ett triumferande leende öfver hans ansikte, och i det han mönstrade ryttmästaren med elak skadefröjd, frågade han i ödmjuk ton:
 »Hvad har tilldragit sig här, mina herrar? Det ser ut, som om de skulle slagit ihjäl en människa!?«
 »Ja, något ditåt tycks vara fallet«, svarade ransakningsdomaren.
 Petunnikof suckade djupt, korsade sig ännu en gång och sade i en ton af djup bedröfvelse:
 »Ack, herre min Gud! Hur ofta har jag inte fruktat, att det skulle gå på det viset! Hur ofta kom jag inte hit för att se, att allt stod rätt till. . . oj, oj, oj! Och hur ofta öfverfölls jag inte hemma af onda aningar. . . Gud bevarare hvar och en för så förskräckliga saker! . . . Hur ofta tänkte jag inte på att säga upp den där herrn. . . anföraren för hela det här lösdrifvarföljet. . . Men jag lefde i ständig skräck, skall ni veta. . . Det är ju ett sådant byke. . . Bäst att ge efter, sade jag alltid för mig själf, annars kan det värsta hända. . . «
 Han slog afvärjande ut med handen, lät därpå fingrarne långsamt glida genom skägget och suckade än en gång.
 »Ytterst farliga människor!« fortfor han. »Och den där herrn är så att säga deras chef. . . en riktig röfvaranförare!«

»Vi skola nog känna honom på pulsen!« sade poliskommissarien i löftesrik ton, i det han kastade en hämndgirig blick på ryttmästaren. »Jag känner honom nog —«

»Ja, visst, bror lille, vi äro ju gamla bekanta!« bekräftade Kuvalda familjärt. »Hur ofta har jag icke måst smörja dig, för att du skulle tiga —«

»Hörde ni det, mina herrar!« ropade poliskommissarien alldeles utom sig. »Viljen I vara goda och lägga det på minnet... Det skall han minsann få umgälla! Vänta bara, min gubbe, du skall allt bli påmind om mig! Jag skall nog få dig spak, jag, gamle vän!«

»Triumfera inte i förtid — gamle vän!« svarade Aristid Kuvalda lugnt.

Doktorn, en ung man med glasögon, betraktade ryttmästaren med nyfikenhet, ransakningsdomaren med en uppmärksamhet, som icke bådade godt, under det Petunnikof oförstådlt lade sin segerglädje i dagen och poliskommissarien skrikande och gestikulerande sprang omkring Kuvalda.

I dörren till härberget visade sig nu Martjanofs dystra gestalt. Han närmade sig sakta och stannade tätt bakom Petunnikof, så att han nästan berörde dennes hjässa med hakan. Bakom honom tittade diakonen fram med sina små svullna, blodsprängda ögon.

»Ja, men mina herrar — låt oss då företaga något!« föreslog doktorn.

Martjanof gjorde en förskräckligt grimas och nös plötsligt häftigt, rätt öfver hufvudet på Petunnikof. Denne skrek till, hukade sig ner och sprang åt sidan, hvarvid han så när knuffat omkull poliskommissarien, som sökte taga emot honom i sina armar.

»Ser ni, mina herrar«, klagade köpmannen, i det han pekade på Martjanof, »så där bära de här människorna sig åt! Oj!«

Kuvalda gaf till ett gapskratt och också doktorn och ransakningsdomaren måste skratta.

I dörren trängdes oupphörligt nya gestalter. De uppsvällda, yrvakna fysiomierna med deras röda, inflammerade ögon och tofviga hår stirrade oförfäradt på de tre myndighetspersonerna.

»Seså, hvad har ni här att göra?« röt poliskonstapeln, som var posterad vid dörren, barskt åt dem. Han ryckte i deras trasor för att hålla dem tillbaka, men han var en mot många, och de trängde sig, utan att akta på honom, allt längre fram — stumma, hemska figurer, stinkande af finkel. Statsmaktens representanter kände sig en smula illa till mods i närvaron af hela denna tvetydiga publik.

»Se här mina hyresgäster och vänner«, sade Kuvalda med ett hänfullt skratt, »ifall herrarne vilja göra deras bekantskap? Förr eller senare fån I ändå alltid att göra med dem å ämbetets vägnar.«

Doktorn undertryckte ett leende. Ransakningsdomaren bet hårdt ihop tänderna, och poliskommissarien, som ansåg, att det var på tiden att skrida till handling, ropade högljudt åt konstapeln på gården:

»Sidorof! Hvissla ett tag och säg till, att vi behöfva en vagn. . . «

»Ja, jag skall också gå nu, mina herrar«, sade Petunnikof, som kom framkrypande ur någon vrå. Och vänd till Kuvalda, bifogade han: »Härberget här torde ni utrymma i denna dag, herre. . . Jag ämnar låta rifva det! Laga, att allt blir i ordning — annars går jag till polisen!«

Ute på gården hördes en gäll hvissling från poliskonstapelns pipa, medan Kuvaldas vänner stodo i en tät klunga utanför dörren till härberget, gäspande och sträckande på sig.

»Jaså, ni vill inte veta af någon bekantskap? Ni finner oss påflugna?« hånade ryttmästaren.

Petunnikof drog sin börs ur fickan, gräfde en stund i den och tog slutligen fram två femkopeksstycken, som han lade vid likets fötter.

»Herran vare mig nådig. . . Till begrafning af det syndiga stoftet —«

»Hvad för slag?« röt Aristid Kuvalda — »hvad understår du dig! . . . Till begrafning? Tag genast bort det! Tag bort det, hör du! Den skurken vågar erbjuda sina syndapengar till en hederlig människas begrafning! Jag slår dig sönder och samman!«

»Ers högvälborehet — hör ni!« pep köpmannen alldeles förfärad, under det han klamrade sig fast vid poliskommissariens arm. Doktorn och domaren skyndade till undsättning, och kommissarien skrek:

»Hitåt, Sidorof!«

»Fördettingarnas« kompani trängdes om hvarandra i dörren och iakttog med lifligaste nyfikenhet, hvad som tilldrog sig vid dödsbädden. Kuvalda svängde knytnäfven öfver Petunnikofs hufvud likt ett rasan- de djur och rullade vildt med de blodsprängda ögonen.

»Kanalje! tjuf!« ropade han — »tag genast bort dina pengar, ditt usla afskum! Tag dem, säger jag. . . annars spikar jag fast dina kopparslan- tar i ögonen på dig — —«

Petunnikof tog med skälfvande hand sin fromma gåfva från britsen och sade, i det han med den andra armen skyddade sig mot Kuvaldas knytnäfve:

»Ni är mitt vittne, herr poliskommissarie — och också ni, godt folk. . . «

»Vi äro *ondt* folk, herr köpman«, hördes »afskrädets« knarkande stäm- ma.

Poliskommissarien blåste upp kindbenen, så att de stodo som ballonger, och hvisslade i full förtviflan, under det han afvärjande höll sin hand öfver hufvudet på Petunnikof, som snodde af och an framför honom, som om han ville krypa in i honom.

»Skall jag kanske låta dig kyssa den dödes fötter, du din etterorm?« röt Kuvalda och grep Petunnikof i kragen, samt slängde honom, som om han varit en kattunge, bort mot dörren. Gruppen af de här stående »fördettingarna« skilde sig hastigt åt, så att köpmannen kunde falla riktigt bekvämt. Han låg utsträckt vid deras fötter och tjöt, full af ångest och raseri:

»Hjälp! Han mördar mig! Hjälp! . . . «

Martjanof höjde långsamt foten och måttade med tåpetsen åt köpmannens hufvud, under det »afskrädet« med synbart välbehag spottade honom i ansiktet. Köpmannen rullade ihop sig som ett nystan och kröp på alla fyra ut på gården, ledsagad af skallande skratt. Emellertid hade ytterligare två poliskonstaplar kommit till, och åt dessa ropade kommissarien nu triumferande, i det han pekade på Kuvalda:

»Arresterera honom! Bind honom!«

»Sätt på honom handklofvar, kära vänner!« bad Petunnikof.

»Låt det vara — jag tänker inte löpa ifrån er!« sade Kuvalda till de båda polismännen, som närmade sig honom. »Jag skall själfmant gå dit jag bör. . . «

»Fördettingarna« försvunno, den ena efter den andra. En kärra for in på gården, och ett par bedröfliga skepnader började syssla med att föra skolmästaren ut ur härberget.

»Dig skall jag nog sörja för, gamle vän. . . vänta bara!« hotade poliskommissarien Kuvalda.

»Nå, din kaxe!« hånade Petunnikof, som blef helt upprymd, då han såg, att hans dödsfiende var fängslad. »Har du nu fastnat i snaran, hva'? Vänta, min gosse, du skall nog få se på värre ändå!«

Kuvalda teg. Han stod mellan de båda polismännen, lång och rak med rynkad panna och såg på, hur de lade skolmästaren på kärran. Mannen, som höll liket under armarne, var liten till växten och kunde icke få upp hufvudet på vagnen, medan fötterna redan lågo där. Väl en minut förblef den döde i denna sväfvande ställning, som om han ville störta sig ner på hufvudet och dölja sig i jorden undan alla de elaka och dumma människorna, som störde hans ro.

»Fören bort honom!« befallde poliskommissarien, pekande på ryttmästaren.

Kuvalda gjorde inga invändningar. Stillatigande, med dyster uppsyn, gick han öfver gården. Då han gick förbi den döde, böjde han på

hufvudet, utan att se på honom. Martjanof följde efter honom med sitt förstenade ansikte. Köpmannen Petunnikofs gård var snart tom.

»Seså, hopp!« ropade körsvennen på likkärnan åt sin hästkrake och skakade tömmarne öfver hans rygg. Hästen satte sig i gång, och kärnan for gnisslande öfver den ojämna gården. Betäckt med gamla trasor, låg skolmästaren utsträckt i hela sin längd på det bortskramlande fordonet, och han tycktes småle mildt och belåtet, som om han vore glad öfver, att han ändtligen lämnade härberget — lämnade det för alltid. Petunnikof såg efter honom, korsade sig andäktigt och började därefter sorgfälligt med mössan torka bort dammet och smutsen från kläderna. Och allt efter som dammet försvann från hans rock, blef uttrycket af själfbelåtenhet och själfsäkerhet i hans ansikte allt starkare. Han kunde ifrån gården se, hur ryttmästare Aristid Fomitsch Kuvalda skred uppför backen mellan de båda poliskonstaplarna, med händerna bundna på ryggen, lång och rak med högburet hufvud, och på detta mössan med den röda randen, som lyste som en blodstrimma. . .

Med en segrares leende på läpparne gick Petunnikof mot härbergesbyggnaden, men plötsligt stannade han, ytterligt förskräckt. I dörren midt emot honom visade sig en hemsk gestalt — en lång mager gubbe med en stor käpp i handen och en stor säck på ryggen, insvept i trasor, djupt böjd under sin börda och med hufvudet sänkt mot bröstet, som om han i nästa ögonblick ämnade rusa på köpmannen.

»Hvem är — hvem är du?« skrek Petunnikof.

»Jag är en människa«, hördes ett hest kraxande.

Detta kraxande återgaf Petunnikof hans lugn, och han smålog till och med.

»En människa. . . ack du! . . . Kan det då finnas sådana människor?« försökte han att skämta.

Han trädde åt sidan för att lämna plats för gubben, som gick rätt på honom och med sin hesa knarrande stämma sade:

»Det ges olika slags människor. . . allt efter som Gud täcks skapa dem till. . . Det finns de, som äro sämre än jag. . . ännu mycket sämre. . . ja, då!«

Den molnfyllda himlen såg tigande ned på den smutsiga gården och på den välklädde mannen med det grå haksågget och de listiga ögonen, hvilken gick af och an med jämna steg och mätte upp marken. På taket till huset åt gården satt en kråka och skrek triumferande »kra! kra!« under det hon sträckte på halsen och vippade af och an.

I de grå molnen, som betäckte himlen, låg det något strängt, spändt och obevekligt, som om de ville urladda sig i en väldig störtskur och

voro fast beslutna att spola bort all smuts från denna olyckliga, plågade och sorgliga jord.

2

Jemeljan Piljaj.

»Det återstår oss ingenting annat än att ge oss i väg till saltverken! Det är ett förbannadt saltgöra förstås, men hvad skall man taga sig till, när man är färdig att svälta ihjäl!«

Efter att ha sagt detta, drog min reskamrat Jemeljan Piljaj väl för tionde gången sin tobakspung ur fickan. Så snart han öfvertygat sig om, att den var lika tom som dagen förut, utstötte han en suck, spottade och lade sig på ryggen, för att hvisslande stirra upp i den molnfria, solglödande himlen. Vi lågo bägge på en sandig landtunga tre verst från Odessa, som vi lämnat, därför att vi icke funnit något arbete där. Vi voro hungriga och rådslogo om, hvart vi nu skulle vända oss. Jemeljan hade sträckt ut sig på sanden med hufvudet åt steppen och fötterna åt hafvet, och vågorna, som med ett sakta brus plaskade mot stranden, sköljde öfver hans nakna, smutsiga fötter. Han blinkade, bländad af solskenet, kröp än ihop som en katt och lät sig än glida närmare hafvet, så att vågorna ibland sköljde öfver honom ända till axeln. Det förströdde honom och försatte honom på samma gång i en melankoliskt lättjefull stämning.

Jag vände min blick åt hamnen, där en tät skog af master reste sig, insvepta i tjocka svartblå skyar. Det dofva, orediga bullret af rasslande ankarkettingar, pipande af lokomotiven, som forslade fraktgodset, och sorlet af arbetarne, som höllo på att lasta fartygen, trängde till oss öfver vattnet. Jag såg ingenting därborta, som kunde upplifva vårt sjunkna hopp om arbetsförtjänst, och därför steg jag upp och sade till Jemeljan:

»Nå, låt oss ge oss af då till saltverken. . . «

»Godd, låt oss gå! . . . Men förstår du dig också på arbetet där?« frågade Jemeljan.

»Det reder sig nog, när vi väl äro där.«

»Skola vi gå då?« upprepade Jemeljan, men utan att röra en led.

»Ja visst.«

»Framåt marsch, alltså. . . Det låter höra sig! Och det där fördömda Odessa må hin håle anamma! Sådant skall låtsas vara en hamnstad! Måtte jorden uppsluka det, gärna för mig.«

»Ja seså, stig upp och kom nu! Svordomar lär inte hjälpa något.«

»Hvart ska' vi egentligen gå då? Till saltverken? Verkligen? Ja, det var så rätt, det! . . . Vet du hvad, bror lille, när allt kommer omkring, är det nog lika litet bevändt där borta hos saltsjudarne också!«

»Men du tyckte ju själf, att vi skulle ge oss af dit?«

»Mycket rätt, det sade jag, och hvad jag sagt, det står jag vid. Men det tjänar ingenting till, det är lika säkert.«

»Hvarför inte det?«

»Hvarför det? Tror du kanske, att de stå och vänta där borta på oss. — Var så snälla, herr Jemeljan och herr Maxim, och ha den godheten att anstränga edra muskler en smula och taga emot våra slantar i gengäld! . . . Nej, min gubbe, på det viset går det inte till där, inte! Nu ser du, äro vi båda två fria herrar och kunna göra hvad oss lyster. . . «

»Ja, ja, låt det nu vara nog! Kom!«

»Hvarför så brådtom? Vi skola alltså träda inför ägaren till den där saltkriken och i djupaste underdånighet säga till honom: »Högtärade herr människoskinnare och blodsugare, vi ha kommit för att erbjuda ert glupskhet vårt skinn, — vill ni inte ha den godheten att för sextio kopek om dagen flå af oss bit för bit.« Och däraf följer sedan. . . «

»Stig då upp en gång, och låt oss gå! Innan det blir afton, kunna vi hinna fram till den nästa af fiskrarnes fångplatser. Om vi hjälpa till att draga nätet, kan det kanske inbringa oss en kvällsvard.«

»Kvällsvard? Du har rätt! Fiskrarne äro godhjärtade af sig, hos dem kan man säkert få något att äta. Kom, kom! . . . Det tjänar ändå ingenting till alltsammans. Ingenting vill lyckas för oss i den här veckan, fördömda otur!«

Han reste sig, alldeles våt af sjövattnen, sträckte på sig, och stack händerna ner i fickorna på sina byxor, som han sytt sig af ett par mjölsäckar. Efter att ha grävt en stund i fickorna, tog han upp de tomma händerna, förde dem tätt intill ögonen och betraktade dem med komisk min.

»Inte en smul! . . . I fyra dar har jag nu letat och letat, utan att hitta något. Det är så, att man kan bli galen, bror lille!«

Vi gingo framåt utmed hafsstranden, i det vi emellanåt tillkastade hvarandra några ord. Våra fötter sjönko ned i den med fuktiga musselskal blandade sanden.

Då och då träffade vi på slemmiga maneter, små fiskar som hafvet kastat upp, och svarta, våta trästycken af egendomlig form. . . Från hafvet fläktade en härlig frisk bris, som tillviftade oss svalka och ilade vidare framåt steppen, där den hvirflade upp lätta sandmoln.

Jemeljan, som annars var själfva munterheten, föreföll synbart förstämd, och jag bemödade mig att bringa honom i bättre lynne.

»Berätta mig något ur ditt lif, Jemeljan«, började jag.

»Det skulle jag väl kunna, bror lille, men när magen är tom, sinar talets ström. Magen är nämligen hufvudsaken hos människorna, min bror, och hur många missfoster och krymplingar det än kan finnas, utan mage är ingen! Den duger inte att pruta af något på. Är magen tillfredsställd är också själen munter; allt mänskligt görande och låtande har sin rot i magen. . . Men det vet du ju lika bra som jag.«

Han tystnade.

»Ack bror lille«, fortfor han efter en stund, »om nu hafvet plötsligt ville kasta upp, låt oss säga en tusen rubel för mina fötter. . . fan anamma, då skulle det bli annat af! Då skulle jag bums med det samma sätta upp en krog! Dig skulle jag anställa som förste bokhållare, och själf skulle jag göra i ordning ett läger åt mig under skänkdissen och leda en slang till min mun direkt ur brännvinsfatet. När jag så ville läska mig ur glädjens och njutningens källa, behöfde jag bara kommendera: Maxim, vrid på kranen. . . Och kluck! kluck! kluck! rann det ner i strupen. Bara att svälja, Jemeljan! Det vore något, det, djäfvuln anamma, och bondpaket, det fräcka jordkrypet, — anfakta, dem skulle jag då skinna ordentligt! . . . Jag skulle riktigt vända ut och in på dem! Kommer en sådan där kanalje och tigger: „Jemeljan Pavlytsch, var snäll och skänk i en liten sup åt mig, jag skall betala den sedan! . . .“ „Hvad för slag? . . . Vill du vigma? Nej, det blir ingenting af.“ — „Haf medlidande, Jemeljan Pavlytsch!“ — „Nå, jag skall väl inte vara så omedgörlig då. Ge mig din vagn i pant, så skall du få ett fjärdedels mått.“ Ha ha! Jag skulle minsann lära den slyngeln att dansa, jag!«

»Nå, var inte alltför grym! De äro ju sådana utsvultna stackare, våra bönder.«

»Utsvultna stackare! . . . Det är rätt åt dem, det ska' de vara! Är jag inte utsvulten kanske? Från det jag föddes, har jag svultit, bror lille. Och i ingen lagbok är det föreskrifvet. Ja visst, ja! Han svälter! . . . hvarför? För missväxtens skull? Betviflas starkt! Missväxt råder framför allt i hans dumma hjärna, och därifrån kommer sedan missväxten på hans åkrar. Däri ligger knuten! Hvarför finns det ingen missväxt i andra stater? Därför att människornas hufvuden där inte blott äro inrättade till, att de ska' kunna rifva sig i nacken; där tänka människor-

na, det är saken! Där, bror lille, förstår folk att skjuta upp regnet till morgondagen, när de inte behöfva det i dag, och solen blir helt enkelt stoppad in bakom molnen, ifall hon någon gång skulle taga i för hett. Och hvad hör man väl hos oss om dylika åtgärder? Inte ett dugg!... Ack, men allt det där är ändå bara bisaker... Så där en tusen rubel i stället och en krog... det vore något, det!...«

Han tystnade och tog, som han hade för vana, åter fram tobakspungen, vände på den, tittade i den, spottade förargad och kastade den i hafvet.

En våg fattade den smutsiga tingesten, förde ut den ett stycke och kastade den därpå åter upp på stranden, som om den funne presenten för tarflig.

»Vill du inte ha den?« brummade Jemeljan. »Sladder, du skall behålla den ändå!«

Han tog upp den våta pungen, lade en sten i den och slungade den långt ut i hafvet.

Jag måste skratta.

»Nå, hvad grinar du för?« föll han öfver mig. »Du är mig också en fin pojke! Hänger jämt med näsan i böckerna, släpar till och med det otyget omkring med dig öfverallt... och är inte i stånd att begripa, hvad en säger! Du ditt fyrögda spöke!«

Denna anspelning på mina glasögon bevisade mig, att Jemeljans förargelse redan nått en ganska hög grad. Han brukade icke taga anstöt af dem, förrän han var så där riktigt hjärtligt uppbragt på hela världen. Vanligtvis förlänade denna ofrivilliga ansiktsprydnad mig något visst förnämt i hans ögon. Under de första dagarne af vår bekantskap kallade han mig aldrig annat än „ni“, fastän vi arbetade tillsammans som kolbärare på en rumänisk ångbåt och jag var precis lika trasig, sotig och eländig som han.

För att stämma honom en smula blidare, bad jag honom om ursäkt och började att berätta för honom om de där „andra staterna“, som enligt hans åsikt så skickligt förstodo att umgås med regn och solsken. Jag kunde icke underlåta att förvisa hans föreställningar i denna punkt till fantasiernas område.

»Ser man på!... Förhåller det sig på det viset!... Aha!« insköt han litet emellanåt, men jag hade likväl ett intryck af, att han icke ägnade något vidare intresse åt mitt föredrag, utan tänkte på helt andra saker.

»Jag tror det gärna, bror lille«, afbröt han mig slutligen med en åtbörd, som skulle uttrycka hans likgiltighet. »Men nu vill jag fråga dig en annan sak — om en människa med pengar och med riktigt mycket pengar till på köpet, just nu komme i vår väg, — skulle du väl vara i

stånd att knäppa honom, för att göra litet mer än du är tvungen till för din egen värda person?»

Han såg vid dessa ord forskande in under mina glasögon.

Jag ryckte ofrivilligt till.

»Nej«, svarade jag, »under inga omständigheter. Ingen har rätt att köpa sin egen lycka för priset af ett främmande människolif.«

»Håå! Hör man på! . . . Det där utvecklas ju mycket fint och vackert i böckerna, men det sker ju bara för att lugna samvetet. I verkligheten skulle nog samma slugmåns, som först funderat ut de där vackra fraserna, visst icke betänka sig, ifall det gällde hans eget skinn, utan hellre låta den andre få tro på det, än han själf bet i gräset. . . Rätt! Här är min rätt —« han höll sin seniga näfve midt för näsan på mig — »och hela skillnaden är, att den ene gör bruk af denna rätt på det ena, den andre på det andra sättet. Kom inte och tala med mig om rätt! . . . «

Han hade dragit ögonen djupt in under de långa, urblekta ögonbrynen och stirrade dystert framför sig. Jag teg, då jag af erfarenhet visste, att hvarje motsägelse var fruktlös, när Jemeljan var vid sitt dåliga lynne.

Han tog upp en tråkloss, som låg i vägen för honom, och kastade den i vattnet.

»Den som kunde få röka. . . « sade han med en suck.

Jag blickade uppåt steppen och varseblef två fåraherdar, som lågo i sanden och stirrade på oss.

»Varen hälsade, mina herrar«, ropade Jemeljan åt dem. »Ha ni möjligen någon tobak?«

Den ene af dem vände hufvudet åt sin kamrat, spottade ut ett grässtrå, som han tuggat på, och sade slappt:

»Hä, Michael, de vilja ha tobak!«

Michael såg först upp mot himlen, som om han ville inhämta dess samtycke till att inleda ett samtal med oss, och började därpå:

»Jag önskar er en god dag! Hvart går färden?«

»Till Otschakof, till saltkrikorna.«

»Jaså! Har man då kallat er dit?«

Utan att svara, sträckte vi ut oss på marken bredvid dem.

»Maka undan ränseln där, Nikita«, sade Michael till sin kamrat.

»Annars stjåla de korparne den kanske ifrån oss.«

Nikita log listigt i skägget och flyttade ränseln till sig. Jemeljan skar tänderna.

»Alltså vill ni ha tobak?« frågade Nikita.

»Vi ha inte rökt på länge«, svarade jag, icke precis uppmuntrad af det mottagande, som kommit oss till del.

»Nå, men så rök då!«

»Hör på, din fördömda kalufs,¹ gör dig inte viktig till på köpet!« skrek Jemeljan och rullade med ögonen. »Tag hit, ifall du vill ge oss något, men gyckla inte, ditt missfoster! Har du ströfvat omkring på steppen länge, att du förlorat all medkänsla? Du skall få dig en sinkadus i skallen af mig, så att du inte kan säga ›pip‹ en gång!«

De båda herdarne blefvo rädda och sprungo upp, för att ställa sig emot oss med sina långa stafvar.

»Aha, bröder små, är det på det viset ni ber! . . . Nå, kom hit bara!«

Jag tviflade icke alls på, att de fördömda karlarne verkligen ville prykla upp oss. Också Jemeljan hade, att döma af hans knutna näfvar och vildt flammande ögon, den redligaste afsikt att öppna ett slagsmål. Men jag å min sida kände hvarken lust eller kraft att taga del i bataljen och försökte därför försona parterna.

»Håll, bröder!« ropade jag. »Min vän blef bara litet het, det är väl inte så farligt! Ge oss en smula tobak, om ni har råd på det, så skola vi sedan draga våra färde.«

Michael såg på Nikita, och Nikita såg på Michael, och så skrattade de bägge två:

»Så där skulle ni ha talat med det samma!«

Michael stack handen i fickan på sin blus och tog fram en stor tobakspung, som han räckte åt mig:

»Se där, tag dig tobak!«

Nikita tog å sin sida en stor kaka bröd och ett stycke salt fläsk ur ränseln. Jag tog emot det erbjudna och tackade.

»Och nu adjö med er!« brummade Nikita, hvarpå de båda herdarne med tunga steg vandrade bort öfver steppen. Litet emellanåt sågo de sig om efter oss.

»Fördömda pultroner!« ropade Jemeljan efter dem, i det han sträckte ut sig på marken, så lång han var. Vi började äta upp fläsket och det smakliga, mjuka brödet. Jemeljan smackade därunder högljudt hela tiden, i det han med flit undvek min blick.

Det blef afton. I fjärran steg nattens dunkel upp öfver hafvet och sväfvade närmare och närmare, öfverdragande den sakta böljande vattenytan liksom med en fin, blåaktig slöja. Från samma håll höjde sig en rad gulvioletta, af rosigt guld kantade moln, som gledo mot steppen och ännu mer ökade skymningen. Men där långt, långt borta vid steppens rand hade en väldig solfjäder af purprade strålar utbredt sig och färgade himlen och jorden i mjuka, varma skiftningar. Vågorna slogo

¹Chochól = den som bär tupé — ett öknamn på ryssarne.

mot stranden, och hafvet, — här rosenrött, där borta djupt mörkblått — var af underbar prakt och skönhet.

»Nu ska' vi röka«, sade Jemeljan, sedan vi slutat vår måltid. »Ska' vi gå vidare eller öfvernatta här?«

»Gärna för mig«, sade Jemeljan, i det han sträckte ut sig på marken och stirrade upp mot himlen.

Så lågo vi tiggande en stund. Jemeljan blåste ut tjocka blågrå rök-moln i luften. Jag såg mig omkring och fråssade i åsynen af det härliga aftonlandskapet. Vågornas entoniga plaskande mot stranden hördes långt öfver steppen.

»Hvad du än må säga«, började plötsligt Jemeljan, »så skulle det inte vara så dumt att knäppa en sådan där rik knös en gång. Man skulle naturligtvis bära sig klokt åt.«

»Hvad är det, du pratar nu igen«, svarade jag förargad.

»Pratar? Det är visst inte något prat! Sådant där görs, du kan tro mig! Sju och fyrtio år har jag lefvat här i världen, och i tjugu år har jag bråkat min hjärna med den där lilla operationen. Hvad är det väl för ett lif, det jag för? Ett riktigt hundlif! Ingenting att äta, inte en vrå där man kan sträcka ut sig, — sämre än en hund lefver man! Är det att vara en människa? Nej, broder, det är ingenting att stå efter! Hvarför skulle inte jag också kunnat lefva godt, när andra göra det? Asch, måtte fan taga er allesammans, ert helvetespack!«

Med ens vände han sitt ansikte emot mig och fortsatte i förändrad ton:

»En gång, vet du, var jag mycket nära däran. . . det felades bara så litet, så litet. Jag blef vek, när jag skulle göra't, jag, mitt dumma nöt, och för det vore jag värd att brinna i helvetets eld! Om du vill, skall jag berätta dig det.«

Jag förklarade mig genast villig att höra hans historia. Efter att ha dragit ett par bloss ur sin cigarrett, började han som följer:

»Det var för åtta år sedan i Poltava, bror lille. Jag hade då plats på kontoret hos en köpman, som befattade sig med skogsköp. Under ett år gick allt godt och väl, jag lefde hyggligt och ordentligt, men så började jag att dricka och förskingrade sexhundra rubel, som tillhörde min principal. Jag blef ställd inför rätta, fick tre månaders fängelse, o. s. v. o. s. v. allting som det skall vara.

Då min tid var ute, stod jag där rådlös. Hvad skulle jag taga mig till? I staden kände man mig och att söka plats någon annorstädes saknade jag medel till, — jag hade inte ens kläder på kroppen. Jag begaf mig därför till en bekant, en viss obskyr hedersman, som höll en krog, sysslade med åtskilliga kanaljerier och gick tjufvar och annat

slikt godt folk till handa. På samma gång en mycket anständig och godhjärtad person och ett ljust hufvud. Han var en stor bokvän, hade läst en oerhörd massa och begrep sig förbannadt bra på lifvet.

Nå, jag gick alltså till honom och sade: „Hör på, Pavel Petrof, du måste hjälpa mig!“ — „Hvarför inte“, menade han, „det kan jag väl. Människan skall hjälpa sin medmänniska, isynnerhet om de äro af samma blod. Du kan få bo, äta och dricka hos mig. — tills något yppar sig för dig“. Ett skarpt hufvud, den där Pavel Petrof, må du tro, bror lille! Jag hade stor högaktning för honom, och han tyckte också ganska mycket om mig. Ibland satt han i timtal bakom sin disk och läste högt ur någon bok om franska röfvere — alla hans böcker handlade om röfvere — och jag hörde på och hörde på. . . Märkvärdiga kroppar voro de, och märkvärdiga saker gjorde de. Och när det gick på tok för någon af dem, så skedde det alltid med ett väldigt brak. Än tycktes de sjunka ner i dyn, så att endast hufvud och händer syntes, än voro de åter ofvanpå — tills plötsligt mot slutet af boken bödeln likväl fick tag i dem och allt pladask! gick åt fanders.

Ett par månader sitter jag sålunda hos Pavel Petrof och hör på hans röfvarhistorier och andra prat. Och jag ser, hur en mängd misstänkta figurer smyga ut och in hos honom och bringa honom idel glänsande vackra saker, små klockor och armband och liknande tingestar — och jag säger mig själf, att i den sortens affärer ligger då inte för ett uns förstånd. Har en sådan där munsjör stulit något, så ger Pavel Petrof honom högst halfva priset för det, och det var ändå bra betalt. Och så heter det genast: „Åhøj kypare! Bulla upp hvad som finns!“ Och så går det alltihop upp i sus och dus, inte ett öre blef det kvar. Nej, min gubbe, allt det där är bara strunt. Och så blir den ene knipen och den andre släpad inför rätta. . . och hvarför? För en eländig inbrottsstöld, där det stulits för hundra rubels värde!. . . Hundra rubel! Som om det lönade mödan att riskera lif och frihet för hundra rubel!

Jag säger därför till Pavel Petrof: „Pavel Petrof“, säger jag, „allt det där är struntsaker, som inte äro värda, att man lägger handen vid dem.“ „Hm“, menar han, „du kan nog ha rätt! Men å andra sidan pickar hönan alltid endast upp korn efter korn. Det förstås, att när man riktigt tänker på saken, så ligger det verkligen en brist på själfaktning i dessa slags affärer, och den, som håller på sig själf, skulle inte besmutsa sin hand med en stöld för tjugu kopeks skull. Sådant borde aldrig ske! Det är precis“ menar han, „som om jag, en person med europeisk bildning, skulle vilja sälja mig för hundra rubel!“ Och nu började han genom exempel göra klart för sig, hur en människa, som känner sitt eget värde, bör förhålla sig. Långe talade vi på detta sätt, och slutli-

gen sade jag till honom: „Jag har redan länge tänkt på, Pavel Petrof, att försöka min lycka på den vägen, och eftersom ni är en person med lifserfarenhet, skulle jag vilja be er om råd, hur och på hvad sätt.“ — „Hm“, säger han, — „jag vill gärna råda dig. Du skulle en gång riskera en större affär alldeles för egen räkning, utan hvarje främmande hjälp. Här är till exempel köpmannen Oboimof“, säger han, „han kommer i dagarne hemåkande alldeles ensam från sin skogsegendom. Som du vet, har han alltid mycket pengar på sig, ty han hämtar veckoförtjäns- ten från sin förvaltare på skogskontoret. Trehundra rubel och ändå mera omsätta de dagligen. Han måste fara öfver Worskla, och bron är för tillfället just litet bristfällig. . . Hvad säger du om det?“

Jag tänkte efter. Oboimof var samme köpman, på hvars kontor jag varit anställd. Saken hade alltså två goda sidor — för det första kunde jag få hämna mig på honom, och för det andra var det duktigt med pengar att förtjäna. „Jag får väl sofva på saken först“, sade jag. „Naturligtvis,,“, menade Pavel Petrof.«

Jemeljan teg en stund och började långsamt rulla en cigarrett åt sig. Den färgrika aftonrodnaden hade nästan slocknat, endast ett smalt rosenrödt band, som med hvar sekund blef allt blekare, färgade ännu knappt märkbart kanten på ett fjädermoln, som stod orörligt, liksom utmattadt på den mörka himlen. På steppen var det stilla och melankoliskt, och vågornas oafbrutna sakta plaskande framhäfde med sina entoniga veka sång ännu starkare detta vemod och denna stillhet. Från alla håll kommo sällsamma grå skuggor framsmygande och sväfvade ljudlöst öfver den jämna, af dagens hetta liksom utmattade slätten, som nu låg försänkt i djup slummer. Öfver hafvet blixtrade stjärnorna fram, den ena efter den andra, och de föreföllo så glänsande nya och blanka, som om de blifvit gjorda först i går för att smycka denna djupt sammetsblå, sydländska himmel.

»Ja, bror lille«, fortfor Jemeljan i sin berättelse, »jag öfvervägde alltså noga saken och lade mig bemälda natt på lur bland busksnären på Worsklas strand. Jag hade tagit med mig en järnbult, som vägde sina tolf pund. Det var i oktober, mot slutet af månaden, så vidt jag kan minnas. Det var en natt, liksom enkom afsedd för mitt företag — mörkt var det som i ett människohjärta. . . Och en bättre plats kunde jag inte heller önskat mig. Det var tätt invid bron, på hvilken ett par bräder voro borta, så att köpmannen måste åka långsamt. Jag ligger alltså där och väntar, uppfylld af hätskhet och ondska, bror lille, så att det kunde räckt för tio köpmän. Och jag föreställde mig saken så enkel, att jag icke kunde tänka mig något enklare, — ett hugg och weg var han. . . «

Jemeljan steg upp från sin plats.

»N-ja«, fortfor han, »och där låg jag således, förstår du, och hade allt klappadt och klart i hufvudet: Ett enda slag — och pengarne äro dina! Pang — och allt är slut. . .

Du är ju af den åsikten, att människan i sig själf är fri, kan besluta sig helt och hållet efter sin egen vilja. Nonsens, bror lille! Säg mig du, hvad du kan göra i morgon! Fri — he he! Dumheter! Du har inte en aning om, huruvida du i morgon skall gå åt vänster eller höger. Hm — ja. . . Jag låg alltså och väntade på det ena — och så blef det något helt annat. En rent af orimlig, enfaldig historia. . .

På en gång får jag nämligen se någon komma emot mig från staden. — Han föreföll drucken och raglade och hade en käpp eller något liknande i handen. Och så pratade han någonting oredigt för sig själf och grät, jag hörde tydligt, hur han snyftade. När han kommer närmare, får jag se, att det är — en kvinna! Fy tusan, tänker jag, fördömda hexa, kom hit bara! Dig skall jag då tvåla in ordentligt! Men hon går rätt på bron, och med ens skriker hon till: „O, min älskade, hvarför gjorde du mig detta!“ Jag säger dig, broder, att det skriket. . . det gick genom märg och ben på mig.

Hvad skall det här betyda? tänkte jag. Jag låg där alldeles stilla, tryckt mot marken, och darrade i hela kroppen. . . hvart hade på en gång min ondska tagit vägen? Hon går rätt emot mig, när som helst kan hon trampa på mig, och oupphörligt stönar hon: „Hvarför? hvarför?“

Plötsligt — pang! — kastar hon sig till marken och det alldeles tätt bredvid mig. Och nu började hon jämra sig så hjärtslitande, att jag inte kan beskrifva det, bror lille. Hon bara gråter och gråter i ett, och jag blef själf sorgsen därvid till mods.

Hvad skulle jag nu taga mig till? Bäst att ge sig af, tänkte jag, men jag vågade inte röra mig.

På en gång trädde månen fram ur molnen och sken så klart, att jag blef riktigt ängslig. Jag stödde hufvudet mot armbågen och såg på henne. . . Och då, broder, gingo alla mina planer och afsikter åt fanders! Jag blickar dit och får hjärtklappning, när jag ser, att det är en helt ung flicka, nästan bara ett barn. . . . Ett fint litet ansikte och små lockar kring kinderna, och hennes stora ögon blickade så sällsamt, och hennes spåda skuldror skälfde och skakade. . . Och ur ögonen droppade stora tårar, den ena efter den andra.

Då blef jag alldeles öfverväldigad af medlidande, bror lille. Jag hostade för att göra mig bemärkt, och hon skrek till högljudt: „Hvem är det? Hvem är det?“ Hon tycktes ha blifvit alldeles hjärtskrämd. Nå, jag sprang upp och gaf henne besked: „Det är jag“, sade jag. . . „Hvem är

ni då?“ frågar hon vidare och spärrar förskräckt upp ögonen och darrar som ett asplöf. „Hvem är ni?“

Jemeljan måste ofrivilligt skratta midt i sin berättelse.

»„Hvem jag är, frågar ni? Framför allt behöfver ni inte vara rädd, lilla fröken! Jag skall inte göra er något ondt. Jag är — en ofarlig människa, en stackars lösdrivvare, ser ni.“ Jag kunde ju inte säga henne, att jag lagt mig där i bakhåll, för att knäppa en köpman! Och hon svarade: „Mig gör det detsamma — jag har kommit hit för att dränka mig.“ Och det sade hon i en ton, så att det gick en rysning öfver mig — alldeles för allvarsamt talade hon, käre bror. Nå, hvad var då att göra?«

Jemeljan sträckte liksom hjälplöst ut armarne och såg på mig med ett bredt, godmodigt leende.

»Jag började med en gång på att tala och tala, bror lille. Hvad jag sade, det vet jag icke längre nu, men jag talade så, att jag själf spetsade öronen. . . mest väl om, att hon ännu var så ung och vacker. . . Ty hvad det sista anbelangar, så var hon verkligen en märkvärdigt vacker flicka. . . Ack du, min bror lille, hvad skall jag väl mera säga. . . Lisa hette hon. . . Jag talade alltså till henne — eller kanske var det mitt hjärta, som talade. Och hon ser på mig, så genomträngande och allvarligt och småler plötsligt! . . .« formligt gallskrek Jemeljan utåt steppen med tårdränkt stämma och tårar i ögonen och fäktade med de knutna näfvarne i luften.

»Och då hon smålog, då töade jag också fullständigt upp och pladask! kastade jag mig på knä för henne. „Lilla fröken“, säger jag, „lilla fröken!“ o. s. .v Men hon, bror lille, hon fattar med båda händerna om mitt hufvud och ser mig i ögonen och småler. . . alldeles som en bild på en tafla! Hennes läppar darra, hon vill säga något, och till slut fattar hon mod och säger: „Också ni, min vän, är olycklig liksom jag! Inte sant? Säg mig det, min gode vän!“ — Ja, bror lille, så var det! Och inte nog med det, nej — hon kysste mig också, här på pannan, bror, — här, förstår du? Ack, vid Gud, min dufva lilla, något skönare har aldrig händt mig under hela mitt lif, under alla de sju och fyrtio år jag lefvat, — vill du tro det? Och hvarför hade jag väl gett mig af dit till bron? Ack ja, lifvet, lifvet! . . .«

Jemeljan tystnade och stödde hufvudet mot händerna. Gripen af hans sällsamma berättelse, fann icke jag heller några ord, utan blickade ut öfver det sakta, böljande hafvet, som liknade det väldiga bröstet på någon lugnt sofvande jätte.

»Nå«, fortfor Jemeljan, »slutligen steg hon upp och sade till mig: „Följ mig hem!“ Vi gåfvo oss af tillsammans. Jag kände knappt benen under mig, men hon berättade mig, hur alltihop kommit sig. Hon var

sina föräldrars enda dotter, hennes far var köpman, och hon var naturligtvis mycket bortskämd. Och så kom det en student, som gaf henne lektioner, och de förälskade sig i hvarandra. Så reste han, och hon väntade på honom. . . Då han var färdig med sina studier, skulle han komma och förlofva sig med henne, så hade de gjort upp sins emellan. Men han kom inte, utan skickade henne ett bref: „Du är inte god nog åt mig“, och så vidare. Det var naturligtvis sårande för flickan — nå, och så ville hon göra en dumhet, den kära lilla. Allt det där berättade hon mig, och så kommo vi fram till huset, där hon bodde. „Nu farväl, min gode vän“, sade hon. „I morgon reser jag bort härifrån. Behöfver ni pengar? Säg bara ifrån, ni behöfver inte genera er.“

„Nej“, säger jag, „stor tack, fröken, men jag behöfver ingenting“. — „Ack jo, bästa vän, tag emot!“ envisades hon. Men fastän jag var alldeles utsvulten och trasig, ville jag inte taga emot något af henne. Det var inte längre pengar det kom an på för mig, broder. Och då vi togo afsked, sade hon till mig: „Aldrig i lifvet skall jag glömma dig! — En vildt främmande människa — och har ändå handlat som en sann vän emot mig“. — Nå, det, som är förbi, är förbi!« afbröt sig Jemeljan plötsligt, i det han började rulla en ny cigarrett.

»Hon gick in i huset«, fortfor han sedan. »Jag satte mig på en bänk bredvid porten. Jag kände mig så vemodig till sinnes. Nattväktaren kom. „Hallå du — hvad stryker du omkring för?“ skrek han åt mig. „Du vill väl stjäla något, hva?“ Dessa ord stucko mig som en syl i hjärtat. Jag gaf honom ett slag på käften, så att det small om det. Det blef ett fasligt väsen och hvisslande. . . marsch till polisen med dig! Gärna för mig, det var mig alldeles likgiltigt. Jag slog mig lugnt ned på bänken igen, tänkte inte alls på att rymma min väg. De förde bort mig, jag stannade öfver natten på polisvaktkontoret, och på morgonen läto de mig löpa.

Jag kommer till Pavel Petrof. „Hvar har du hållit hus?“ frågar han skrattande. Jag betraktar honom och se — det är samma människa som i går, och dock tycker jag mig upptäcka något nytt hos honom. . . Nå, jag berättar honom allt, så som det gått till. Han hörde uppmärksamt på och sade sedan: „Ni är ett stort nöt, Jemeljan Nikitysch, och en tölps dessutom. Kanske är det er lägligt att så snart som möjligt försvinna ur mitt hus!“ — Hvad annat återstod mig väl att göra? Hade han inte rätt? Jag gick alltså min väg, och därmed basta. — Så, bror lille, var det med den historien.«

Han tystnade och sträckte ut sig på marken, i det han stack händerna under hufvudet och stirrade upp mot den mörka, stjärnbeströdda himlen. Rundt omkring var allt stilla. Vågornas brus ljöd allt saktare

och trängde nu endast som det svaga suckandet af en sofvande till vårt öra.

3

Kain och Artem.

Kain var en liten, rörlig jude med spetsigt hufvud och gult, magert ansikte; på hans kinder och haka växte testar af rödt, borstigt hår, och hans ansikte tittade fram därur som ur en gammal illa tilltygad plyschram, hvars öfre afslutning var skärmen på hans smutsiga mössa.

Under skärmen och de röda, tofviga ögonbrynen blinkade ett par små grå ögon fram. De dröjde sällan länge vid ett och samma föremål, utan gled alltid hastigt från den ena sidan till den andra och utdelade öfverallt ett skyggt, vänligt, inställsamt leende.

Hvar och en, som såg detta leende, begrep genast, att den rådande känslan hos dess ägare var fruktan, för allt och alla, en fruktan, som ständigt var färdig att förvandla sig till förskräckelse. Och därför skyndade sig hvar och en, som icke var alltför lat och slapp, att genom elaka speglosor och näsknäppar ännu mer stegra denna den lille judens rädsla, som tycktes ha sitt säte icke blott i hans nerver, utan också i vecken på den långa, alltid flaxande segelduksrocken, hvilken omslöt hans skinntorra gestalt ända ned till tårna.

Judens namn var Chaim Aaron Purwitz, men han kallades allmänt endast Kain. Det var enklare, folk voro mera förtrogna med det, och så låg det så mycket förolämpande i det. Fastän detta namn icke alls passade till den spensliga, kraftlösa och förskrämda gestalten, voro dock alla fast öfvertygade om, att de riktigt karakteriserat den sålunda benämnde till kropp och själ och på samma gång tillfogat honom en djup skymf.

Kain lefde bland människor, som själfva voro illa åtgångna af ödet, och sådana människor tycka alltid om att gå illa åt andra. Och de förstå sig utmärkt härpå, isynnerhet som de blott på detta sätt kunna hämnas för den mot dem begångna oförrätten. Det var ju så ofarligt att förolämpa Kain! Då de drefvo gyskel med honom, smålog han blott lik-

som i känslan af sin skuld, och mången gång instämde han till och med själf i hånet, som ville han sålunda i förskott betala de elaka skämtarne priset, för att han fick vistas ibland dem.

Det förstås af sig själf, att Kain var handelsman. Han gick genom gatorna med en trälåda framför bröstet och utropade sina varor med en sliskigt inställsam röst:

»Blanksmörja! Tändstickor! Knappnålar! Hårnålar! Galanterivaror! Korta varor!«

Ännu ett karakteristiskt drag i hans yttre måste jag omnämna — hans öron voro stora och utstående och ryckte oupphörligt krampaktigt som på en skrämmd häst.

Kain bedref sitt geschäft i ›brantbacken‹ — en plats som tjänade till samlingskvarter för alla möjliga trashankar, så att säga själfva afskummet af stadens befolkning, och utgjordes af en smal gränd med gamla, höga, dystra hus. Härbergen, krogar, bagerier, fruktbodar, lump-handlare o. s. v. funnos här sida vid sida. Invånarne bestodo af skälmar, tjufgodsgömmare, småkrämare, matvaruhandlare och dylikt folk af det mest brokiga slag.

I denna gränd fanns det alltid mycket skugga — af de höga husen — mycket smuts och många berusade. Om sommaren rådde där alltid en genomträngande stank af ruttna matvaror och bränvinsfinkel. Solen tittade endast på morgonen helt flyktigt och försiktigt in där, som om hon vore rädd att besudla sina strålar med dess smuts. . .

Gränden låg på slutningen af ett berg, icke långt från den stora flodens strand, och den var ständigt fylld af skeppsarbetare, lastbärare och matrosar från de i närheten liggande ångbåtarna. Här pokulerade de och roade sig på sitt vis, och här väntade tjufvarne i ensliga vinklar och vrår, tills de skulle bli så fulla, att man bekvämt kunde bestjälja dem. Tätt utmed trottoaren stodo köttbulleförsäljerskornas krukor, pastej- och bakverkshandlarnes tråg. Massor af arbetare strömmade upp från stranden och slukade begärligt de varma rätterna, fulla karlar svuro och sjöngo sina liderliga visor, handelsmän prisade sina varor med genomträngande stämman, små fordon, hvars ägare lurade på tillfällen att förtjäna något, trängde sig med möda genom de täta grupperna af köpande och säljande. Ett kaotiskt virrvarr af ljud fyllde den smala gränden, lopp längs efter de smutsiga husväggarna, som med sin sönderfallande rappning och sina stora mögelfläckar erbjödo en högst otreflig anblick.

I detta moras af lefvande smuts, döfvande larm och oanständiga ord kilade svärmar af barn ständigt af och an — barn af olika åldrar, men alla lika smutsiga, utsvultna och fördärfvade. Från tidigt på morgonen

till sent på kvällen drefvo de omkring här, lefde af mångelskornas frikostighet eller sina egna små händers skicklighet och sofvo om natten i någon vrå — i en portgång, under pastejbagarens mjöllådor, i nischen till en källarglugg. Men från och med soluppgången voro dessa skroflernas och engelska sjukans bedröfliga offer åter på benen för att stjäla ett par matbitar någonstädes eller tigga sig af handelsmännen, hvad som var obrukbart att säljas. Hvem tillhörde dessa barn? Alla och ingen. . .

I detta föga tilltalande kvarter vandrade alltså Kain dag efter dag, utropade sina varor och sålde dem åt kvinnorna i gränden. De lånade af honom ett tjugukopekstycke på ett par timmar med förpliktelse att ge honom tillbaka tjugutvå kopek, och de höllo alltid punktligt ord. Äfven i andra afseenden utvecklade Kain en ganska vidsträckt affärsverksamhet. Han köpte af de supande arbetarne deras skjortor, mössor, stöflar, dragspel, af kvinnorna deras lifstycken, kjolar och godtköpssmycken och lämnade sedan igen sakerna åt dem mot kontant betalning eller sålde dem, om de icke blefvo utlösta, med ett par kopeks vinst. Ouppörligt måste han därför hålla till godo med skällsord och knuffar af sin kundkrets, ja, han måste till och med underkasta sig att bli bestulen. Han beklagade sig dock aldrig öfver denna behandling, utan mötte den ständigt endast med sitt smärtsamt blida leende.

Ikke sällan blef han i något mörkt hörn öfverfallen af ett par, tre hungriga eller berusade sällar, för hvilka ett mord icke betydde stort. Då kröp han ihop vid deras fötter, kullkastad af deras näfvar eller redan af blotta förskräckelsen, gräfdde krampaktigt i sina fickor och besvor sina röfvere med skälfvande stämma:

»Tag inte allt, mina herrar! mina goda herrar! Hur skall jag väl annars kunna drifva handel?«

Och hans magra ansikte förvreds åter af det stereotypa, ängsliga leendet.

»Nå, gnäll då inte så fasligt! Tag hit trettio kopek. . . « hette det då, ty de goda herrarne begrepo mycket väl, att man icke bör slita hela jufret af kon, om man fortfarande vill ha mjölk.

Det kunde hända, att Kain efter ett sådant öfverfall helt enkelt steg upp och vänskapligt slöt sig till de skälmar, som nyss plundrat honom, samt pratande och skrattande gick bredvid dem, under det de gjorde narr af honom, som om ingenting passerat. Det enda var, att han efter en dylik historia såg ännu jämmerligare ut än annars, men det var också allt.

Med sina trosförvanter stod Kain tydligen icke på bästa fot. Man såg honom endast sällan tillsammans med någon af dem, och äfven då

kunde man märka, att de bemötte honom högdraget och med förakt. Det gick ett rykte i gränden, att Kain vore lyst i bann, och en lång tid kallade kvinnorna i ›brantbacken‹ honom aldrig annat än ›den förbannade‹.

I alla händelser var detta nog endast tomma rykten, fastän Kain otvetydigt lade en del kätterska åsikter i dagen. Så bröt han t.ex. mot budet om sabbatens helighållande och följde icke heller föreskrifterna om matordningen. Frågade man honom härom, så kröp han endast ihop till ett nystan och skämtade leende, men utlät sig aldrig närmare om sitt folks tro och sedvänjor.

Till och med de stackars barnen i gränden förföljde honom och kastade smutsklumpar, apelsinskal och all möjlig annan smörja i hans låda eller på hans rygg. Han sökte med vänliga ord afhålla dem från deras oarter, men oftast flydde han undan dem i trängseln, dit de icke följde honom, af fruktan att bli söndertrampade.

Så lefde Kain, känd af alla och förföljd af alla, från dag till dag. Han dref sina handelsaffärer, darrade ständigt af rädsla och smålog oafåtligt, till dess en dag lyckan log också mot honom. . .

Hvarje vrå af världen har sin tyrann. I ›brantbacken‹ spelades denna roll af den vackre Artem, en ung man med jättelik gestalt och ett klotrundt hufvud, betäckt af en tjock man lockigt svart hår. Detta mjuka hår föll i sällsamma ringlar öfver pannan och de präktiga sammetslika ögonbrynen, nästan ända ner i de stora bruna långskurna ögonen, som alltid tycktes öfverdragna af en oljig fuktighet. Hans näsa var rak, af en regelbundet antik form, de saftiga röda läpparne skuggades af tjocka svarta mustascher. Hela det runda ansiktet med dess mörka rena hy kunde rent af kallas skönt i sin underbara regelbundenhet, och de beslöjade bruna ögonen passade till denna egendomliga skönhet. Med sitt breda bröst, sin högresta välbildade gestalt och det omedvetet själfbelåttna leendet på läpparne, var han en skräck för männen och en fröjd för kvinnorna i ›brantbacken‹. Största delen af dagen tillbragte han med att ligga någonstädes i solen — lat och väldig, insupande luften och solskenet i långa andedrag, som kommo det kraftiga bröstet att jämnt höja och sänka sig.

Han kunde kanske vara tjugufem år. För tre år sedan hade han kommit till staden med en skara lastbärare från byn Promsino, och sedan, när sjöfarten upphörde på Wolga, stannat kvar öfver vintern, då han kommit till den öfvertygelsen, att han på grund af sin skönhet och kroppsstyrka kunde föra ett angenämt lif äfven utan att arbeta. Den simple bondgossen och lastbäraren hade nu blifvit en eftersökt favorit hos ›brantbackens‹ hökarfruar, mångelskor och andra sköna, och detta

lefnadskall förskaffade Artem ständigt hans nödvändiga kvantum af mat, bränvin och tobak; några vidare önskningsar hade han icke, och sålunda förde han ett ganska angenämt lif. Kvinnorna grälade, slo-gos och förtalade hvarandra ömsesidigt för hans skull, deras män och älskare pryglade dem gula och blå, men Artem förblef fullständigt lik-giltig för allt detta — han låg och sträckte sig i solen som en katt och väntade, tills ett af de få behof, han kände, gjorde sig gällande.

Vanligtvis låg han uppe på berget, på hvars sluttning gränden var belägen. Här såg han floden rakt framför sig, och på andra sidan om den, så långt ögat nådde, sträckte sig slättlandet, hvars jämna gröna matta här och där afbröts af gråa fläckar, som voro byar. Där borta var det alltid lugnt, ljust och friskt. Och vände Artem sedan blicken åt vänster, kunde han öfverskåda sin gränd med det där rådande männi-skovimlet från början till slut. Såg han närmare efter, kunde han till och med urskilja enstaka figurer i trängseln. Han hörde det hungriga tjutet från gränden och hade därvid sina egna tankar. Rundt omkring honom på berget växte tjockt gräs, ur hvilket ett par magra björkar och svårt plundrade fläderbuskar stucko upp. Här plögade strykarne från gränden sofva af sig ruset, spela kort, bringa sina kläder i ordning och hvila ut från sitt »arbete« eller sina slagsmål.

Artem var icke särdeles väl anskrifven hos detta sällskap. Han var ovanligt stark och sökte ofta gräl — och så förtjänade han, enligt deras åsikt, sitt bröd alltför lätt och bekvämt. Det väckte deras afund, isyn-nerhet som han sällan tänkte på att afstå något af sitt byte. I det hela voro de sällskapliga känslorna mycket litet utvecklade hos honom, lik-som han icke heller hade något särskildt behof af mänskligt umgänge. Då de andra närmade sig och började tala med honom, svarade han väl, men själf inledde han nästan aldrig ett samtal. Begärde de peng-ar till bränvin af honom, så gaf han dem litet, men trakterade aldrig sina bekanta af egen drift. Bland dem åter var det nu en gång sed, att hvarje förvärfvad kopek åts och dracks upp gemensamt.

Hit upp i dungen bragtes ömma budskap till Artem af små smut-siga trasungar, gossar och flickor af sju, åtta, högst tio år, som alltid voro djupt genomträngda af sitt uppdrags vikt och betydelse och med hemlighetsfull min tillhvisade honom:

»Farbror Artem lille, jag skall hälsa dig från moster Marja och säga, att hennes man har farit bort, och att du skulle hyra en båt och fara med henne öfver till ängarne. . . «

»Jaså«, sade Artem makligt, och hans vackra ögon le som genom en töckenslöja.

»Men du skall göra det alldeles bestämdt. . . «

»Det kan jag väl... Och ... säg mig... hvilken moster Marja är det?«

»Kors, hon i kramboden... « svarar hans lille ›postillon d'amour‹ förebrående.

»I kramboden, ja. Bredvid järnvaruhandeln?«

»Ja visst... bredvid Anissja Nikolajevnas järnvaruhandel... det vet du väl... «

»Visst vet jag det, bror lille... Jag låtsar bara, som om jag inte visste det... för rolighets skull... Naturligtvis känner jag moster Marja!«

Men den lille budbäraren är ännu icke nöjd, han vill uträtta sitt uppdrag riktigt troget och förklarar ytterligare:

»Marja, du vet... den lilla med det röda ansiktet, bakom fiskhandeln... «

»Jag vet, jag vet — hon bakom fiskhandeln... din lilla gyckelmakare! Jag skall nog inte förväxla henne med någon annan! Hälsa och säg moster Marja, att jag skall komma. Han skall komma, säg henne det... och gå nu!«

Men den lille budbäraren är ännu icke färdig:

»Söta farbror Artem, ge mig en slant!«

»En slant? Men om jag inte har någon då?« säger Artem och börjar med bägge händerna gräva i fickorna på sina vida byxor. Han hittar där alltid ett eller annat mynt. Förnöjdt skrattande ger sig hans ›postillon d'amour‹ af för att underrätta den förälskade bodfrun om, att ärendet är uträttadt, och likaledes få en belöning af henne. Detta småfolk känner mycket väl till pengars värde och behöfver sådana, icke blott för att tysta den knorrande magen, utan också för att tillfredsställa sitt behof af cigarretter och bränvin och befordra sina egna små hjärteangelägenheter.

Dagen efter sådana tilldragelser förefaller Artem ännu förefaller Artem ännu otillgängligare än annars för tillvarons intryck och ännu ståtligare i sin ovanliga, om ett starkt, men på samma gång fredligt djur påminnande skönhet. Och så framflöt, trots all afundsjuka, alla rivaler och svartsjuka kvinnor hans lif i mätt och ostörtd lugn, skyddadt mot alla vedersakare af den väldiga kraften i hans näfvar.

Stundom låg dock i hans vackra bruna ögon något som ett hotande mörkt moln; de sammetsmjuka ögonbrynen rynkades dystert, och ett djupt veck tudelade den solbrända pannan. Artem reste sig från sitt läger och skred nedåt gränden, och ju närmare han kom i vimlet, desto rundare och större blefvo pupillerna i hans ögon, och desto häftigare ryckte det i hans fina näsborrar. Öfver hans vänstra skuldra hängde en gul vadmalsjacka, under det den högra endast betäcktes af skjortan,

som förrådde hela den väldiga styrkan af dess muskler. Stöflar tyckte Artem icke om, han gick alltid i bastskor; de rena hvita fotlapparne, som fasthöllos af pryddigt korslagda band, visade den välbildade formen på hans vador. Långsamt, likt ett stort ovädersmoln, skred Artem framåt. . .

Gränden känner till hans vana och kan redan på hans ansikte se, hvad den har att vänta af honom. En varnande viskning löper genom hopen:

»Artem kommer!«

Och ängsligt lämna de vägen fri för honom, maka trågen med varorna, kittlarne och skålarne med de varma rätterna åt sidan, småle inställsamt mot honom och hälsa på honom. . . Alla äro rädda för honom. Men midt genom alla dessa uppmärksamhetsåtgärder och tecken på aktning för hans öfverlägsna styrka skrider han alltjämt fram dyster och stillatigande, i vild skönhet, liknande ett väldigt skogsdjur.

Nu stöter hans fot mot ett fat med inälfvor, lefver och lungor, och hela härligheten flyger ut på den smutsiga körbanan. Handelsmannen skriker och svär alldeles förtviflad.

»Hvarför står du i vägen för mig?« frågar Artem med en lugn stämma, som icke bådär något godt.

»Här är ju inte vägen för dig, din oxe!« tjuuter handelsmannen.

»Men om jag nu vill gå här?«

Artems ansiktsmuskler sammandraga sig hotfullt, och hans ögon flamma som rödglödgade spikar. Handelsmannen ser det och stammar nu endast helt försagd:

»Är gatan inte bred nog för dig?«

Långsamt skrider Artem vidare. Handelsmannen går in i närmaste testuga, skaffar sig där varmt vatten att tvätta af sina varor med och ropar efter fem minuter på nytt, så att det skallar genom gränden:

»Lefver! Lunga! Hjärtslag! Alltsammans friskt! Varmt och godt! Hallå, herr matros. . . en präktig tunga för fem kopek! Skall det vara en strupe, moster lilla! Hvem vill ha ett varmt hjärtslag? Lefver! Lunga. . .!«

Ett vildt virrvarr af ljud, en vidrig stank af ruttna varor, bränvin, svett, tjära, hvitlök och fisk böljar ständigt fram och tillbaka i gränden. Den är full af skrikande, köpsläende, skrattande människor. Högt öfver dem skymtar himlen som ett smalt band, hvars klara blå tyckes fördunkladt af smutsen och dammet i gränden, där till och med skuggorna af husen se fuktiga och nedsölade ut.

»Galanterivaror! Tråd! Synålar!« ropade Kain, som gick efter Artem, för hvilken han var ändå mera rädd än för de andra.

»Piroger med plommon — smälta i gommen!« prisade den unga pastejbagerskan med välklingande stämman sin vara.

»Lök! Vacker grön lök!« skrek hennes granne.

»Kva-as! Kva-as!« kväker den hesa stämman af en liten tjock, rödbrusig gubbe, som lagt sig i skuggan af sin tunna.

En sälle, som gränden endast känner under det egendomliga öknamnet ›den pryglade brudgummen‹, håller på att åt en skeppsarbetare sälja en smutsig, men eljes ännu användbar skjorta, som han nyss dragit af sig.

»Dumsnut!« öfvertalar han honom därunder, »hvar får du väl annars en så stilig skjorta för tjugu kopek? I en slik skjorta kan du ju fria till en köpmans dotter! . . . får dig en millionbrud, din dumma satan!«

Plötsligt höres genom det vilda, i sitt slag harmoniska virrvarret af röster en genomträngande barnstämman:

»Skänk mig en slant, för Kristi skull. . . en slant åt en stackars fader- och moderlös, som hvarken har far eller mor. . . «

Sällsamt och främmande ljuder Kristi namn i denna gränd.

»Artjuscha, kom hit!« kuttrar inställsamt den raska soldathustrun Darja Gromoff, som handlar med kroppkakor. »Hvar håller du hus egentligen? Du har väl alldeles glömt bort oss?«

»Har du sålt mycket redan?« frågar Artem henne lugnt och slänger med en lätt spark allt hennes kram i smutsen. De gula, feta, rykande kroppkakorna rulla öfver gatstenarne, under det Darja stridslustet ställer sig i positur och ursinnigt skriker:

»Du, din markatta, din skamlösa röfvare! Att du ännu skall betunga jorden, du din astrakanska kamel!«

Man skrattar åt henne — alla veta ju, att hon endast allt för gärna förlåter sin Artem.

Men denne fortsätter sin väg i samma afmätta skritt, söker gräl med alla, trampar alla på tårna och tränger med sitt breda bröst allt åt sidan. Och framför honom glider snabbt som en orm det varnande ropet:

»Artem kommer!«

Ur dessa båda ord klingar till och med för den, som hör dem för första gången, en varning, och han lämnar ofrivilligt plats för Artem och mönstrar med skygg nyfikenhet den vackre unge mannens väldiga gestalt.

Nu har Artem mött en af sina bekanta bland strykarne. De hälsa på hvarandra, och Artem trycker med sin järnnäfve till af smärta och börjar svära. Då pressar Artem ihop hans skuldra med sin stora hand

eller förorsakar honom på något annat sätt en häftig smärta och iakttar sedan tigande i allsköns lugn, hur den andre vrider sig och stönar under hans ramar, tills han alldeles tappar andan af smärta och endast kan hviska:

»Släpp, fördömda bödel!«

Men bödeln är obeveklig. . .

Också Kain hade ofta råkat i Artems grymma händer, och denne hade lekt med honom som ett nyfiket barn med en ollonborre.

›Artjuschas anfall‹ kallade man i ›brantbacken‹ detta jättens sällsamma uppförande. Det skaffade honom en massa fiender, men alla dessa tillsammans voro icke i stånd att kufva hans oerhörda kroppsstyrka, så ofta de än försökte. Så hade en gång sju duktiga pojkar i hemligt förstånd med hela den öfriga gränden förmädet föresatt sig att ge Artem en ordentlig minnesbeta. Två af dem fingo dyrt plikta för sitt vågstycke, de andra voro glada, att de sluppo undan med ett blått öga. En annan gång lejde grändens krämare, som kände sig kränkta som äkta män, den mest berömda kraftmänniskan i staden, en slaktardräng, hvilken redan flere gånger segrat öfver yrkesatleter på cirkusbanan. Mot en ansenlig ersättning förpliktade sig slaktaren att ›slå Artem halft ihjäl‹, men då de två drabbade ihop, vred Artem, som aldrig gick ur vägen för en ärlig knytnäfskamp, icke blott armen ur led på sin motståndare, utan gaf honom också en stöt i magen, så att den arme stackaren blef liggande medvetslös på platsen. Dessa fakta kunde blott förhöja Artems prestige och ökade naturligtvis också antalet af hans fiender.

Med sina ›anfall‹ höll Artem i liksom förut — hade han en gång kommit ›i farten‹, så trampade han ner allt, som kom i vägen för honom. Hvad var det väl för känslor, han bragte till uttryck på detta besynnerliga sätt? Kanske var det den hämnd, som han, landsbygdens från hemmets jord lösryckte son, tog på staden och dess lefnadsförhållanden; kanske hade han en oklar känsla af, att staden fördärfvade honom, i det den smittade kropp och själ på honom med sitt gift, och därför sökte han på sitt sätt kämpa mot den ödesdigra makt, som höll honom i bojer. Hans ›anfall‹ ändades vanligen på polisvaktkontoret, men också här bemötte man honom höfligare än de andra invånarne i ›brantbacken‹, först och främst därför att man visste, att han icke var någon tjuf — och för det andra därför att hans fabelaktiga kroppsstyrka, som han gärna visade prof på, också hade sina beundrare bland polisen. Vanligtvis försvann Artem efter ett sådant ›anfall‹ in på någon krog, där sedan den ena eller den andra af hans tillbedjarinnor tog hand om honom. Han var alltid dyster och vid dåligt humör efter des-

sa uppträden och såg med det vilda, stirrande uttrycket i sitt ansikte nästan ut som en idiot. Hans tjocka fettglänsande beundrarinna sörjde efter bästa förmåga för honom, liksom ägaren af något sällsynt vilddjur sörjer för detta, medan han samtidigt känner en viss fruktan för den farliga ägodelen.

»Vill du kanske ha ett par glas öl till, Artjuscha? Eller kanske en likör? Eller vill du ha något godt att äta? Hvarför är du vid så dåligt lynne i dag, min falk?...«

»Packa dig i väg!« brummar Artjuscha doft, och hon lämnar honom i fred ett par minuter, för att så återigen traktera sin vackre gosse, ty hon vet mycket väl, att Artem i nyktert tillstånd icke är så särdeles frikostig på smekningar.

Och nu fogade ödet, som stundom drifver ett sällsamt gyckel med människorna, det så, att denne märkvärdige Artem och den stackars, föraktade Kain kommo i nära beröring med hvarandra. . .

* * *

Det gick så till.

En natt efter ett ›anfall‹ och därpå följande riktigt kalas, hade Artem med sin dam begett sig hem till dennas bostad. Med raglande steg gick han med henne genom en smal, enslig sidogränd, då plötsligt några karlar, som lurat på honom, rusade öfver honom och kastade honom till marken. Försvagad af ruset, försvarade Artem sig endast bristfälligt, och så dunkade hans vedersakare på honom i väl en timmes tid och läto honom umgälla alla de otaliga förödmjukelser, som han låtit dem undergå. Artems följeslagerska hade gripit till flykten, natten var mörk, trakten människotom — alla fördelar lågo på angriparnes sida, och de gjorde grundligt upp räkningen med Artem. Då de ändtligen blifvit trötta och slutade, lågo på marken två orörliga gestalter, af hvilka den ene var den vackre Artem, den andra en sälle med öknamnet ›röda getabocken‹. Man höll rådplägning och beslöt att gömma Artem under en gammal, af isgången sönderslagen segelbåt, som låg på flodstranden med kölen i vädret, samt att ›röda getabocken‹, som ännu gaf lifstecken ifrån sig, skulle lyftas upp på kamraternas axlar och bäras hem.

Då de släpade Artem på den hårda marken ned till floden, väckte den olidliga smärtan honom till medvetande. Men han sade sig själf, att det nu vore bäst för honom, att man ansåg honom död, och därför sökte han dölja sina plågor och hot. Skräflande och svärande släpade hans fiender honom till båten, och hvar och en sökte framställa sin andel

i hämnneverket så glänsande som möjligt. Mischka Vavilof berättade, att han oupphörligt slagit Artem med knytnäven under vänstra axeln, för att hjärtat skulle spricka på honom. Suchoplujef talade om, att han riktat alla sina angrepp mot Artems mage, därför att när människans inälfvor kommit i oordning, så kan hon icke mer fördraga någon föda och sålunda aldrig återfå sina krafter. Och Lomakin skröt öfver, att han två gånger hoppat upp på Artems mage, och de andra hade å sin sida lika ärorika ting att förtälja. Under dylikt prat och skräfvel kommo de ner till båten och sköto Artem in under den. Alla voro ense om, att han aldrig mer skulle komma på benen.

På en fuktig grushög, som floden slammat upp vid högt vatten, låg nu Artem där i mörkret, ensam och öfvergifven. Det var en sval majnatt, och denna svalka återförde honom helt och hållet till sans. Men då han försökte att krypa ner till floden, svimmade han på nytt af den gräsliga smärta han kände i hela kroppen. Samma smärta jämte en förfärlig törst bragte honom likväl åter till medvetande. Floden, hvars vågor slog mot stranden någonstädes helt nära honom, tycktes göra sig lustig öfver hans vanmakt. Hela natten tillbragte han i detta förskräckliga läge, han vågade hvarken stöna eller röra sig.

Men ett tag, då han åter var vid klart medvetande, föreföll det honom, som om något försiggått med honom — något som var honom angenämt och lättade hans belägenhet. Endast med möda förmådde han öppna ena ögat och röra de sönderslagna, svullna läpparne. Det var redan morgon — solstrålarne, som trängde in genom springorna i båten, bredde en slags halfdager omkring Artem. . . Med stor ansträngning förde han ena handen till sitt ansikte och kände, att det var betäckt med våta lappar. Också på hans bröst och underlif lågo likadana lappar. Han var alldeles afklädd, och den friska luften lindrade hans plågor.

»Dricka. . . « hviskade han i den oklara föreställningen, att det var någon i hans närhet. En darrande hand syntes öfver hans hufvud och stack halsen af en butelj i hans mun. Buteljen tycktes dansa i handen på den osynlige, som räckte honom den, och slog klapprande mot hans tänder. Då Artem tömt den med vatten fyllda buteljen, försökte han se efter, hvem som var där, men försöket att vända hufvudet åt sidan misslyckades och förorsakade honom blott en häftig smärta i nacken. Då sade han med hes, stapplande stämma:

»Brännvin. . . kunde jag få en sup. . . och bli gniden utvärtes. . . så skulle jag nog kunna stiga upp. . . «

»Hvad? Stiga upp? Det kan det inte bli tal om. Ni är alldeles blå och uppsvälld som en drunknad. Men brännvin. . . det kan ni få, jag har en hel flaska här. . . «

Dessa ord uttalades helt sakta, skyggt och hastigt. Artem kände igen rösten, men kunde icke påminna sig, hvem den tillhörde. Han förmodade, att det var någon af hans tillbedjarinnor.

»Gif hit«, sade han.

Och åter räckte honom någon, som tydligen icke ville bli sedd, en flaska öfver hans hufvud. Under det Artem med möda sväljde ner brännvinet, stirrade han med det ena öppna ögat på båtens fuktiga, svarta, af svamp öfvervuxna botten.

Då han tömt öfver en fjärdedel af flaskan, kände han sig lättare om hjärtat och sade efter ett djupt andedrag med svag, tonlös stämma:

»De ha tygat till mig snyggt. . . Men vänta bara. . . jag kommer väl upp igen! Och är jag väl på benen. . . då nåde er Gud!«

Han fick icke något svar, hörde endast ett buller, som om någon sprungit åt sidan. Härpå blef det åter tyst, endast vågorna plaskade, och någonstädes sjöng man i takt »Å-hej-å-hå« — synbarligen arbetare, som höllo på att lyfta något tungt. Däremellan ljöd det genomträngande pipandet af en ångbåt.

Länge väntade Artem på svar, men ingenting rörde sig under båten, hvars halfruttna, af grönaktigt slam betäckta botten runkade af och an öfver hans hufvud, som om den hvilket ögonblick som helst kunde störta ner öfver honom och slå ihjäl honom.

Artem föreföll sig själf mycket beklagansvärd. Han blef plötsligt tydligt medveten om hela sin hjälplöshet, och på samma gång kände han den skymf, som tillfogats honom. Honom, den vackre, starke Artem, hade de vanställt och stympat på detta sätt! Med sina kraftlösa händer kände han på såren och bulorna i sitt ansikte och på sitt bröst, och sedan började han bittert svära och gråta. Han snyftade, fnös, jämrade sig och pressade tårarne, som fyllde hans ögon, fram under de endast med svårighet öppnade ögonlocken. I stora varma droppar runno de öfver hans kinder, rätt ned i öronen på honom, och han tyckte, att dessa tårar på sätt och vis sköljde ren honom invärtes.

»Vänta bara! Min tid kommer väl också!« brummade han midt i sin själasorg.

Och plötsligt hörde han, hur någon, alldeles i hans närhet, liksom för att härma honom, också brast ut i en mödosamt undertryckt snyftning.

»Hvem är där?« frågade han barskt, fastän han egentligen kände sig rätt ängslig till mods.

Intet svar följde på hans fråga.

Då uppbjöd Artem alla sina krafter, vände sig på sidan, tjutande af smärta, stödde sig på armbågen och varseblef i halfdunklet borta vid båtens kant en liten underlig gestalt, hoprullad till ett nystan. Med de långa magra armarne slagna omkring knäna, och hufvudet lutadt mot dessa, satt den obekante där och skälfde i hela kroppen. Han föreföll Artem som en halfvuxen pojke.

»Kom hit!« ropade han till honom.

Men den andre lydde icke, utan satt där bara och darrade och skakade som i feber. Af plågorna och den ångest, som främlingen ingaf honom, svartnade det för Artems ögon, och han skrek öfverljuddt:

»Kom hit!«

Till svar följde en hel störtskur af snabba ängsliga ord:

»Hvad har jag då gjordt er för ondt? Hvarför ryter ni åt mig? Har jag inte tvättat edra sår och gett er vatten att dricka och brännvin? Har jag inte gråtit, när ni grät, och led jag inte vid att höra, hur ni stönade. Ack, du min Gud och Herre! Äfven det goda, jag gör, bringar mig endast kval! Hvad har jag väl gjort er själ eller er kropp för ondt? Hvad kan jag väl på det hela taget göra er för ondt — jag — jag!«

Och i det hans ord uppslukades i ett klagoskri, grep han sig med båda händerna om hufvudet och vaggade af och an, alltjämt hopkrupen på marken.

»Kain? Ack, är det du? . . . «

»Nå, än sedan? Visst är det jag. . . «

»Du! Ser man på! Allt detta. . . det har du gjort? Hm! Så kom då hit. . . var inte så konstig.«

Artem var helt förbryllad af den oväntade upptäckten och kände samtidigt, hur en plötslig glädje flammade upp i hans hjärta. Han skrattade till och med högt, då han såg, hur skyggt den lille juden kröp fram till honom, och hur ängsligt hans små ögon irrade af och an.

»Kom dristigt hit bara! Jag skall, vid Gud, inte göra dig något!« sökte han uppmuntra Kain.

Kain kröp fram till hans fötter, stannade där och betraktade dem med ett så ängsligt bedjande leende, som om han väntade, att de skulle söndertrampa hans af den eviga ångesten utmärglade kropp.

»Således var det du. . . Du har då gjort allt detta! Hvem har skickat hit dig då, — Anfissa?« frågade Artem, som knappt kunde röra tungan.

»Jag har kommit af mig själf.«

»Af dig själf? Det ljuger du!«

»Jag ljuger inte, ljuger inte!« hviskade Kain hastigt. »Jag har kommit af mig själf. . . var så nådig och tro mig! Jag skall tala om, hur det gick till:

Det var i röfvarkulan — krogen ni vet — som jag fick höra talas om det. . . Jag sitter där och dricker mitt te, och så får jag höra: „Artem har blifvit ihjälslagen i natt“. Jag tror det naturligtvis inte — pytt! Kan man väl slå ihjäl en man som ni? Jag skrattar för mig själf, — dumma människor, tänker jag, Artem är en jätte som Simson, hvem af er kan rå på honom? Men de hålla i med att säga: „Han är ihjälslagen, han är ihjälslagen“, och så skratta de och skälla ner er. Alla äro de glada åt det. . . och till slut så tror jag det. Och jag hörde, att de hade fört er hit, och att de redan varit här igen för att titta efter och trodde, att ni var stendöd. . . Jag gick också hit och tittade på er. . . och hörde er stöna, medan jag stod här. Och då jag såg er på det viset, ni som är den starkaste människa i världen, så tänkte jag för mig själf: rättvise Gud, en sådan styrka, en sådan styrka. . . och honom ha de slagit! Och då tyckte jag så synd om er, med förlof, och jag tänkte, att det skulle vara bra, om man tvättade er med litet vatten. . . Och det gjorde jag, och därunder kom ni till sans. . . Jag var så glad öfver det. . . ack, hvad jag var glad! Ni tror mig inte, hva? Därför att jag är en jude, hva? Men nej, ni tror mig ju. . . och jag skall säga er, hvarför jag var så glad, och hvad jag tänkte. . . jag skall säga er sanningen. . . Ni blir ju inte ond på mig hva?«

»Jag sår dig det på korset. . . må blixten träffa mig!« bedyrade Artem.

Kain kom ännu närmare och sänkte ännu mera rösten.

»Ni vet, hvad det är för ett lif jag för? Ni vet det ju? Har jag inte, med förlof, fått en massa puffar och knuffar af er också? Och har ni inte gjort er lustig öfver den skabbige juden? Är det inte sant, hva? Tag inte illa upp, om jag säger sanningen, men ni har svurit! Bli inte ond på mig! Jag vill bara säga, att också ni som alla andra förföljt den arma juden. . . och hvarför, säg? Är inte juden barn till er Gud, har inte samme Gud gett honom och er en själ?«

Kain talade mycket fort och kastade fram fråga efter fråga, utan att afvakta svar. Alla de genmälen, han funderat ut i sitt stilla sinne på de förolämpningar och kränkningar, som tillfogats honom, vaknade plötsligt upp inom honom och sprudlade som en hel kaskad öfver hans läppar.

Artem blef förlägen.

»Hör nu, Kain, låt det där vara«, sade han med dof stämma. »Jag skall aldrig mer röra dig, ens med lillfingret... och om en annan gör dig något, sliter jag honom i stycken! Begriper du?«

»Aha! Ser ni det!« skrek Kain triumferande och smackade med tungan. »Ni känner er skyldig gentemot mig, med förlof. Var inte ond på mig, för att ni känner er skyldig, — jag vet ju mycket väl, jag vet, att ni är det mindre än de andra. Det förstår jag mycket väl! De spotta bara på mig all sin otäcka spott... men ni spottar både på mig och på dem! Ni har kränkt mången mycket värre än mig... Jag har alltid sagt för mig själf: Den där starke Artem slår och skymfar mig inte därför att jag är jude, utan därför att jag är likadan som de andra, icke bättre än de, och därför att jag nu en gång lefver med dem och ibland dem. Och jag... jag har alltid tyckt så mycket om er, på samma gång jag var rädd för er! Jag såg på er och tänkte, att ni nog också skulle varit i stånd att slita sönder lejonets gap och slå filistéerna... Ni har slagit dem... och jag tyckte om att se på, hur ni gjorde det... Och jag skulle också vilja vara så stark... men hvad är väl jag? En loppa!... «

Artem brast i ett hest skratt:

»Det har du verkligen rätt i, ha ha... en loppa!«

Hvad Kain eljest sade, förstod han knappast, men det var honom angenämt att se judens lilla figur omkring sig. Och under det Kain i upprörda hviskningar gaf luft åt sina länge undertryckta känslor, hade han sina egna, långsamt klarnande tankar:

»Hur dags kan det väl vara? Fram mot middagen, tänker jag. Och ingen enda af mina dyra väninnor kommer för att se om mig... men juden kommer... han har tagit sig an mig, han säger, att han håller af mig... mig, som förut gått så illa åt honom! Och så han prisade min kroppsstyrka... skall den väl någonsin komma igen? Ack, Herre i himmelen, måtte den komma tillbaka!«

Han utstötte en djup suck. Och så sökte han föreställa sig sina fiender, krokiga och lamslagna af hans näfvar och lika svullna, som han var nu. Lika kraftlösa som han skulle de ligga utsträckta någonstädes — endast med den skillnaden, att till dem skulle deras anhöriga och vänner komma, icke denne lille jude...

Artem såg upp på Kain. Det var, som om tankarne gäfvade honom en bäsks smak i mun och strupe. Han spottade och suckade tungt. Kain talade fortfarande, han tycktes på det högsta upprörd, hans ansikte var som förvandladt, och han skälfde i hela kroppen.

»Då ni grät nyss, grät jag också... så ondt gjorde det mig om er styrka... «

»Och jag trodde, det var någon, som gjorde narr af mig«, sade Artem dystert leende.

»Jag har alltid älskat er styrka«, fortfor Kain. »Och nyss så bad jag till Gud, vår Herre i himlen och på jorden: Gif, o Herre, att jag må kunna vara denne starke man till nytta! Gif att jag må kunna bevisa honom en tjänst, och att hans styrka blir mitt skydd! Gif, att den må rädda mig från mina förföljare och varda till deras fördärf! Så bad jag länge till Herran och besvor honom, att han ur min starkaste vedersakare skulle åt mig uppväcka en försvarare, liksom han gaf Mardochai till försvarare en furste, hvilken besegrade alla folk. . . Och ni grät, och jag grät med. . . och så ryter ni på en gång åt mig och afbryter min bön. . . «

»Kunde jag veta, att du bad. . . du underliga kurre!« svarade Artem med ett skuldmedvetet leende.

Men Kain hörde knappast hans ord. Han vaggade af och an med kroppen, fäktade med armarne och hviskade alltjämt i stark sinneshörelse. . . och ur hans hviskningar talade glädje, hopp, ängslan, bekymmer och beundran för den stympade Simson, som låg där framför honom på marken.

»Nu är min dag kommen!« ropade han. »Jag allena är hos er. . . Alla de andra ha lämnat er i sticket, endast jag har kommit. . . Ni skall ju åter bli frisk, Artem? Det är ju inte så farligt, säg? Den gamla kraften skall ju vända tillbaka i edra lemmar?«

»Visst skall jag komma på benen igen, var inte rädd. . . Men dig skall jag beskydda som ett litet barn. . . för det goda du gjort mig. . . «

Artem kände, att han småningom blef bättre, — det värkte icke längre så mycket i lederna, och han var klarare i hufvudet. Hvad den där Kain beträffade, så måste han hädanefter försvara honom mot de andra. Han var ju så snäll och öppenhjärtig, — talade rent ut från lefvern. Och i det Artem tänkte detta, smålog han med ens, — redan länge hade ett obestämdt begär plågat honom, och nu visste han, hvad det var.

»Vet du hvad, Kain? Jag skulle vilja ha något att äta. . . du kan väl icke skaffa något?«

Kain rusade upp så häftigt, att han höll på att stöta hufvudet i båten. Hans ansikte fick ett själfmedvetet och på samma gång barnsligt gladt uttryck — Artem, den sagolike jätten, bad honom, den arme stackaren Kain, om något att äta!

»Allt skall ni få, allt, allt! Har redan tänkt på det, det står i ordning där borta. Jag vet ju, att när man är sjuk, måste man äta. . . hm, ja! Jag har gett ut en hel rubel, har sörjt för allt!«

»Hyggligt af dig... vi ska' nog göra upp räkningen! Jag skall ge dig tio rubel igen för den där ena. Jag kan det ju... och har jag inga andra pengar själf, så säger jag åt den första bästa: „Ge mig“... och han ger...«

Artem smålog godmodigt, och vid detta leende strålade Kain ännu mera, ja, han lät till och med höra ett fnittrande.

»Jag vet ju... Säg bara, hvad ni önskar — jag skall göra allt, allt!«

»Om du är så vänligt sinnad, så tag och gnid mig litet med brännvin! Med maten är det inte så brådt om... men gnida mig kan du... Du förstår dig ju på det?«

»Ja, då! Lika bra som den bästa doktor!«

»Lägg mig då på sidan och gnid mig ordentligt, så kan jag kanske stiga upp.«

»Stiga upp? Ack nej, stiga upp kan ni väl ändå inte!«

»Jag skall visa dig, att jag kan. Ämnar verkligen inte stanna här i natt, du din konstiga kropp... Gnid på du, och spring sedan till pastejbagerskan Mokjevna borta i förstaden... säg henne, att jag skulle vilja taga in i hennes lider... hon skall göra i ordning en halmbädd åt mig, där jag kan ha det bekvämt, tills jag blir frisk igen. Jag skall betala dig för allt, var inte rädd!«

»Jag tror er«, sade Kain, under det han fuktade Artems bröst med brännvin. »Jag tror er bättre än mig själf... Ack, jag känner er ju!«

»Å... gnid bara, gnid! Det gör ondt, men det skadar inte. Gnid på bara! Tag i ordentligt! A-a-aj! Här, här...« skrek Artem.

»Jag går i sjön för er, om så skall vara«, sade Kain.

»Det är bra, så ja!... Nu på axeln! Hårt... så hårdt du orkar!... Ack, de skurkarne! Så de tygat till mig! Och naturligtvis är ett kvinnfolk skuld till alltihop... Hade inte kärningen varit, så skulle jag förblifvit nykter... Det är inte värdt, att någon kommer och gör sig söt heller, så länge jag är nykter!«

»Ja, kvinnorna, ja!« menade Kain, som redan kände sig helt och hållet som Artems tjänare. »De äro källan till alla synder här i världen... Vi judar ha en morgonbön, som låter så här: Välsignad vare du, Herre Gud, himlens och jordens konung, för att du icke skapat mig till kvinna...«

»Det är inte möjligt!« ropade Artem, »beder ni på det viset till Gud? Hvad ni äro för ena konstiga människor... Dumma äro de förstås, de där kvinnfolken — men de måste ju finnas till!... Och att ni ber så till Gud, ... nej, det är inte rätt, och det är ju förolämpande för dem, kvinnorna, förstås... De ha ju också känslor...«

Han låg där orörlig och såg med alla bulorna på kroppen ännu större och gröfre ut, under det att den lille spenslige Kain snodde omkring honom och af alla krafter gned hans länder, bröst och mage med brännvin, hvarvid han pustade af ansträngning och måste hosta af den skarpa finkelstanken.

På flodkanten gick folk förbi då och då, man hörde samtal och ljudet af steg. Båten låg på en sandbank af öfver en famns höjd, och man kunde endast se kölen, när man stod där uppe på kanten af banken. Från floden skildes den af en smal sandremsa, betäckt af allt möjligt bråte. Fastän det var vått och smutsigt rundt omkring den, tycktes den denna dag vara föremål för ett särskildt intresse. Man stannade, satte sig på den, sparkade med fötterna mot dess sidor. På Kain verkade allt detta oroande, han upphörde att prata och pysslade stillatigande om Artem.

»Hör ni?« frågade han sakta med ett ängsligt leende.

»Visst hör jag«, svarade jätten belåtet fnittrande. »Jag begriper nog. . . de skulle gärna vilja veta, när jag åter kan vara på benen. . . så att de i tid kunna bringa sina benknotor i säkerhet. Ha, ha, de skurkarne! Det förargar dem allt, att jag inte kolade af. . . att allt deras arbete var förgäfvets. . . «

»Och om jag nu går min väg och lämnar er ensam«, hviskade Kain med förskrämd uppsyn i hans öra, »skola de då inte komma och. . . och. . . «

Artem måste skratta med full hals.

»Ack du, din bjässe! Tror du kanske, att de skulle vara rädda för dig, hva? Ha ha ha!«

»Nej — men jag kan tjäna som vittne. . . «

»Bah, dig ge de en sittopp, så att du skulle ha nog. Sedan kan du spela vittne i andra världen, om du har lust.«

Artems skratt förjagade all fruktan ur Kains hjärta, och i den lille judens smala, insjunkna bröst rådde nu fast och glad tillförsikt. Nu skall hans lif röra sig i ett annat spår, — nu skall en stark arm afvända från hans hufvud alla slag och alla förödmjukelser, hvarmed människorna hittills ostraffadt pinat honom. . .

* * *

En månad hade kanske förflutit.

En dag vid middagstiden, — alltså vid den tiden då trängseln och larmet i ›brantbacken‹ når sin höjdpunkt, då skaror af hungriga hamn- och skepparbetare trängas kring matvarustånden, och hela gränden

är fylld af de varma ångorna från oaptitliga, af ankommet kött lagade rätter — vid den tiden ropades plötsligt halfhögt af någon i hopen:

»Artem kommer!«

Ett par trashankar, som sysslolöst drefvo omkring i gränden och spejade efter något tillfälle att skaffa sig byte, försvunno skyndsamt ur synhåll, och ›brantbackens‹ invånare sneglade oroligt och nyfiket åt det håll, hvarifrån varningen ljudit.

Redan länge hade man med största intresse väntat på Artem — alla voro i spänning öfver, hur hans första uppträdande skulle gestalta sig.

Liksom förut kom Artem också denna gång vandrande midt på gatan, långsamt och makligt, såsom den där tar sig en promenad efter en bastant måltid. Hans yttre var alldeles oförändradt. Liksom alltid bar han mössan på örat och jackan vårdslöst kastad öfver ena axeln. De svarta lockarne hängde ner i pannan på honom, alldeles som förut. Tummen på högra handen hade han stuckit in i bältet, vänstra handen var djupt nedgräfd i fickan på hans vida benkläder, och det breda bröstet höll han starkt framskjutet på atletmanér. Endast hans vackra ansikte hade fått ett mera förändrigt uttryck, såsom det plägar vara fallet efter en längre sjukdom. Sålunda skred han framåt och besvarade de hälsningar, man tillropade honom, med en lat nick.

Hela gatan följde honom med blickarne och gaf i sakta hviskningar luft åt den allmänna häpnaden och förtjusningen öfver hans orubbliga kroppsstyrka, som med en sådan lätthet öfverstod ett så duktigt kok stryk. Det fanns i gränden mer än en, som var allt annat än belåten öfver hans tillfrisknande, och som föraktfullt skällde på de där stymparne, hvilka icke en gång varit i stånd att slå af några refben på Artem. Det borde väl ändå icke vara omöjligt att förpassa den där jätten så väl som hvarje annan till en bättre värld!... Andra åter utbytte med skadeglädje sina gissningar om, på hvad sätt Artem väl skulle göra upp räkningen med ›röda getabocken‹ och hans stallbröder. På flertalet utöfvade i alla händelser hans väldiga styrka hela sin forna trollmakt.

Artem hade redan hunnit fram till ›röfvarkulan‹, brantbackens klubblokal.

Då hans höga, bredaxlade gestalt visade sig på krogens tröskel, voro endast få gäster tillstädes i det långa låga rummet med dess hvälfda tegelstenstak. Vid åsynen af Artem hördes ett utrop af öfverraskning ifrån dem, det uppstod en orolig rörelse, och ett par figurer försvunno i bakgrunden af det smutsiga, med tobaksrök fyllda hvalfvet.

Utan att bevärdiga någon med sin uppmärksamhet, lät Artem blicken långsamt glida genom krogrummet, och på värden Savka Chlebnikofs förekommande hälsning svarade han med frågan:

»Har Kain inte varit här?«

»Han kommer nog snart. . . det är nära hans vanliga tid. . . «

Artem tog plats vid ett bord framför ett gallerförsedt fönster, beställde te, lade sina väldiga armar på bordet och mönstrade likgiltigt de närvarande. Det kunde väl vara ungefär tio personer, idel skälmar och slagsskämpar; de sutto i en klunga omkring två bord och höllo däriifrån utkik på Artem. Så ofta deras blickar mötte hans, logo de halft för läget, halft förekommande, — de ville tydligen inleda ett samtal med honom. Men Artem såg så allvarsam och dyster ut, att de föredrogo att tiga och icke vågade tilltala honom. Chlebnikof gaf sig något att syssla med bakom disken, gnolande på en melodi, och lät sina räfögon glida rundt på de andra.

Genom fönstret inträngde det högljudda larmet från gatan, man urskilde förbittrade skällsord, bedyranden och handelsmännens rop. Någonstädes i närheten ramlade buteljer i gatan och gingo skramlande i bitar. Artem fann det tråkigt att sitta där alldeles ensam i den halfmörka källaren.

»Nå, edra vargar«, började han plötsligt i en högljudd och afmätt ton, »hvarför ha ni på en gång blifvit så tysta? Där sitta de och glo på en och kunna icke öppna käften. . . «

»Vi kan nog också språka, om vi vill, ers stränghet«, svarade »den pryglade brudgummen«, i det han steg upp från sin plats och gick fram till Artem.

Det var en spinkig karl i segelduksjacka och soldatbyxor, flintskalig, med spetsig haka och ett par små rödsprängda, elakt glittrande ögon.

»Du har varit sjuk, sägs det?« sade han, i det han satte sig midt emot Artem.

»Nå — än sedan?«

»Jo. . . man har inte sett till dig på så länge. . . Frågade man: Hvar är Artem? . . . så hette det alltid: Han täcks allernådigst vara sjuk. . . «

»Såå. . . och vidare då?«

»Ingenting vidare. . . Hvad har varit åt dig?«

»Vet du inte det?«

»Är det väl jag, som har kurerat dig?«

»Göt dig inte till, din hund«, sade Artem skrattande. »Hvarför ljuger du? Du vet ju, hur saken förhåller sig.?«

»Visst vet jag det«, svarade brudgummen också skrattande.

»Hvarför ljuger du då?«

»Sannolikt för att jag anser det klokare. . . «

»För klokare? Ack du, din gamle spetsbof! . . . «

»Om man säger dig sanningen, så blir du arg. . . «

»Ah snack. . . jag spottar på dig. . . «

»Tackar ödmjukast! Men hur är det. . . bjuder du inte på en sup för att fira ditt tillfrisknande?«

»Säg till, att du får!«

Brudgummen lät skänka i åt sig en half flaska brännvin och blef nu riktigt språksam.

»Hvad du ändå har för ett bekvämt lif, Artem«, menade han. »Alltid har du pengar. . . «

»Nå, — hvad är det mera med det?«

»Ingenting. De fördömda kvinnfolken sticka åt dig. . . fan skulle ha dem.«

»Och dig vill de inte se åt en gång?«

»Nej, våra ben äro tyvärr inte gjorda att vandra på dina vägar«, suckade brudgummen.

»Därför att kvinnfolken tycka om en vacker karl, ja. Men du — hvad är du? Jag ser snygg ut, det är det, som gör det!«

I denna ton plögade Artem alltid tala med grändens skälmar och strykare. Den likgiltiga, makliga, djupa rösten gaf en särskild vikt åt hans ord, som alltid voro råa och förolämpande. Han kände, att dessa människor i många fall voro mera fördärfvade och i alla afseenden mera slipade än han, och det lät han dem på sitt vis umgälla.

Kain inträdde med sin varulåda på bröstet och den gula segelduksrocken öfver vänstra armen. Nedtryckt af sin ständiga ängslan, stannade han i dörren och öfverskådade hastigt, med ett oroligt leende och framsträckt hals, det inre af lokalen. Då han fick se Artem, strålade hela hans ansikte af glädje. Artem mötte hans blick med ett bredt leende och rörde på läpparne.

»Ohoj, hitåt!« ropade han till Kain och tillade hånfullt, vänd till brudgummen:

»Och du, laga att du kommer din väg. . . Ge plats för en hederlig människa. . . «

Brudgummens röda, borstiga ansikte blef för ett ögonblick alldeles förstenedt af häpnad och förargelse, han reste sig långsamt från stolen, såg på sina stallbröder, som icke voro mindre förbluffade än han själf, mönstrade Kain, som försiktigt och ljudlöst närmade sig bordet, och spottade plötsligt ut på golvet med ett vredgadt »Fy tusan!« Därpå gick han tigande, med långsamma steg tillbaka till sitt bord, hvarifrån genast hördes ett sakta hviskande, i hvilket man tydligt kunde urskilja tonfall af hån och förargelse. Kain smålog fortfarande i för-

tjust tankspriddhet och sneglade på samma gång oroligt öfver till den förolämpade brudgummen och hans vänner.

»Nå, nu skola vi dricka te, du handelsman«, började Artem godmodigt. »Också en pastej skola vi beställa — du äter väl med? Hvarför glor du oupphörligt på dem där borta?... Spotta på de skurkarne, — var inte rädd för dem, du... Vänta, jag skall hålla en liten predikan för dem...«

Han steg upp, slängde med en rörelse på skuldran af sig jackan och gick fram till de missnöjdes bord. Stor och väldig, med bröstet utspändt och vickande med skulderbladen, fattade han leende posto midt framför dem, så att de riktigt skulle få en överblick af hans kraftiga muskler. Men de stodo där färdiga till flykt, liksom förlamade af ängslan och tego.

»Nå...« började Artem, »hvad knorrar ni för?«

Han ville säga något riktigt kraftigt och förkrossande, men hittade icke de rätta orden, utan tystnade igen.

»Tala ut«, sade den »pryglade brudgummen«, i det han drog läpparne till en grimas och gaf honom ett tecken med handen. »Eller låt oss hellre vara alldeles i fred, du Herrans gissel!...«

»Tig!« röt Artem och drog ihop ögonbrynen. »Du är rasande, för att jag är god vän med juden och sparkar undan dig... Men jag skall säga er allesammans, — juden där, han är bättre än ni! — Ty han har åtminstone hjärta för en människa, och det har inte ni... Han har bara fått för mycket stryk... men nu tar jag honom under mitt beskydd... och om någon kanalje af ert usla följe förgriper sig på honom, så — fan anamma — jag säger rent ut, att då blir det inte bara smörj af, nej, jag slår den skurken sönder och samman, så att han aldrig skall glömma det!...«

Hans ögon flammade vildt, ådrorna på halsen svälldes upp, och näsborrarne skälfdes.

»Att de piskade upp mig«, fortfor han, »när jag var full... det har ingenting att betyda. De ha inte tagit ifrån mig något af min kraft, endast mitt hjärta ha de gjort hårdare... Lägg det på minnet, ni! Och hvad Kain anbelangar, så blir det smörj af för hvarje ord, som förolämpar honom... jag bultar den till mos, som vågar göra honom något! Tala om det för hela surfven...«

Han drog djupt efter andan, som om han kastat utaf sig en tung börda, vände därpå de tilltalade ryggen och gick tillbaka till sin plats.

»Bra böladt!« sade »brudgummen« halfhögt, i det han gjorde en lömsk grimas och sneglade på, hur Artem satte sig midt emot Kain. Denne satt vid bordet, alldeles blek af sinnesrörelse, och såg oafvänt på

Artem med sina vidöppna ögon, hvilka uttryckte en känsla, den där knappt kan återgifvas i ord.

»Hörde du?« frågade Artem strängt. »Kom alltså ihåg, att så snart någon börjar gräl med dig, kommer du genast till mig och talar om det. Jag skall då hugga tag i honom och ge honom betaldt med ränta. . . «

Juden mumlade någonting för sig själf — han bad till Gud eller tackade sin nye beskyddare. »Brudgummen« och hans liga höllo hviskande ett krigsråd och försvunno sedan den ene efter den andre ur krogen. Då »brudgummen« gick förbi Artems bord, sjöng han för sig själf:

»Om af slantar ödet gett
Lika rikligt mig som vett,
Aldrig jag från fatet gick,
Söp hvart enda ögonblick. . . «

och i det han gjorde en grimas åt Artem, slutade han visan helt oväntadt med sina egna ord, till hvilka han slog takten med foten.

»Bjöd hit alla narrar så,
Dränkte dem som kattor små. . . «

»sannerligen skulle jag inte göra det«, slöt han och smög sig hastigt ut genom dörren.

Artem lättade sitt hjärta i en ström af okvädinsord och såg sig därpå omkring. I det halvmörka, nerrökta och stinkande källarhvalfvat funnos nu bara tre personer, han själf, Kain midt emot honom och bakom dem krogvärden, Savka.

Savkas små räfögon mötte Artems dystra blick, och hans långa ansikte fick ett uttryck af andäktig förtjusning.

»Du har uppfört dig förträffligt, Artem Michailytsch — alldeles utomordentligt!« sade han och strök sig om hakan. »Alldeles som det är befalldt i evangelium — i liknelsen om den barmhärtige sarnitanen. . . Full af sår och skorv låg denne Kain — du föraktade honom inte!«

Artem hörde icke på Savkas ord, utan på deras eko, som återstud-sade från det hvälfda taket och genom den tjocka luften ihåligt trängde till hans öra. Han teg och skakade endast sakta på hufvudet, som om han ville visa de där ljuden ifrån sig. Men de smögo åter på nytt in i hans öron och verkade störande på hans sinnesstämning. Det lade sig som en underlig tyngd på hans hjärta.

Han såg ofvändt på Kain. Denne satt med framåtböjdt hufvud, blåste på det kokheta teet, som han som han slagit på fatet, och drack

sedan begärligt, under det fatet darrade i hans hand. Ibland ertappade Artem en flyktig blick af juden på sitt ansikte, och det gjorde honom ännu mera nedstämd. En dof känsla af obehag bemäktigade sig honom allt starkare, hans min fördystrades, och han kastade vilda blickar omkring sig. I hans hufvud trängdes tankar, som han icke kunde uttrycka i ord. Förut hade han aldrig vetat af något sådant, men nu under hans sjukdom hade det kommit öfver honom. Och han kunde icke bli dem kvitt, de där fördömda tankarne. . .

Krogefönsterna, som voro försedda med järngaller liksom ett fängelse — det döfvande larmet, som trängde in från gatan — den tunga, fuktiga stenmassan, som hängde öfver hans hufvud — det af smuts slippriga, af sopor betäckta tegelgolvet under hans fötter — och den där lilla förskrämda, trasiga figuren, som satt där tyst och darrande — allt detta utöfvade en tryckande verkan på Artem. Och därute på landet tar nu snart höskörden sin början. Redan når gräset upp till midjan på en där borta på ängarna på andra sidan floden. Och när vinden blåser från det hållet, för han med sig så frestande dofter. Nu skulle man taga lien och hej! . . . ut på ängarna. . .

»Hvarför är du så tyst, Kain?« började Artem missbelåtet. »Är du fortfarande rädd för mig? Hvad du är för en dumsnut —«

Kain höjde hufvudet och skakade det på ett underligt sätt, i det hans ansikte fick ett jämmerligt, förbrylladt uttryck.

»Hvad skall jag säga? Och med hvilken tunga skall jag tala till er? Kanske med denna —« han sträckte ut tungspetsen mot Artem — »som jag har att tala med till andra människor? Måste jag inte skämmas för att tala till er med denna tunga? Ni tror, att jag inte vet, att ni också skäms för att sitta vid samma bord som jag? Hvem är jag, och hvem är ni? Inte sant, det tänker ni, Artem, ni som är stor och högsinnad likt Judas Makkabeus? . . . Hvad skulle ni väl göra, om ni visste, hvarför Herran Gud har skapat er? Hva? Ingen känner Skaparens hemligheter, och ingen kan gissa, hvartill lifvet gifvits honom. Ack ni kan inte ana, hur många dagar och nätter jag grubblat öfver, hvarför jag är i lifvet! Hvad är min själ och mitt förstånd till? Hvad är jag för människorna? En spottlåda är jag för deras giftiga spott. Och hvad äro människorna för mig? Huggormar, som stinga mig öfverallt på min kropp och min själ. . . Hvartill lefver jag på jorden? . . . Och hvarför har jag endast rönt olycka. . . hvarför har solen inga varma strålar för mig? . . . «

Han yttrade dessa ord halft hviskande, med lidelsefull glöd, och hela hans ansikte skälfdes liksom alltid då hans af lidande och bekymmer nedtryckta sinne gaf sig luft.

Artem förstod icke hans ord, han såg och hörde endast så mycket, att Kain beklagade sig öfver något. Det gjorde honom ännu svårmodigare.

»Börjar du redan på att jämra dig igen«, sade han med en förargad skakning på hufvudet. »Jag har ju sagt, att jag skall försvara dig!«

Kain smålog bittert:

»Hur skall ni kunna försvara mig mot min Gud? — Ty det är ju han som pröfvar mig så hårdt. . . «

»Jaså, menar du det. . . ja, mot Gud förmår jag förstås ingenting«, svarade Artem i trohjärtad enfald, och medlidsamt rådde han den lille juden: »Det är du tvungen att bära. . . Mot Gud kan du ingenting göra!«

Kain såg leende på sin beskyddare — och äfven i hans leende låg något liknande medlidande. Så beklagade först den starke den kloke, sedan den kloke den starke, och dessa båda människor, som invärtes voro så vidt skilda åt, bragtes för ett ögonblick närmare hvarandra i en gemensam känsla.

»Är du gift?« frågade Artem.

»Ack, jag har en stor familj — alltför stor för mina krafter«, svarade Kain med en tung suck.

»Ser man på!« sade den ståtliga jätten. Han hade svårt att föreställa sig en kvinna, som kunde älska denna lilla, klena, förskrämda stackare, och han såg nu Kain i ett helt och hållet nytt ljus.

»Jag hade fem barn«, berättade Kain. »Nu är det bara fyra. En liten flicka, Chaja, hostade oupphörligt. . . slutligen dog hon. . . Ack, herre Gud! . . . Min hustru är också sjuk — hon hostar oupphörligt, hon med. . . «

»Då har du det verkligen svårt«, menade Artem fundersamt.

Kain lät likaledes i tyst grubbel hufvudet sjunka mot bröstet.

Ett par lumphandlare från gränden trädde in på krogen, gingo fram till disken och började halfhögt prata med Savka. Han berättade något för dem i hemlighetsfull ton och blinkade därvid i riktning mot Artem och Kain, hvarpå de andra förvånade betraktade dessa två och spefullt småskrattade. Kain märkte deras blickar och bäfvade. Men Artem var fördjupad i sina tankar, han såg sig själf på ängen med lien i hand. . . lien hviner, och med ett sakta prasslande faller gräset för hans fötter. . .

»Gå nu, Artem. . . eller om ni vill, så skall jag gå. . . det har kommit folk«, sade Kain hviskande. »De skratta åt er för min skull. . . «

»Hvem skrattar?« röt Artem, väckt ur sitt drömmeri, och såg sig omkring med rullande ögon. Alla de närvarande föreföllo honom allvarliga och endast sysselsatta med sina egna angelägenheter, — icke en enda blick uppfångade han. Med strängt rynkad panna sade han till juden:

»Hör nu, du ljuger... beklagar dig utan skäl!... Så ha vi inte gjort upp det! Beklagadig bara, när de verkligen göra dig något. Eller kanske sade du det med flit... ville sätta mig på prof?«

Kain såg honom in i ögonen med ett smärtsamt leende och svarade icke. Ännu ett par minuter sutto de där tigande. Därpå steg Kain upp, hängde sin varulåda om halsen och gjorde sig i ordning att gå.

»Tänker du gå? Nå adjö då — gör goda affärer!... Jag sitter här ännu en stund!...«

Med sina båda magra små händer skakade Kain sin beskyddares väldiga tass och aflägsnade sig skyndsamt.

Så snart han kommit ut på gatan, gömde han sig i en vrå, hvarifrån han kunde se krogdörren, och väntade där. Han behöfde icke vänta länge. Snart visade sig Artems gestalt i dörren som i en ram. Hans ögonbryn voro dystert sammandragna, och hela ansiktet hade ett spejande uttryck, som om han hvarje ögonblick fruktade att få se något obehagligt, hvars anblick han helst velat undvika. En lång stund blickade han uppmärksamt in i trängseln, sedan återtog hans ansikte sitt vanliga, likgiltigt lättjefulla uttryck, och han skred framåt genom hopen åt det håll, där gränden svängde af upp mot berget — förmodligen för att uppsöka sin älsklingsplats.

Kain följde honom med en vemodig blick, och i det han slog båda händerna för ansiktet, lutade han sig med pannan mot källardörren, bredvid hvilken han stod.

* * *

Artems skarpa hotelse förfelade ej sin verkan, — den injagade skräck hos Kains vedersakare, och de läto honom vara i fred.

Kain märkte snart, att taggarna icke längre stodo så tätt som förut på den törnestig, han hade att vandra till sin graf. Mänskorna upphörde, så att säga, att taga notis om hans tillvaro. Liksom förut smög han beskäftigt fram och tillbaka mellan dem, utropande sina varor, men man trampade honom icke längre afsiktligt på tårna, puffade och knuffade honom icke mera, spottade icke längre i hans varulåda... Å andra sidan hade man likväl icke förut mött honom med så kalla och fientliga blickar som nu.

Med hans fina känsla för allt, som angick hans egen person, undgingo honom icke dessa förändrade blickar, och han frågade sig, hvad de väl hade att betyda, hvilken fara de hotade honom med. Han grubblade ofta däröfver och kunde icke begripa, hvarför man såg på honom så besynnerligt... Och han påminde sig, att förut mänskorna på gatan

ändå ibland tilltalat honom vänligt och harmlöst skämtat med honom. Den smula godhet, de bevisat honom, föll honom nu först in.

Han funderade och funderade, och hans hörsel blef finare, hans öga skarpare. En dag trängde till hans öra en ny visa, som diktats af den ›pryglade brudgummen‹, grändens trubadur. Denne förtjänade sitt bröd som musikanter och sångare, och hans instrument bestod af åtta träskedar, som han tog mellan fingrarna och omväxlande slog mot hvarandra, mot sina utspända kinder eller mot sin mage. Han frambragte på detta sätt en musik, som visserligen icke var särdeles vacker, men som fordrade en ovanlig fingerfärdighet hos exekutören, och detta var en egenskap, som grändens publik förstod att uppskatta i alla former.

På detta instrument plögade ›brudgummen‹ ackompanjera sig, när han föredrog sina själfgjorda kupletter. En dag alltså stötte Kain på en grupp, hvilken ›brudgummen‹ just höll på att glädja med sin konst. Då han fick syn på Kain, utbrast han lifligt:

»Åhøj, mina hedervärda herrar fängelsekandidater! Jag vill sjunga för er en ny visa, som jag nyss bakat färdig, — den är ännu alldeles varm, den lilla läckerbiten! Ro hit med en kopek eller två per snabel! Och hör på:

När solen klifver genom fönstret in,
Då bli så glada mänskorna i sinn.
Men om jag en gång genom fönstret klifver. . . «

»Den känner vi redan! Den känner vi redan!« ropade en af åhörarna.

»Det måtte jag väl veta! Men jag tänker inte ge er en pastej gratis, när ni inte ännu betalat brödet!« svarade brudgummen, i det han åter uppstämde sin träskedsmusik och sjöng därtill:

»Jag, stackars fan, i världen här
Fått pröfva öden stränga!
Min fader och min broder kär
I galgen måste hänga —
Men när jag kom dit, repet brast. . . «

»Det var skada!« menade åhörarna. Icke heller denna visa föreföll dem ny, men de betalade likväl brudgummen gärna den begärda kopeken, då de ansågo honom för en ›rejel karl‹, som icke skulle lura dem på den utlofvade nya visan.

»Hör nu på min allra nyaste visa, — och låt se, att ni henne af hjärtat prisa!« ropade brudgummen, och under det skedarne klappade och hvirflade i hans händer, sjöng han:

»En oxe och en spindel,
Ett ömt förbund de slöt,
Men spindeln var en jude,
Och oxen var ett nöt.
Det dumma nötet oxen
På svansen spindeln bar,
Och åt hvar kjortel juden
Bjöd ut sin vän så rar:
Kom hit, I älskogstokor. . . «

»Halt, werda? Herr Kain? Behagar eders nåde kanske en välkomsthälsning med påken? Har herr handelsmannen täckts höra på min lilla visa? Då anhåller jag, att han allernådigast behagade skudda stoftet af sina fötter, — jag diktar inte mina visor för hvem som helst, inte!«

Kain svarade blott med sitt vanliga vemodiga leende och fortsatte suckande sin väg, nedtryckt af onda aningar. Han uppskattade till deras fulla värde dessa dagar af ro och frid och fruktade, att de skulle taga slut. Hvarje morgon infann han sig i gränden, i den glada öfvertygelsen att ingen den dagen skulle taga hans slantar ifrån honom. Hans ögon hade nu fått en smula lugn och glans. Artem såg han hvarje dag, men om denne icke ropade på honom, gick Kain icke fram till honom. Artem själf tilltalade honom endast sällan, och då utbytte de bara några ord:

»Nå, hur har du det?«

»Godt. . . och det har jag er att tacka för«, svarade Kain med glädjestrålände blick.

»Lämna de dig i fred?«

»Hur skulle de väl våga — mot er!« utbrast juden, i det han ofrivilligt ryckte till.

»Nå, det är bra. . . Om det händer dig något, så säg bara ifrån. . . «

»Visst skall jag säga det.«

»Rätt så!«

Han mätte Kains ömkliga gestalt med en vresig blick och afskedade honom:

»Gå nu. . . lycka till goda affärer!«

Och Kain aflägsnade sig hastigt från sin beskyddare, hvarvid han för hvar gång mötte elaka och hånfulla blickar från åskådarna — blickar som satte honom i förskräckelse.

Ungefär en månad hade förgått på detta sätt, då Kain en afton, när han redan var på hemväg stötte ihop med Artem. Den ståtliga jätten

nickade och vinkade honom till sig med fingret. Kain sprang skyndsamt fram till honom och såg, att Artem var misslynt och mörk i hågen som ett höstmoln.

»Har du slutat dina affärer?«

»Jag skulle just gå hem. . . «

»Vänta litet. . . Kom med, jag skulle vilja tala med dig«, sade Artem med dof stämma.

Och stor och väldig skred han förut, under det Kain följde efter.

De gingo gränden i ända och veko sedan af ner till floden, där Artem stannade på en enslig plats tätt intill vattnet, nedanför den branta strandslutningen.

»Sätt dig«, sade han till Kain.

Kain satte sig och sneglade ängsligt upp på sin beskyddare. Artem började långsamt rulla en cigarrett, under det Kain lät sin blick sväfva öfver himlen, skogen af master vid motsatta stranden och de i aftonstillheten ljudlöst framglidande vågorna. »Hvad skall Artem väl säga?« undrade han oroligt.

»Nå, du har det fortfarande godt?« frågade Artem.

»Ack ja! Nu fruktar jag ingenting mera. . . «

»Nå, ser du, det var ju förståndigt af dig.«

»Jag är också så tacksam. . . «

»Vänta med det så länge!« sade Artem.

Han satt en lång stund försänkt i dyster tystnad, under det han stötvis blåste ut cigarrettröken. Kain väntade med en ångestfull förkänsla af kommande olycka.

»Hm ja. . . således lämna de dig i fred?«

»O, de äro så rädda för er! De äro alla som hundar, och ni är — ett lejon! Och jag behöfver inte mer. . . «

»Vänta litet! . . . «

»Nå? Hvad är det, ni vill säga mig?« frågade Kain ängsligt.

»Hvad jag vill säga? Ja — det är inte så enkelt. . . «

»Hvad är det då?«

»Ser du — ja, det är bäst, att vi tala rent ut, så är det afgjort med en gång. . . «

»Nå — nå?«

»Jag måste nämligen säga dig, att jag. . . att jag inte kan längre. . . «

»Hvad? Hvad kan ni inte längre? . . . «

»Det är ingenting vidare — jag kan helt enkelt inte längre. . . det bär mig emot. Jag är nu en gång inte skapad för sådant. . . « framstötte Artem suckande.

»För hvilket? Hvad är ni inte skapad för?«

»För allt det här... Jag vill inte mera kännas vid dig... Ty när allt kommer omkring, så angår du mig egentligen inte...«

Kain ryckte till, som om han fått ett slag, men teg.

»Och om de återigen börja gyckla och förolämpa dig«, fortfor Artem, »så lämna mig i fred för det. Beklaga dig inte för mig — jag kan inte hjälpa dig — tänker inte bistå dig. Begriper du? Jag förmår inte...«

Kain blef dödsblek, — men teg alltjämt.

Artem, som nu lättat sitt hjärta från hvad, som tryckte det, drog ett djupt andetag och fortfor med mera sammanhang:

»För att du den där gången tog dig an mig, kan jag ju betala dig. Hur mycket blir det? Säg bara, jag betalar, hvad du begär. Men medlidande kan jag inte ha med dig... Det finnes nu en gång inte hos mig... jag har bara tvungit mig till det... hycklade bara... jag trodde, det var medlidande... men det var bara inbillning... Kan på det hela taget inte tycka synd om någon... inte om någon människa...«

»För att jag... att jag är jude?« frågade Kain sakta.

Artem sneglade på honom och uttalade ett ord, som kom ur djupet af hans hjärta.

»För att du är jude? Vi äro alla judar inför vår herre.«

»Hvarför annars då?« frågade Kain på nytt.

»Jag kan inte«, svarade Artem. »Jag har ingen medkänsla med dig, förstår du... och inte med någon människa för resten... Förstå mig rätt... åt en annan skulle jag inte en gång säga det, utan bara ge honom ett slag i skallen! Men åt dig säger jag det...«

»Hvem kan då skydda mig mot de gudlöses hand? Hvem skall försvara mig mot mina fiender?« frågade juden stilla svårmodigt med psalmens ord.

»Jag förmår det inte«, sade Artem okonstladt. »Inte därför att de skratta åt mig, — det rör mig inte, må de skratta! Jag kan bara inte känna på det viset. Och för det där, du vet, i båten där borta... för det betalar jag hellre...«

»O hämnande Gud! O vedergällningens evige Gud! Se ned till mig från din härlighet, o du jordens domare!« bad Kain, som rullat ihop sig i ett nystan.

Det var en varm stilla sommarafton. Den spegelklara floden återkastade i mildt vemod strålarne från den nedgående solen. Från strandslutningen föll en skugga öfver Kain och Artem.

»Betänk bara«, sade Artem i en ton af djup öfvertygelse, »hvad det är, jag nu har att göra! Du förstår det väl inte så... men jag, — jag måste ju ändå tänka på mig själf! Du minns, hur de tygade till mig den där gången?«

Han skar tänderna och flyttade sig oroligt af och an på stranden. Sedan lade han sig på rygg, sträckte ut benen mot floden och sköt händerna under hufvudet.

»Jag känner dem nu allihopa. . . «

»Alla?« frågade Kain resigneradt.

»Ja! Nu skall jag göra upp räkningen med dem — och då är du mig i vägen —«

»Jag i vägen? Hur kan jag vara det?« utbrast juden.

»Inte precis i vägen, men. . . jag är för närvarande arg på alla människor. Är jag då sämre än andra? Det skulle jag vilja veta. . . Nå, kort och godt. . . Du är öfverflödig för mig. Begriper du?«

»Nej!« svarade Kain kort och skakade på hufvudet.

»Begriper du ändå inte? Hvad är du för ett nöt! För dig måste jag ju ha medömkan, inte sant? Nå, och jag kan inte nu ha medömkan för någon. . . Det finns inte den ringaste känsla för andra hos mig mera. . . «

Och i det han gaf Kain en puff i sidan, upprepade han än en gång:

»Begriper du ändtligen? Jag har inte spår af medömkan för någon. . . «

Länge tego de bägge. I den ljumma af vällukter fyllda luften hörde man vågornas plaskande och en mängd dämpade, sällsamt klagande läten, som ljödo ur fjärran från den mörka, slumrande floden.

»Hvad skall jag nu taga mig till?« bröt Kain slutligen tystnaden.

Förgäfves väntade han på svar. Artem hade antingen somnat eller var helt och hållet fördjupad i sina tankar.

»Hur skall jag kunna lefva utan er?« ropade Kain.

Artem såg upp mot himlen, i det han svarade:

»Det må bli din omsorg. . . «

»O, min Gud, min Gud!«

»Hur du skall lefva, kan man inte heller säga så där i brådkastet«, förklarade Artem makligt. Sedan han nu lättat sitt hjärta, var han helt lugn och glad till mods.

»Jag visste det ju. . . redan då jag gick till er, när ni låg sönderslagen och mörbultad där borta vid floden. . . redan då visste jag, att ni inte länge skulle kunna vara vänligt sinnad mot mig. . . «

Med bedjande ögon såg den lille juden på Artem, men denne undvek hans blick.

»Kanske är det ändå därför«, fortfor Kain skyggt, »att folk skrattar åt er för min skull. . . «

»De där krypen? Hvad bryr jag mig om dem!« skrattade Artem. »Om jag ville, kunde jag taga dig på axlarna och bära dig omkring på gatorna på det viset. Låt dem skratta. . . Men det är inte alls det, som det är

frågan om... Man måste alltid handla efter sanningen... så som man känner sig sinnad... Hvad som en gång inte finnes i hjärtat, det finnes där inte... Och jag vill säga dig rent ut, bror lille, — det bär mig helt enkelt emot, att du är, sådan du är... Ja, så förhåller sig saken, nu vet du det!«

»Ack! Nu förstår jag... Hvad skall jag då göra? Skall jag gå min väg?«

»Ja, gå, medan det ännu är ljust... ingen skall göra dig något. Ingen har ju hört vårt samtal.«

»Väl det, åtminstone... Och ni skall ju heller inte säga något?« bad Kain.

»Nej, visst inte... Men kom inte för ofta för ögonen på mig...«

»Godt«, sade Kain sakta och steg upp.

»Det vore kanske bäst för dig, om du dref din handel någon annstans«, menade Artem likgiltigt. »Här är det svårt att akta lifvet på sig... de lura på alla håll och kanter...«

»Hvart skall jag gå då?«

»Hm — hvart du tycker...«

»Lef väl, Artem!«

»Lef väl, broder!«

Utan att stiga upp, räckte han Kain handen och tryckte hans.

»Lef väl. Var inte ond på mig...«

»Jag är inte ond«, svarade Kain, undertryckande en suck.

»Nå, då så... det är bättre så, inte sant? Du har ändå inte varit den rätte kamraten för mig — så ondt det än gör mig. Eller skulle jag kanske lefva för dig? Det går ju inte...«

»Lef väl!«

»Gå nu!«

Kain gick framåt flodstranden med hufvudet nedsjunket på bröstet och böjd rygg.

Den vackre Artem följde honom med ögonen, men efter ett par sekunder återtog han sin förra ställning och stirrade upp mot himlen, där redan nattens skuggor började lägga sig.

Underliga ljud svepte genom luften och förstummades åter. Floden plaskade entonigt och melankoliskt mot stranden.

Kain gick ungefär femtio steg, så vände han plötsligt om och styrde kosan tillbaka till den på marken utsträckte Artem. Han stannade framför honom och sade i skygg, saktmodig ton:

»Kanske har ni ändå kommit på andra tankar?«

Artem teg.

»Artem!« ropade Kain med darrande stämma. — »Artem! Kanske sade ni det bara, utan att mena det? Kommer ni inte ihåg, hur jag den där gången. . . hva', Artem? Ingen kom till er. . . men jag gjorde det. . .«

En lätt snarkning var svaret.

. . . Ännu en lång stund stod Kain bredvid jätten och stirrade på hans själlöst vackra ansikte, som i sömnen fått ett vekare uttryck. Det väldiga kämpabröstat höjde och sänkte sig i jämna andedrag, och under de svarta mustascherna syntes de starka glänsande tänderna. Han tycktes le i sömnen. . .

Med en dof suck lät juden hufvudet sjunka ändå djupare och gick åter framåt flodstranden. Darrande i hela kroppen af fruktan för sitt lif, skred han försiktigt fram på den smala stigen. På de öppna, månbelysta ställena gick han tryggare, men i skuggan smög han hastigt vidare. Han liknade en råtta, ett litet skyggt nattdjur, som tillryggalägger sin väg midt emellan tallösa, från alla håll hotande faror.

4

Tschelkasch.

Den djupblå, sydländska himlen fördunklas af dammet, som stiger upp öfver hamnen; det glödande solklotet blickar matt, som genom en tunn grå slöja, ner i det grönaktiga hafvet. Det kan icke spegla sig i böljan, som oupphörligt uppröres af årslag, af ångbåtarnas propellrar, af de hvassa kölarne på turkiska felucker och andra segelfartyg, som genomkorsa den trånga hamnen i alla riktningar. Inklämda mellan hamnens granitväggar, klaga och trängas hafvets fria vågor under de jättelika laster, som glida fram på deras ryggar, slå knotande och skummande mot skeppsplankorna och mot stranden och färgas smutsiga af allt det bråte, hvarmed de komma i beröring.

Klirrandet af ankarkättingarna, dånandet af puffertarna på fraktvagnarne, det metalliska klingandet af järnplattor, som kastas mot stenläggningen, det dofva knarrandet af stockar, skramlet af lastkärror, de än genomträngande gälla, än doft bölande ångbåtssignalerna, skränet från hamnarbetare, matroser och tullsoldater, — alla dessa mångfaldiga ljud smälta ihop till en arbetsdagens döfvande symfoni och sväfva fredlöst fram och tillbaka öfver hamnen, som om de voro rädda att stiga högre och försvinna i det blå fjärran. Och från jorden stiga alltjämt nya och nya ljudvågor upp till dem, — än likt en dof åska, som våldsamt skakar allt omkring, än med en gäll skärpa, som skär hvasst igenom den heta dammfyllda luften.

Från graniten, järnet, träet, stenläggningen på kajen, fartygen och människorna klingar i mäktiga ackorder den vanvettiga lidelsefulla hymnen till Mercurius. Men de eländiga, svaga människorösterna kunna knappast höras i denna väldiga kör, och människorna själfva, som ursprungligen alstrat larmet, förefalla så löjligt ömkliga i det vilda kaos, — deras små smutsiga, trasiga, beskäftiga, under tunga bördor dubbelvikna figurer löpa af och an i moln af damm, i hettan och larmet och

förefalla så små och obetydliga i jämförelse med de dem omgifvande järnkolosserna, varubergen, bantågen och allt annat, som de skapat. Deras eget verk har förnedrat dem till slafvar.

De väldiga jätteångarne pepo, hväste och pustade, och i hvarje ljud, som de gånge ifrån sig, klang det som hån och förakt emot de små gråa, dammiga människorna, som kröpo omkring på deras däck och fyllde de kolossala skrofvnen med alster af sitt slafarbete. Löjlige, så att man kunde gråta åt det, voro de långa rader af lastbärare, som på sina skuldror buro tusentals pund säd ner i skeppens järnbukar, för att själfva till lön endast erhålla ett par skålpund af denna samma säd att fylla sin egen buk med. Å ena sidan dessa trasiga, svettdrypande, af trötthet, hetta och larm förslöade människor, och å den andra de imponanta, i solskenet glittrande maskinerna, som dessa samma människor skapat, och som i sista hand icke sattes i rörelse af ångans kraft, utan af sina skapares muskler och blod. . . det var en kontrast, hvari låg en hel dikt, full af kall och grym ironi.

Det öronslitande oväsendet rundt omkring, dammet, som kittlade näsborrarna och klibbade ihop ögonen, hettan, som stekte och utmattade kroppen. . . allt detta tycktes så uppjagadt, så spändt till det yttersta, som om det i nästa ögonblick skulle urladda sig i en väldig katastrof, en explosion, som skulle rensa luften och göra det möjligt att draga ett lätt och fritt andedrag, — och så skulle i stället för detta vilda döfvande larm, som bragte en till förtviflan, ro och klarhet och frid breda ut sig öfver hafvet och staden och himlen. Men det var, som sagdt, endast ett sken, — ett själfbedrägeri, alstradt af människans outrotliga begär att hoppas på något bättre och att känna sig fri.

Tolf klart ljudande klockslag dånade långsamt och afmätt genom det brusande arbetssorlet. Då det sista förklingat, ljöd den vilda musiken redan hälften svagare. En minut senare urskildes den blott som ett doft, missbelåtet mummel, och nu kunde man också tydligt höra människornas röster och vågornas plaskande.

Middagstimmen var inne.

1

Hamnarbetarne hade lämnat sitt arbete och spridt sig i larmande grupper öfver hela hamnen. Af månglerskorna, som redan väntade dem, tillhandlade de sig åtskilliga billiga matvaror och sökte sedan upp en plats i någon skuggig vrå eller midt på själfva gatläggningen, för att äta sin tarflige middag under den korta rasttimmen.

Nu dök Tschelkasch upp inom synkretsen — Grischka Tschelkasch, den inpiskade gamle vargen, känd af alla som en oförbätterlig supbroder och oförvägen spetsbof. Han var barfota och utan något på hufvudet, klädd i ett par gamla nötta plyschbyxor och en smutsig bomullsskjorta med sönderrifven krage, som blottade hans smidiga, seniga, kanelbruna lemmar. Hans tillrufsade gråsprängda hår och det sömniga uttrycket i det skarpt skurna roffågelsansiktet förrådde, att han nyss vaknat. Ännu sutto ett par halmstrån från nattlägret kvar i de tjocka mörka knävelbårarne och skäggstubben på kindbenen, medan åter hans vänstra öra pryddes med ett friskt lindblad, nyss plockadt från trädet. Långsamt sköt han sin magra, knotiga, lätt böjda gestalt framåt på stenläggningen, och i det han vädrade med den långa krok-näsan i luften, lät han sina kalla grå ögon med en skarp blick glida förbi grupperna, som om han sökte någon. De bruna mustascherna ryckte därvid som på en katt, och de krökta klolika fingrarne, som han höll hopknäppta på ryggen, rörde sig nervöst. Till och med här, bland dessa hundratals trasiga och tvetydiga figurer, ådrog sig Tschelkasch genast uppmärksamheten genom sin seniga magerhet och sina lurande, smygande, afmätta rörelser, som förrådde en ständig inre upphetsning och spänning och lifligt erinrade om stepphöken.

Grischka Tschelkasch närmade sig en grupp kolbärare, som gjort det bekvämt i skuggan af en hög stapel med kolkorgar. En liten starkt byggd karl med ett enfaldigt, rödfläckigt ansikte och en färsk skråma på halsen gick emot honom.

»Matroserna sakna två manufakturballar«, hviskade han halfhögt, »de ha redan börjat söka efter dem.«

»Nå, än sedan? . . . « svarade Tschelkasch, mätande honom med sina kalla, lugna ögon.

»Än sedan? De hålla på att söka, något vidare ville jag inte säga.«

»Skall jag kanske gå och hjälpa dem?«

Han kastade en hånfull blick åt det håll, där packhuset låg.

»Drag åt fanders med dig«, snäste han därpå af den välmenande varnaren. Och pekande på skråman på hans hals, frågade han: »Hvar har du varit och skaffat dig det där? De ha tygat till dig snyggt igen! . . . Har du inte sett till Mischka för resten?«

»Nej, och inte på en hel evighet«, svarade den andre och gick tillbaka till sina kamrater.

Tschelkasch gick vidare, och alla hälsade på honom som gamla bekanta. men han, som annars var så glad och lustig, tycktes denna dag icke vara vid godt humör, utan gaf endast korta, afhuggna svar.

Bakom en varustapel framträdde plötsligt en tullvaktmästare i dammig, mörkgrön uniform. Han ställde sig käpprak framför Tschelkasch, med vänstra handen kring geväret och med den högra gripande Grischka i kragen.

»Halt! Hvart skall du taga vägen?«

Tschelkasch trädde ett steg tillbaka och såg med ett spefullt leende på tjänstemannen. Denne bemödade sig att ge sitt rödbrusiga, godmodigt sluga ansikte ett hotande uttryck, hvilket han trodde sig uppnå genom att spänna ut kindbenen, höja ögonbrynen och spärra upp ögonen. Han tog sig med denna min ytterst komisk ut.

»Hur ofta har jag inte sagt dig, att du inte får visa dig här i hamnen, om du inte vill, att jag skall slå dig sönder och samman! Och ändå är du här igen?«

Detta skrek han i vredgad ton för att skrämma Tschelkasch. Men denne räckte honom lugnt handen och sade:

»God dag, Semjonytsch! Det var längesedan vi träffades!«

»Jag skulle helst aldrig vilja träffa dig. . . Laga, att du kommer härifrån!«

Likväl tryckte han handen, som Grischka räckte honom.

»Hör nu, säg mig«, sade denne, i det han höll kvar vaktmästarens hand påfallande länge och på det mest förtroliga sätt, »har du inte sett till Mischka?«

»Hvad för en Mischka? Jag känner ingen Mischka. Drag åt skogen med dig, annars får väl till på köpet tullinspektoren se oss stå här tillsammans. . . «

»Rödhåriga Mischka menar jag. . . honom som jag sist arbetade ihop med på ›Kostroma«, fortfor Tschelkasch envist.

»Säg hellre, som du *stal* ihop med! På sjukhuset ligger han, din Mischka, har fått benet krossat af en järnstång. Men laga nu, att du kommer härifrån, — gå godvilligt, annars måste jag taga dig i kragen. . . «

»Aha, ser du det! Och så säger du, att du inte känner Mischka! Du känner honom ju mycket bra. . . Hvarför är du så arg i dag, Semjonytsch?«

»Hör nu, Grischka. . . sladdra inte, utan gå din väg!«

Tullvaktmästaren blef förargad och sökte, under det han skyggt såg sig omkring åt alla håll, befria sin hand ur Tschelkaschs grepp. Men Tschelkasch såg på honom så hjärtans förnöjdt under sina tjocka ögonbryn, smålog i mustaschen och fortfor, alltjämt kvarhållande hans hand:

»Ha då inte så brådtom! Låt mig först prata med dig, så går jag se'n af mig själf! . . . Nå, säg mig nu, hur står det till? Hur är det med frun och småttingarna? Friska och raska allihop? Och i det hans ögon elakt glittrade och ett spefullt löje lekte omkring hans mun, tillade han: »Jag har så ofta tänkt hälsa på dig, men jag får aldrig tid. . . måste jämt supa. . . «

»Låt det hellre vara med påhälsningen. . . och du kan för resten spara dina lustigheter, din gamla satan! Har du nu börjat gå omkring och stjäla i husen också?«

»Hvarför skulle jag göra det? Ha vi icke bägge två fullt upp med fina saker här i hamnen? Det räcker, vid Gud, för hela ens lif! . . . De lär ju ha snabbat bort två manufakturbalar igen. . . Men vet du hvad, Semjonytsch, du är verkligen alldeles för oförsiktig! Bara de inte knipa dig rätt som det är!«

Tullvaktmästaren bragtes alldeles ur fattningen af den gamle stråtröfvarens fräckhet. Han skälfde i hela kroppen, och fradgan stod om hans läppar, som förgäfves sökte få fram ett ord. Nu äntligen släppte Tschelkasch hans hand och begaf sig långsamt tillbaka mot hamnporten. Tullvaktmästaren följde efter honom, svärande och grälände. Tschelkasch var högst belåten, han hade stuckit händerna i fickorna, hvisslade sakta för sig själf och svarade på hamnarbetarnes tillrop med mustiga speglosor. Vid utgången från hamnen visiterades han af de båda vakthafvande soldaterna, hvilka sedan förpassade honom utanför porten med en lätt knuff.

»Släpp aldrig mer in den kanaljen!« ropade Semjonytsch, som stannat kvar innanför.

Tschelkasch gick tvärs öfver körbanan och slog sig ned på en stock midt emot dörren till en matroskrog. En ändlös rad af lastade vagnar körde under högljudt gnisslade ut genom hamnporten och förbi honom. Andra, tomma vagnar rörde sig i motsatt riktning, hvirflade upp dammet och åstadkommo ett döfvande larm. På Tschelkasch gjorde allt detta oväsen, vid hvilket han längesedan var van, icke något vidare intryck. Uppträdet med tullvaktmästaren hade försatt honom i godt lynne. Han tänkte på den vinstbringande lilla affär, han hade i sikte — en affär, som icke skulle göra honom mycken möda och endast erfordrade en smula händighet. Nå, det skall då inte komma att felas. När allt är uträttadt, och de brokiga sedlarna titta fram ur hans ficka, skall han ha sig ett kalas, som står sig i mantal!

Han knep ihop ögonen och sökte utmåla för sig de lockande njutningar, som väntade honom. . . Att den där dumma Mischka skulle bryta benet af sig, just då han behöfde honom så väl! Ensam kan han knap-

past hinna få ärendet uträttadt, på tu man hand går arbetet mycket fortare undan. Om åtminstone icke vädret lämnade honom i sticket!

Han såg upp mot himlen och lät sedan blicken glida längs med gatan. Sex steg ifrån honom på trottoarkanten, med ryggen lutad mot en dörrpost satt en ung man i blårandig skjorta, likadana byxor, bast-skor på fötterna och en trasig röd mössa på hufvudet. Bredvid honom låg en liten ränsel och en lie utan skaft, som var sorgfälligt omvirad med hö. Det var en ljushårig, kraftig, bredaxlad yngling med solbrändt ansikte och stora blå ögon, som godmodigt och förtroligt blickade på Tschelkasch.

Tschelkasch visade tänderna och gjorde en fruktansvärd grimas, hvarunder han rullade med ögonen och oafvändt stirrade på ynglingen. Denne blinkade först osäkert och visste tydligen icke, hvad han skulle tänka om trashankens besynnerliga beteende. Men så brast han i gapskratt, ropade midt under skrattet: »Nej, en sådan lustigkurre!« och vältrade sig, utan att stiga upp, med otympliga rörelser fram till Tschelkasch, släpande lien och ränseln efter sig i dammet.

»Du har visst skaffat dig en ordentlig florshufva, eller hvad, bror lille?« frågade han och ryckte Tschelkasch i byxorna.

»Kan nog hända, gröngöling, kan nog hända«, bekände Tschelkasch öppenhjärtigt. Den friska trohjärtade ynglingen behagade honom vid första ögonkastet. »Kommer du från slåttern, hvad?«

»Hvarifrån annars? Jag skulle försöka förtjäna mig en slant som slätterkarl, men det är dåligt geschäft! Massor af folk, idel utsvultna stackare, som trycka ner priserna. Sextio kopek om dagen fick man vid Kuban, där de förr betalade tre, fyra, fem rubel. . . «

»Förut ja! Ha ha! Förut betalade de där borta tre rubel bara för att få se en riktig ryss. För tre år sedan förtjänade jag själf mitt uppehälle på det. När jag kom till en sådan där kosackby, ropade jag: Åhøj, gossar, här är en ryss! Och bums kommo de springande och glodde på mig, kände på mig och beundrade mig — och så var tre rubel förtjänade i ett nafs! Mat och dryck fick jag på köpet. Så lefde jag glada dagar, ser du, min gosse!«

Ynglingen gapade af häpnad vid lösdrifvarens ord. Men så begrep han, att Tschelkasch gycklade med honom, smällde med tungan och skrattade. Tschelkasch bibehöll sin allvarliga min, endast under hans tjocka bruna mustascher ryckte ett förstulet löje.

»Hvad du är för en lustig fyr«, sade den andre, »du pratar idel galenskaper, så att jag tror, att det verkligen är sant! . . . Hvad har du för yrke egentligen? Skräddare. . . eller skomakare?«

»Jag?« frågade Tschelkasch dragande på ordet och tillade efter en stund: »Jag är fiskare. . . «

»Fiskare? Nej, hör nu! Och hvad är det för fisk du fångar?«

»Måste det då nödvändigtvis vara fiskar, som jag fången? Här i trakten fångar man mycket annat också. Det finns t. ex. lik af drunknande eller gamla ankaren eller sjunkna fartyg — kort och godt, hvad som kan förekomma. Det finns särskilda krokar för sådant. . . «

»Skarfva inte! Du är kanske en sådan där fiskare, om hvilken det heter i visan:

„På torra stranden kasta
Vi ut vår not så god
Och fiska andras skatter
Ur lada, hus och bod. . . “

»Har du kanske sett några sådana där fiskare också?« frågade Tschelkasch med ett lurande leende.

»Sett. . . nej! Men hört talas om dem har jag. . . «

»Och du skulle trifvas med dem?«

»Hvarför inte? . . . Det är fria, friska pojkar. . . «

»Det förstås! Att gå hvart man vill. . . bara göra, hvad man har lust till. . . det måtte vara härligt! Man får bara inte vika af från den rätta vägen, inte glömma Gud. . . «

Tschelkasch spottade föraktfullt och vände sig bort. Den andre fortfor liksom talande för sig själf:

»Nu har jag det inte för rart, inte. . . Far är död, mor är gammal, gården liten och jorden utsugen. . . hvart kommer man väl med det? Lefva måste man ju — men hur? Först tänkte jag: Du ger dig till måg i ett hus, där de ha det bättre. . . Ja, om svärfadern genast ville betala ut dotterns andel — men gör han det väl? Där skall man kanske gå och tråla för honom i åratal — nej, tack så mycket. Men om jag kunde skrapa ihop en hundrafemtio rubel, det vore en annan sak! Då kunde jag sätta mig på mina höga hästar! Då kunde jag helt enkelt säga: Vill du betala ut åt Marfa hennes andel? Inte? Nå, låt bli då, det finns gudskelof flera flickor i byn! Då vore jag en fri man, ser du!« Han suckade djupt. »Men nu — hvad återstår mig nu annat än att flytta i huset till honom? . . . Jag tänkte förtjäna mig pengar vid Kuban. . . en två, tre hundra rubel, tänkte jag, skall du väl kunna skrapa ihop — jo, vackert! det gick alldeles på sned, det. . . Nu är det bara att ge sig in bland svärsönerna. . . bli dagsverkare. . . brr. . . «

Ynglingen stirrade helt mörkt framför sig, så bitter föreföll honom en svärsons lott. Tschelkasch hade setat i tysta funderingar, under det den andre talade, och frågade nu:

»Hvart tänker du nu taga vägen?«

»Hvart jag skall taga vägen? Hem, det kan du väl tänka dig!«

»Det kan jag inte alls tänka mig. Lika gärna kunde du vilja ge dig af till Turkiet. . . «

»Till Turkiet!« utbrast bondpojken förvånad. »Hvad faller dig in! Hvem vill ge sig af långt från alla kristna människor?«

»Du är då ett ohjälpligt nöt«, sade Tschelkasch förargad och vände sig bort. Åsynen af denne trohjärtade yngling väckte hos honom en massa minnen, som endast kunde verka störande på honom nu, när han hade sin nattliga plan att öfverväga. Pojken såg då och då osäkert på honom — han hade en oklar känsla af, att hans samtal med den där trashanken ännu icke var afbrutet.

»Du fiskare«, sade han efter en stund till Tschelkasch, som satt där tankfull och sakta hvisslade för sig själf, »är du ofta så där full?«

»Hör på, gröngöling«, svarade Tschelkasch plötsligt, utan att akta på hans fråga, »skulle du vilja arbeta tillsammans med mig i natt? Hva? Säg fort!«

»Hvad då för slags arbete?« frågade ynglingen misstroget.

»Hvad man säger åt dig. . . Vi ska' fånga fisk. . . du skall ro. . . «

»Hvarför inte? Inte mig emot. Det vill säga. . . bara jag inte kommer i knipan för det. . . Jag känner mg inte riktigt trygg i ditt sällskap. . . «

Tschelkasch kände sig färdig att storkna.

»Hör nu, akta dig, din fördömde pratmakare«, hviskade han argt. »Annars skall du få dig en sittopp, så att du mister både syn och hörsel!«

Han hade sprungit upp och fåktade med knytnäfven midt i synen på den andre. Denne hade också rest sig, och de mätte hvarandra stillatigande med blickarne. Tschelkasch var ursinnig öfver ynglingens fräckhet att våga säga honom slika ting. Han hatade honom formligen för hans oskyldiga blå ögons och hans friska, solbrända ansiktes skull — och i synnerhet för att han hade en hembygd på landet och en fädernegård, och för att han, den enfaldige pojken, djärfdes älska friheten, utan att ens känna dess värde.

Bondpojken stirrade alltjämt på Tschelkasch, i hvilken han började ana sin öfverman.

»Jag har ju ingenting emot det«, började han, »är inte alls ohågad. Jag söker ju arbete — om hos dig eller någon annan, är mig likgiltigt. . . Jag menade bara, att du inte just ser mig ut till. . . till att ha något

arbete... du är alldeles för... för trasig. Men jag vet ju, att sådant kan hända litet hvar... hur många fyllbultar har jag inte sett, som... «

»Nå, det är bra, det är bra. Du är således med om saken?« frågade Tschelkasch, redan betydligt mildare.

»Afgjort — topp! Hur mycket betalar du?«

»Det rättar sig efter arbetet... allt efter som fångsten utfaller. Fem rubel kan det bli. Begriper du?«

Då det blef fråga om pengar, vaknade åter bondens vanliga misstroende hos ynglingen.

»Det är mig inte säkert nog«, menade han, »jag vill ha fågeln i handen... «

»Seså, nog nu med prat«, bet Tschelkasch af honom, »kom, så gå vi in på krogen där!«

De följdes öfver gatan — Tschelkasch med härskarens öfverlägsna min, strykande sina mustascher, och den unge bonden villig att underordna sig, men på samma gång uppfylld af fruktan och misstro.

»Hvad heter du egentligen?« frågade Tschelkasch.

»Gavrila«, svarade den andre.

Då de kommo in i den smutsiga, nerrökta krogen, gick Tschelkasch fram till disken och beställde i en stamkunds förtroliga ton kålsoppa, stek, te och en flaska brännvin.

»Skrif upp alltsammans!« sade han till värden, som svarade med en nick.

Gavrila fick en oerhörd respekt för sin arbetsgifvare, som trots sitt lösdrifvaraktiga yttre åtnjöt så mycket anseende och kredit.

»Nu ska' vi först och främst spisa middag och tala en smula förnuft«, sade Tschelkasch. »Sätt dig där så länge... jag har ännu ett litet ärende att uträtta.«

Han gick. Gavrila såg sig om i krogen — ett mörkt, fuktigt källarhål, som luktade af dåligt brännvin, tobak, beck och andra stinkande saker. Midt emot Gavrila vid ett annat bord satt en full matros med rödt skägg, alldeles svart af kolstybb och tjära. Han brummade för sig själf en visa, hvares ord tycktes bestå af underligt afbrutna hväs- och gomljud, och var tydligen ingen ryss. Bakom honom sutto två svarthåriga, solbrända Moldaukvinnor i trasiga kläder, hvilka också skrålade en sång med rusiga röster. Ännu andra grupper, lika druckna, lika larmande och trasiga, döko upp i den mörka bakgrunden af krogen.

Gavrila erfor en pinsam känsla af beklämning vid att sitta så där ensam midt i det vilda kroglarmet. Det var, som om man hörde det ursinniga rytandet af något jättelikt vilddjur, som förgäfves sökte komma ut ur sin bur. Gavrila önskade i sitt stilla sinne, att Tschelkasch snart

skulle komma tillbaka. Det gick rundt i hufvudet på honom och lade sig som en imma för hans ögon.

Tschelkasch kom tillbaka, och de började äta och dricka under muntert samspråk. Vid tredje glaset blef Gavrila drucken. Han ville försöka att säga något artigt åt sin supbroder, som trakterade honom så frikostigt, men hans tunga hade blifvit tjock och trög, och han kunde icke få fram ett ord. Tschelkasch såg på honom med ett spefullt leende och sade:

»Jo, du är mig en karlakar! Har knappt druckit fem små supar och är redan på tre kvart! Hur vill du nu kunna arbeta?«

»Var inte rädd, bror lille, det går nog!« stammade Gavrila. »Jag... jag håller så mycket af dig... kom och ge mig en kyss!«

»Ser man på den då... Där har du en klunk till!«

Gavrila tömde ännu ett glas och hade snart kommit så långt, att allt omkring tycktes honom gunga upp och ner som på ett böljande haf. Hans ansikte fick ett enfaldigt svärmiskt uttryck, han försökte tala, men fick blott ett löjligt stammande öfver läpparne. Larmet från de fulla kroggästerna brusade allt vildare; endast den rödskäggige matrosen hade somnat på sin plats.

»Kom nu, så gå vi«, sade Tschelkasch och steg upp.

Gavrila försökte resa sig, men var icke längre i stånd därtill, utan började idiotiskt småskratta och svära för sig själf.

»Du tycks då ha fått din beskärda del«, brummade Tschelkasch och satte sig åter på sin plats. Gavrila bara flinade emot honom och fånskrattade oafbrutet. Tschelkasch kände tydligt, att denna människas öde låg helt och hållet i hans hand, att han kunde vrida och vända det efter behag. Han kunde göra pojken lycklig inom den trånga ramen af hans bondetillvaro eller slita sönder hela hans lif som ett spelkort. Medvetandet att äga en sådan makt öfver en annan människa beredde honom en egendomlig njutning. Det gjorde honom ondt om den hyggelige gossen, som så oförskyllt råkat i hans vargklor, och han erfor gentemot honom en viss känsla af faderlig omsorg.

Han tyckte synd om honom — och på samma gång behöfde han honom. Han fattade Gavrila under armarne och sköt honom försiktigt framför sig, till de kommo ut på gården. Här lät han honom glida till marken i skuggan af en vedstapel, under det han själf tog plats midt emot honom och tände sin pipa. Gavrila vältrade sig ännu en stund muttrande af och an på sitt hårda läger och somnade därpå.

2

»Nå, är du färdig?« frågade Tschelkasch halfhögt sin kamrat, som höll på att syssla med årorna.

»På ögonblicket. Klykan här är loss... kan man inte bulta till den med åran?«

»Nej, nej... gör bara inte något buller! Tryck fast den med handen, så håller den nog.«

De sysslade i all stillhet med en båt, som var bunden vid aktern af en turkisk feluck, lastad med sandelträ och cypressbjälkar och tillhörande en hel flottilj. Natten var mörk, öfver himlen drogo tjocka, stora molntappar, och hafvet låg där blankt och svart som tjock olja. En fuktigt salt arom steg upp därifrån, vågorna plaskade med ett sakta brus mot stranden och skeppsplankorna och vaggade nästan omärkligt båten, i hvilken de båda äfventyrarne sutto. I fjärran såg man fartygens mörka konturer och de mångfärgade lyktorna på deras högresta master.

»Ska' vi fara?« frågade Gavrila, sänkande årorna i vattnet.

»Sätt af!« ropade Tschelkasch sakta. Med en kraftig rörelse af styret dref han fram båten på den smala vattenstrimman mellan segelfartygen. Under årslagen skimrade böljorna liksom i ett blåaktigt fosforsken, och ett långt band af samma mildt glänsande sken tycktes ringla sig efter den snabbt framglidande lilla farkosten.

»Nå, hur är det med hufvudknoppen?... Värker det?« frågade Tschelkasch godmodigt.

»Förskräckligt! Det bultar i det, som när man hamrar på stål. Jag skall taga och fukta det med litet vatten.«

»Dumheter! Tag det där i stället och fukta dig invärtes med! det hjälper fortare än vatten«, sade Tschelkasch och räckte Gavrila sin brännvinsflaska.

»Ser man på — gutår!«

Det hördes ett sakta klunkande.

»Det smakar, hva'? Håll — nu är det nog!« ropade Tschelkasch.

Båten gled åter ljudlöst fram mellan skeppsskrofven. Snart hade den det trånga passet bakom sig och for ut på öppna hafvet, hvars skimrande yta tycktes förlora sig i en ändlös rymd.

»Nå, hvad tycker du om hafvet?« frågade Tschelkasch sin kamrat, som dref båten framåt med jämna kraftiga årtag.

»Jo, det är grant — man blir bara en smula ängslig till mods«, svarade Gavrila.

»Ängslig! Ett sådant nöt!« brummade Tschelkasch hånfullt.

Själff älskade han hafvet öfver allting annat. Hans häftigt uppbrusande, nervösa temperament, som alltid törstade efter starka intryck, frässade formligen i anblicken af denna väldiga, gränslösa naturmakt. För honom ljödo Gavrilas ord nästan som en hädelse. Han satt på aktersätet vid styret och blickade lugnt framför sig, längtande att få fara riktigt, långt, långt bort på den sammetsglatta böljan. Dess sakta brus ljud som en sofvande jättes lugna andedrag och fyllde honom med en välgörande känsla af frid, som luttrade hans hjärta från allt slag och gjorde honom till en bättre människa.

»Hvar har du fiskredskapen då?« frågade plötsligt Gavriila, i det han lät blicken oroligt glida genom båten.

Tschelkasch for upp ur sitt drömmeri.

»Fiskredskapen? Dem har jag här akterut. . . «

»Hvar då? Jag kan inte se något. . . «

I själfva verket funnos där inga fiskredskap. Tschelkasch skämdes öfver att ljuga för en sådan där pojke, och å andra sidan var han förargad öfver, att Gavriila genom sin fråga stört honom i hans sälla drömmeri.

»Ah prat, bekymra dig inte om den saken!« for han ut i skarp ton. »Du behöfver inte sticka din näsa i allt. Du är lejd att ro — ro därför! Och om du inte tar din tunga bättre i akt, så kan det gå dig illa — begriper du?«

Gavriila lät ett ögonblick årorna sjunka och såg oroligt på honom.

»Ro, hör du, lymmel!« skrek Tschelkasch ursinnigt åt honom.

Gavriila lät ett ögonblick årorna sjunka och såg oroligt på honom.

»Ro, hör du, lymmel!« skrek Tschelkasch ursinnigt åt honom.

Gavriila ryckte till och grep åter i årorna. Bullersamt, nervöst och stötvis dref han fram båten.

»Ro jämnare!« skrek Tschelkasch. Han hade stigit upp och fäste sin kalla grymma blick på Gavrilas ansikte. Med framåtböjd öfverkropp stod han där, likt en stor katt, färdig till språng. Man hörde det ursinniga gnisslandet af hans tänder och ett sakta knakande, som tycktes komma från hans leder.

»Hvem väsnas där?« hördes en grof röst utifrån hafvet.

»Ro då, din fördömda satan!« hväste Tschelkasch — »sakta med årorna! . . . jag slår ihjäl dig, din hund. . . framåt: ett-tu, ett-tu! Om du ger ifrån dig ett knyst, så sliter jag dig i stycken!«

»Himmelska jungfru! . . . Guds moder. . . « hviskade Gavriila, darrande och maktlös af rädsla och ansträngning.

Båten vände om och for tillbaka till hamnen, där masternas mörka stammar reste sig och de mångfärgade lyktorna lyste i natten.

»Hvem skrålar där? Åhøj!« tillropades de båda på nytt. Men rösten ljöd redan längre ur fjärran, och Tschelkasch lugnade sig.

»Du skrålar själf, gamle vän!« svarade han hånfullt den osynlige roparen. Därpå vände han sig till Gavrila, hvars skälfvande läppar alltjämt mumlade böner.

»Det var din lycka, broder«, sade han. »Om de skurkarne förföljt oss, så skulle det varit din ändalykt. Jag skulle skickat dig ner till fiskarne. . . begriper du?«

Nu då Tschelkasch tycktes ha lugnat sig, vågade Gavrila åter tilltala honom, fastän han darrade i hela kroppen.

»Hör nu«, började han i bedjande ton, »släpp mig fri! För Kristi skull ber jag dig, låt mig gå! Sätt mig i land någonstans. . . gör det, jag ber dig! Här är jag ju förlorad. . . Tänk på Gud och låt mig löpa! Jag är ju dig ändå inte till någon nytta. . . begriper mig inte på sådana här saker. . . Himmels herre, att fara så där illa med mig! Att så fördärfva min själ. . . synd och skam är det, det är visst och sant. . . sådana här historier. . . «

»Hvad för historier?« frågade Tschelkasch skarpt, »hvad för historier, hä?«

»Mörksens gärningar, bror lille. . . släpp mig fri, käre vän, släpp mig fri, för Guds skull. . . «

»Ah, tig! Om jag inte behöfde dig, skulle jag inte tagit dig med. Begriper du? Och var nu stilla!«

»Herre min Gud!« suckade Gavrila högljudt.

»Nå, nå — du tänker väl inte lipa?« sade Tschelkasch, för hvilken ynglingens förskräckelse hade någonting komiskt. Men Gavrila kunde icke längre behärska sig; han grät, snyftade, snöt sig och makade sig oroligt af och an på bänken. Därunder rodde han likväl med förtviflans kraft — båten sköt fram som en pil. De foro nu åter genom den smala gatan mellan de mörka skeppsskrofvn.

»Hör på, du«, utbrast Tschelkasch plötsligt, »om någon skulle fråga dig om något, så vet du ingenting! Begriper du?«

»Ack, min Gud!« var det enda Gavrila kunde svara, »jag är en förlorad människa!«

»Sluta då en gång med ditt gnäll«, sade Tschelkasch sakta, men med eftertryck. Mekaniskt oförmögen till hvarje motsägelse rodde Gavrila vidare. Nu dök hamnens granitkaj upp ur mörkret, och man hörde vågornas plaskande däremot, människoröster och sång.

»Halt!« ropade Tschelkasch sakta. »Lägg ner årorna! Tag spjörn med händerna mot kajen! Sakta då, din hund! . . . «

Gavrila stödde sig med händerna mot de slippriga stenarne och sköt båten ljudlöst framåt längs kajen.

»Hit med årorna!« ropade Tschelkasch. »Och ditt pass — hvar är det? I ränseln där — hit med det! Nå, raska på — nu skall du väl inte schappa ifrån mig åtminstone! Och om du ger ett knyst ifrån dig. . . ja, du vet!«

Med ett smidigt hopp svingade han sig upp mot kajen, klättrade upp för den, hakade sig fast med händerna, och försvann.

Gavrila ryckte förskräckt till — det hela hade gått så plötsligt och snabbt. Han kände, att den vek ifrån honom, den fördömda beklämning och rädsla, som den där magra svartmuskige spetsbofven ingett honom.

Om han nu kunde rymma sin väg! Han drog ett djupt andetag och såg sig omkring. Till vänster om honom höjde sig den mörka massan af något byggnadsverk, liknande en väldig, dödyst likkista. Till höger sträckte sig vågbrytarens slemmiga, fuktigt kalla stenmur. Bakom honom reste sig också svarta, spöklika skuggor i höjden, och framför honom låg hafvet stort och stilla, under den med mörka moln betäckta himlen. Det utgick som en tryckande tyngd, en hemsk fasa från denna nattliga tafla, och Gavrila erfor en fruktan, som var pinsammare än den Tschelkasch ingifvit honom. I ett krampaktigt grepp klämde denna fruktan ihop hans bröst och tryckte ned honom på båtsätet som en hjälplös klump.

Så satt Gavrila där i rädd förväntan, beklämd af den dystra storheten och skönheten i det nattliga sceneri, som omgaf honom.

»Om ändå Tschelkasch kom igen snart!« tänkte han ofrivilligt, »hvad kan han väl ha för sig där borta?«

Nu rörde sig något bakom muren. Man hörde ett plaskande, ett sakta krafsande ljud. Gavrila lyssnade. . . andedräkten fastnade honom i halsen. . .

»Åhøj! Lefver du? Håll fast. . . försiktigt!« hviskade Tschelkasch sakta.

Från kajen gled ett stort, tungt kubformigt föremål ned. Gavrila uppfångade det och lade det i båten. Ännu en andra likadan kub följde. Så dök Tschelkaschs långa gestalt upp tvärs öfver muren, årorna och Gavrilas ränsel kommo neddansande någonstädes ifrån, och strax därpå satt Tschelkasch åter tungt flämtande på sin plats vid styret.

Ett gladt leende upplyste Gavrilas ansikte.

»Är du trött?« frågade han Tschelkasch skyggt.

»Det kan du väl tänka dig, gröngöling«, svarade Tschelkasch. »Ro nu allt, hvad tygen hålla! Det här blir en god affär för dig, bror lille!

Halfva arbetet är gjordt. . . nu gäller det att komma undan kanaljerna. Och sen blir det pengar af, och du får ge dig af hem till din Maschka! Hon heter ju Maschka, eller hur, min gosse?»

»Nej«, svarade Gavrilja kort. Han tänkte nu endast på, hur han så fort som möjligt skulle komma till målet. Hans lungor arbetade som blåsbälgar, hans armar som spiralfjädrar. Vattnet brusade och porlade under båten, och det blåskimrande bandet efter den syntes bredare och ljusare. Gavrilja badade i svett, men han rodde vidare af alla krafter. Två gånger under denna natt hade han genomlevvat en sådan gränslös ångest — han ville icke utstå en sådan för tredje gången. Bara skynda sig att få slut med detta fördömda arbete, bara så fort som möjligt komma i land, bort från denna förskräckliga människa, som kanske till på köpet skulle bringa honom till döden eller i fängelset. Han ville icke alls vidare tala med honom, endast vara honom till viljes i allt. Så snart han lyckligt och väl blifvit fri från honom, skulle han låta läsa en tacksägelsemessa åt den heliga undergöraren Nikolaus. Han skulle redan nu velat uppsända en brinnande bön till himlen — men han be-
tvang sig, flåsade alltjämt som en ångpanna och kastade blott då och då en förstulen blick på Tschelkasch.

Denne satt vid styret, lång, mager och framåtböjd och genomborrade med sina skarpa ögon mörkret, likt en fågel, som helst skulle vilja flyga upp och ila före båten. Med ena handen höll han om styret, med den andra ref han sig i skägget, under hvilket ett leende spelade kring de tunna läpparne. Tschelkasch var högst belåten med resultatet af sitt plundringståg, med sig själf och med pojken midt emot, hvilken han satt tillbörlig skräck i och helt och hållet gjort till sin slaf. Det var honom en njutning att veta denne friska yngling i sitt våld. Men det gjorde honom ondt att se honom sitta där så bekymrad, och han försökte uppmuntra honom en smula.

»Hör nu«, började han leende, »du är visst ordentligt uppskrämd? Hva?»

»Betyder ingenting«, svarade Gavrilja och harklade sig.

»Du behöfver inte längre anstränga dig så. Vi ha bara ett farligt ställe kvar — sedan kan vi taga oss ledigt. Du kan hvila dig ett tag.«

Gavrilja drog för ett ögonblick in årorna, torkade med skjortärmen bort svetten ur ansiktet och började sedan åter på att ro.

»Sakta, sakta«, hviskade Tschelkasch, »annars skvallrar vattnet om det. Nu måste vi förbi en port. . . Sakta, hör du! . . . Det här folket förstår sig inte på skämt. . . de kan rätt som det är ge oss en handfull hagel i skallen, så att vi få alldeles nog.«

Nästan ljudlöst gled båten nu fram öfver vågorna. Endast från åror-na föllo skimrande droppar, och blåaktiga, hastigt försvinnande fläckar betecknade de ställen, där de fallit i vattnet. Allt mörkare, allt tystare hade natten blifvit. Som ett tungt tak sänkte sig den nu af moln fullständigt öfverdragna himlen ner öfver hafvet, hvars ljumma salta doft kändes ännu starkare.

»Om det ändå ville regna!« sade Tschelkasch sakta. »Då skulle vi kunna fara förbi trygga och osedda, som bakom ett förhänge.«

Till höger och vänster om båten höjde sig byggningarnas och fartygens mörka konturer öfver vattnet. På ett af skeppen rörde sig ett ljus, någon gick af och an med en lykta.

»Det är vaktkordongerna!« hviskade Tschelkasch knappt hörbart.

Under det Gavrila dref båten framåt på detta försiktiga vis var han ett rof för ångestfull spänning. Ögonen värkte af det eviga stirrandet ut i mörkret, hvarifrån han oupphörligt väntade att få höra allarmropet: »Halt, tjufvar!« Då nu Tschelkasch talade om »kordongerna«, for plötsligt igenom honom tanken: »Hvad, om jag nu skulle skrika, om jag skulle ropa folk till hjälp?«

Han hade redan rätat upp sig på bänken, dragit ett djupt andetag och öppnat munnen för att ropa, då han plötsligt träffades som af ett fruktansvärdt piskslag, och i vild förskräckelse segnade han med slutna ögon ned framför bänken. . .

. . . Långt bort vid horisonten höjde sig ur vattnets svarta massa ett väldigt, i blåaktigt eldsken flammande svärd, som skar itu mörkret, gled med eggen öfver molnen på himlen och sedan sänkte sig som en bred ljusstrimma på hafvets barm. På denna klart upplysta del syntes plötsligt mörka, tysta, i nattligt töcken insvepta skeppskolossoer, som tycktes uppstiga från hafvets botten på ett kommando af detta flammande eldsvärd. Nu höjde det sig åter, skar ännu en gång med sitt sken igenom mörkret och sänkte sig sedan i en annan riktning. Och där det bredde sig öfver böljorna, döko återigen upp ur mörkret konturer af dittills osynliga fartyg.

Båten, i hvilken Tschelkasch satt, höll stilla och gungade liksom tveksamt fram och tillbaka. Gavrila låg på botten med händerna för ansiktet, under det Tschelkasch knuffade honom i sidan med åran och med mödosamt återhållet raseri sakta hväste:

»Dumsnut! Det är tullkuttern, ingenting annat. . . och skenet kommer från den elektriska lyktan. Stig upp, ditt nöt! Om ljuset faller på oss, äro vi förlorade bägge två. . . Rör på dig! Ro!«

En af stötarne hade träffat Gavrila kännbart i ryggen. Fastän räds-
lan ännu tillslöt hans ögon, sprang han upp, intog åter sin plats på
bänken, grep trefvande efter åran och satte båten på nytt i gång.

»Sakta då. . . jag slår ihjäl dig! . . . En sådan förbannad dumsnut! . . .
Hvarför blir du så förskräckt för det dumma skenet? En lykta och en
spegel — det är hela trollkonsten! . . . Spegeln vrida de än hit och än dit
för att lysa upp hafvet och se efter, om inte sådana glada gossar som vi
drifva omkring på vattnet. Smugglare söka de, — men oss ska' de inte
ertappa! . . . Mod bara, pojke, — nu äro vi långt utom skotthåll!«

Han lät sin blick triumferande sväfva rundt.

»Nu äro vi utom all fara«, fortfor han. »Uff. . . du har verkligen tur,
din träskalle!«

Gavrila teg och rodde af alla krafter, under det han ständigt sneg-
lade på det flammande eldsvärdet, som riktades än hit och än dit. Han
kunde omöjligt få i sitt hufvud, att här icke var frågan om annat än
en lykta och en reflektor. Ofrivilligt hukade han sig ner under roendet,
i det han hvarje ögonblick fruktade, att ett fruktansvärdt hugg skulle
komma nersusande öfver hans nacke. Han rodde nu endast mekaniskt,
som en maskin, — det var, som om denna natts hemska intryck utplå-
nat alla mänskliga känslor hos honom.

Tschelkasch däremot njöt sin triumf, — han hade tillkämpat sig en
fullständig framgång! Hans vid sinnesrörelser af alla slag vana nerver
hade lugnat sig. Det ryckte vällustigt kring hans läppar, och i hans
ögon glödde en lysten eld. Han var i utmärkt lynne, hvisslade sakta
för sig själf och insöp den fuktiga hafsluften i djupa drag. Och så ofta
hans blickar föllo på Gavrila, smålog han godmodigt. Det börjad blåsa
upp, och en vindstöt for öfver hafvet, väckande vågorna. Himlen var
fullständigt täckt af en tunn, orörlig molnslöja.

»Nå, bror lille, sansa dig nu ändtligen«, sade Tschelkasch till Gav-
rila. »Det är verkligen på tiden. Du är ju inte mera som en människa,
bara som en säck full med ben utan själ! Det är ju alltsammans öfver
nu, hör du!«

Det var redan en tröst för Gavrila att åter höra en mänsklig stäm-
ma, om det också bara var Tschelkasch's.

»Jag hör det«, svarade han sakta.

»Du är då en riktig morsgris! . . . Nå, sätt dig till omväxling vid styret
ett slag, så skall jag taga årorna. Du är väl duktigt trött, hva?«

Gavrila bytte mekaniskt plats med sin kamrat. Då Tschelkasch där-
under kom att kasta en blick på den stackars pojkens förskrämda an-
sikte och såg, hur han darrade på benen, tyckte han uppriktigt synd
om honom.

»Nå, var nu inte ängslig mera«, sade han och klappade honom på axeln. »Du skall få ordentligt betalt, jag brukar inte knussla, inte. Du får en fjärdedel af vinsten — är du med om det?«

»Jag. . . jag vill inte ha någonting. Om jag bara väl vore i land!«

Tschelkasch spottade förargad och grep kraftigt i årorerna, med hvilka han tog långa tag. Hafvet hade emellertid vaknat — små, skumfransade vågor betäckte dess yta, knuffades och brottades med hvarandra och smulades sönder till fint skum. Vattnet skvalpade och plaskade, allt rundt omkring var fyllt som af ett harmoniskt dämpadt brus. Det nattliga mörkret började småningom få lif.

»Hör nu«, begynte Tschelkasch på nytt, »när du nu kommer hem till din by, så gifter du dig, inte sant? Och då blir det att plöja och så, och hustru din får barn. . . så många barn, att du inte har foder nog att stoppa i munnen på dem allesammans. . . hva? Och så får du hålla på hela ditt lif och knoga och släpa. . . Trefliga utsikter!«

»Ja, det förstås. . . « svarade Gavril i bekländ ton, »men hvad skall man göra?«

»Håll mera åt höger«, ropade Tschelkasch åt honom, »vi äro nu snart vid målet. Hm ja, och se'n skulle det här vara undanstökadt. . . ett godt stycke arbete! Att på en enda natt förtjäna sig ett halft tusental rubler, — hvad säger du om det, hva'?«

»Ett halft tusental?« upprepade Gavril klenetroget. Och så ryckte han förskräckt till och frågade, i det han med foten sparkade till den ena af varubalarne: »Hvad är det då egentligen i de där?«

»Det är siden. . . en dyr vara! När den kommer i handeln, så inbringar den minst tusen rubel. Nå, jag gör det för billigare. . . en liten fin affär, hva'?«

»Det vill jag mena«, svarade Gavril, som fortfarande tycktes tvifla på Tschelkaschs ord. »Ett halft tusen. . . den som ändå kunde komma öfver så mycket en gång!«

Han suckade djupt och tänkte på sin aflägsna hembygd, sin usla lilla gård med allt dess elände och alla dess bekymmer, sin gamla mor och allt det kära och dyrbara, för hvars skull han nu drog genom världen, sökande efter arbete, och för hvars skull han också underkastat sig denna natts ångest och möda.

»Det kunde allt hjälpa en på fötter, det. . . ett sådant där halft tusental!« upprepade Gavril med en sorgsen suck.

»Det tror jag, det«, svarade Tschelkasch. »Då skulle du väl bums rutscha i väg hem med järnbanan! Och hvad töserna skulle bli dana i dig, — oj, oj! Och en ny stuga skulle du väl bygga dig. . . Fast till en stuga räckte det väl ändå inte.«

»Nej, det tror inte jag heller, att det skulle räcka till en stuga. Träet är dyrt hos oss.«

»Nå, kanske skulle svärpappa lägga till litet. En häst har du väl, hva'?«

»Nog har jag en häst — men det är bara en gammal skinkmärr. . . «

»Då skulle du alltså köpa dig en annan. En vacker häst. . . en ko. . . får. . . åtskilligt fjäderfä. . . hva'?«

»Tig då! . . . Ack, om något sådant vore möjligt. . . Himmelens herre, det vore ett lif, det!«

»Tror jag det, — ett präktigt lif! Jag förstår mig nog på det, jag har också en gång setat i eget bo. Far min var bland de rikaste i byn, han. . . «

Tschelkasch började ro långsammare. Båten guppade makligt på vågorna, som odygdigt plaskade mot dess plankor och blefvo allt lifligare och oroligare. De båda männen sutto tysta en stund, försjunkna i stilla grubbel. Tschelkasch hade börjat tala om byn bara för att trösta Gavrila, men nu blef han själf gripen af tanken på den.

»Hufvudsaken, bror lille, i böndernas lif är friheten«, började han högt filosofera. »Du är din egen herre, har din egen stuga. . . och om den också inte är så mycket värd, så är den i alla fall din. Hönan på gården, ägget, äpplet. . . Allt är ditt. Kung är du på din lilla jordlapp! . . . Och så den bestämda ordningen med allt. . . på morgonen, när du stiger upp, väntar dig ditt arbete, om våren det och det, om sommaren det och om hösten och vintern ett annat. Hvert du än må flyga ut, — alltid vänder du tillbaka till ditt bo. Där är det varmt. . . där är det frid. . . en riktig kung, hva'?«

Helt entusiastiskt prisade Tschelkasch bondelivets företräden och privilegier och glömde därvid alldeles dess skuggsidor. Gavrila lyssnade ifrigt till honom, — han tänkte icke mera på, med hvem han egentligen hade att göra, utan såg i Tschelkasch en likadan bonde som han själf var, en människa, som genom flera generationers svett blifvit liksom fastklibbad vid jorden och var bunden vid henne genom sina barnomsminnen, men i själfrådigt trots slitit sig lös från henne och omsorgen om henne och nu bar det förtjänta straffet af denna skilsmässa.

»Det är alldeles riktigt, bror lille«, sade han, »alldeles riktigt! Och se nu bara på dig själf, hvad du blifvit för en stackare, sedan du inte har gård eller grund. . . Nej, broder, moder jorden kan du lika litet förgäta som din egen köttsliga mor!«

Tschelkasch försjönk i ett tyst grubbel. . . Han erfor en plågsam beklämning, liksom alltid då hans fåfänga — fåfängan hos en dristig äfventyrare, som ansåg sig själf för mer än en vanlig simpel hvardags-

människa — blifvit sårad af någon. Och så mycket mer då denne någon föreföll honom själf som ett obetydligt kräk.

»Dumheter!« svarade han barskt. »Tror du kanske, att jag sade allt det där på fullt allvar? Inbilla dig ingenting!«

»Du är då en konstig kropp«, menade Gavriila skyggt. »Har jag då talat om dig? Det finns ju många sådana som du! Herre du milde, hur många olyckliga stackare finns det inte, som drifva omkring i världen! Arma uslingar. . . «

»Ja, tag nu årorna igen, du!« befallde Tschelkasch inom kort. Endast med möda förmådde han undertrycka den ström af häftiga okvädinsord, som ville tränga öfver hans läppar.

De bytte åter plats, och under det Tschelkasch klef bort i aktern, kände han en stark frestelse att ge Gavriila en spark, så att han flög i sjön. Han hade dock icke styrka att sätta sin afsikt i verket. Åter sutto de där stillatigande. Men redan blotta anblicken af Gavriila framkallade bilden af landsbygden för Tschelkaschs ögon. Han tänkte på det förflutna och glömde till och med att styra båten, som af strömmen drefs utåt hafvet. Som om vågorna gissat, att den lätta farkosten var utan ledning, slungade de den som en leksak af och an och glittrade under årslagen med en mild, blåaktig glans. Bilder ur det förflutna drogo förbi Tschelkaschs sinne — ett aflägsset förflutet, som skildes från det närvarande genom ett elfvaårigt lösdrifvarlif som genom en hög mur. Han såg sig själf som barn, han såg sin by, sin mor — en rödblommig, klotrund liten kvinna med godmodiga grå ögon, — såg faderns rödskäggiga kämpagestalt och stränga ansikte, såg sig som brudgum vid sidan af den yppiga, alltid muntra, svartögda Anfissa med de långa flätorna. . . Så såg han återigen sig själf som den ståtlige gardisten, modern som en rynkig gumma och fadern som en gråhårig gubbe med af arbetet böjd rygg. Han såg det mottagande byn beredde honom, när han kom hem från regementet, såg hur fadern stolt skred fram vid sidan af honom, den vackre ståtlige karlen med de granna knävelborrharna. . . Han kände sig liksom svalkad af en vek, försonlig fläkt från hembygden, hvilken bar till honom moderns kärleksfulla ord, faderns kloka råd och många andra, längesedan förklingade ljud, liksom den friska doften från fuktig, nyss upptöad åkermylla. Och alla dessa bilder tycktes dyka upp för honom, endast för att göra honom pinsamt medveten om de fel och dårskaper han begått. Han kände sig som en urspårad, sjunken, öfvergifven usling, som blifvit ryckt ur sina fäderneärfda lifsförhållanden och bortkastad som onyttigt skräp.

»Åhoj, hvart fara vi då?« frågade honom plötsligt Gavriila.

Tschelkasch ryckte till och såg sig omkring med en tjufs oroliga blick.

»För tusan, hvart ha vi drifvit i väg? Nå, det gör ingenting... Hugg bara i med årorna, vi äro snart framme.«

»Du har visst setat och drömt?« sade Gavvila leende.

Tschelkasch såg skarpt på honom. Pojken tycktes nu fullständigt ha återvunnit sin fattning, han såg lugn och glad ut, ja, nästan triumferande.

»Jag är trött«, brummade Tschelkasch, »och så blir man sömnig af den här förbannade gungningen.«

»Ja, nog gungar det alltid«, instämde Gavvila. »Nu ha vi alltså ingenting mer att frukta för det där otygets skull?«

Han sparkade på de stulna balarne.

»Nej, du kan vara lugn. Om ett ögonblick aflämna vi dem, och så blir det pengar af... Hm — ja!«

»Hur mycket? Fem hundra?«

»Minst så mycket.«

»Jo, jag tackar, jag! Tänk så mycket pengar! Det skulle vara något för en fattig stackare som jag. Hej, då skulle det bli en annan dans af!«

»Riktigt på bondevis, hva?«

»Det förstås! Då skulle jag genast... «

Och Gavvila höjde sig till en djärf flykt i fantasiens rike. Tschelkasch däremot tycktes tämligen nedslagen. Mustascherna hängde melankoliskt, ögonen voro infallna och glanslösa, och han såg betryckt och sorgsen ut. Det djärfva roffågelsuttrycket hade vikit för en slapp eftertänksamhet.

»Också jag är duktigt trött«, förklarade Gavvila, »jag har minsann knogat.«

»Vi äro strax vid målet — där!«

En kraftig rörelse med styret, och båten höll rätt på en stor mörk koloss, som höjde sig ur vattnet. Himlen var åter alldeles höljd af moln, och ett fint, ljut regn började falla.

»Halt! Saktare!« kommenderade Tschelkasch.

Båten stötte med fören mot skrofvat af ett fartyg.

»De sofva väl, de kanaljerna!« knotade Tschelkasch, i det han med båtshaken fattade ett par tåg, som hängde ned från fartygets reling. »Fallrepstrappan är inte nedfälld... Nu regnar det också... det hade så gärna kunnat börja litet förr! Hallå, edra slynglar... Åhøj!... «

»Är det Selkasch?« ljöd uppifrån fördäck en vänlig stämma, som tydligen icke tillhörde någon ryss.

»Fäll ner trappan!« ropade Tschelkasch vresig.

»Välkommen, vän Selkasch!«

»Djävulen anamma — trappan, din svarta satan«, röt Tschelkasch.

»Oho, han är arg i dag. . . Aj aj!«

»Upp med dig, Gavri!« ropade Tschelkasch åt sin kamrat.

En minut senare stodo de på fördäcket, öfver hvars reling tre mörka skäggiga gestalter, som lifligt pladdrade med hvarandra på ett egenomligt sönderhackadt främmande språk, nyfiket tittade ner i de nykomnes båt. En fjärde, som var insvept i en lång, veckrik kappa, kom fram till Tschelkasch och tryckte stillatigande hans hand, i det han såg misstroget på Gavri!.

»I morgon bittida skulle jag vilja ha pengarne«, svarade Tschelkasch kort. »Nu vill jag sofva. Kom, Gavri! Eller är du hungrig?«

»Nej, men sömnig är jag«, sade Gavri!, och redan efter fem minuter låg han och snarkade i fartygets kölrum, under det Tschelkasch satt bredvid honom, profvade någons stöflar och hvisslade en sorglig melodi för sig själf. Utan att draga af stöflarne, sträckte han därpå ut sig bredvid Gavri!, sköt händerna under hufvudet och stirrade upp mot däcket.

Barken vaggade lätt på de gungande böljorna, ett vemodigt knarande, som af två mot hvarandra gnidande stockar, hördes någonstädes ifrån; det fina regnet sipprade sakta ner mot däcket, och vågorna plaskade enformigt mot fartygets sidor. . . Allt detta klang så sorgligt som en mors vaggvisa, då hon förtviflar om sitt barns lycka. . .

Tschelkasch skar tänderna, lyfte upp hufvudet och såg sig omkring, hvarpå han åter lade sig ner på botten, mumlande något för sig själf.

Han spärrade vidt ut benen och fick därigenom en slående likhet med en väldig sax.

3

Tschelkasch vaknade först och kastade en orolig blick omkring sig, men återvann genast sin fulla säkerhet, då han varseblef Gavri!, som låg snarkande bredvid honom. Bondpojken ännu halft barnsliga, friska, solbrända ansikte var förklaradt af ett lyckligt leende. . . han drömde förmodligen något angenämt. Tschelkasch drog ett djupt andetag och klättrade sedan uppför den smala repstegen upp på däck. Genom öppningen öfver kölrummet såg man en flik af den blygrå himlen; det var redan dager, men höstligt kulet och dystert.

Två timmar senare kom Tschelkasch tillbaka. Ansiktet hade fått en högre färg, mustascherna voro käckt uppvridna, och kring hans läppar

strålade ett godmodigt förnöjdt leende. Han var klädd i ett par höga stöflar, skinnbyxor och kavaj, hvilket kom honom att se ut som en jägare. Dräkten var redan litet luggsliten, men ännu ganska varaktig och liksom gjord åt honom. Han såg däri bredare ut, hans knotiga lemmar föreföllo rundare, och hela hans gestalt fick något kraftigt och krigiskt.

»Åhøj, din gröngöling — stig upp!« ropade han och stötte till Gavrila med foten.

Gavrila rusade upp och stirrade med förskräckta blickar på Tschelkasch, som han i sin yrvakenhet icke genast kände igen. Tschelkasch brast i skratt.

»Ser man på, — det är ju du!« sade Gavrila, instämmande i skrattet. »Du har blifvit herreman!«

»Ja, sådant går fort för sådana som vi. Nå, men du är då en riktig hare. . . ha ha? Hur många gånger trodde du, att du skulle dö i natt? Hva?«

»Ja, men säg själf, — det var ju första gången jag var med om ett sådant geschäft! Jag kunde göra mig olycklig för hela lifvet.«

»Nå, och hur är det nu då, — skulle du vilja göra en sådan där färd än en gång?«

»Än en gång? Ja, det vill säga. . . hur skall jag nu säga? Det kommer an på, hvad du betalar. . . «

»Nå, låt oss säga, — för två regnbågsfärgade. . . «

»Tvåhundra rubel, vill det säga? Hvarför inte? . . . Det kan man alltid fundera på. . . «

»Bara du inte gör dig olycklig på det? . . . «

»Kanske gör jag mig inte olycklig«, sade Gavrila med ett slugt leende. »Kanske aflöper det väl — och då är jag en bärgad man för hela lifvet!«

Tschelkasch skrattade förnöjdt.

»Nå, skönt — men nog nu med skämt. Vi måste ro i land. . . Marsch!«

De sutto åter i båten — Tschelkasch vid styret och Gavrila på roddarbänken. Öfver dem hvälfde sig den regngrå, molnhöjda himlen, och det blekgröna hafvet lekte med deras båt, lyfte upp den på sina lätt krusade vågor eller kastade sitt glittrande salta stänk öfver den. Långt för ut såg man sandstrandens gula strimma, och bakom dem utbredde sig ändlöst det fria hafvet, upprördt af rastlöst framilande vågor, som här och där redan voro prydda med skimrande hvita skumkammor. Långt bort i det aflägsna fjärran syntes en massa fartyg simma på hafvets rygg, under det att till vänster en skog af master reste sig och de hvita stenhusen i staden. Ett doft larm ljöd därifrån och blandade sig med vågornas plaskande till en brusande musik. Ett fint töcken,

som tycktes aflägsna föremålen från hvarandra låg öfver det hela som en askfärgad slöja. . .

»Det här blir något ordentligt af innan kvällen«, menade Tschelkasch, i det han med en rörelse på hufvudet visade utåt hafvet.

»En storm?« frågade Gavril, som kraftigt skar igenom vågorna med sina åror. Han var redan genomvåt från hufvud till fot af störsjöarna, som blåsten vräkte in i båten.

»Ja visst. . . en storm. . . « bekräftade Tschelkasch.

Gavril såg honom en stund med spänd nyfikenhet in i ansiktet.

»Hur mycket gaf de dig?« frågade han slutligen, då Tschelkasch fortfarande icke bragte samtalet på penningfrågan.

»Titta«, sade Tschelkasch, i det han tog upp något ur fickan och räckte det mot Gavril.

Denne såg en massa regnbågsfärgade sedlar, och allting började skimra för hans ögon i spektrets grant brokiga färger.

»Ack, du! . . . Och jag trodde hela tiden, att du bara ljög för mig! . . . Hur mycket är det då?«

»Femhundrafyrtio. Inte så dåligt, hva?«

»Å, så mycket pengar!« utbrast Gavril i hviskande ton, under det hans giriga blickar följde de femhundrafyrtio rublerna, som åter vandrade tillbaka i Tschelkaschs ficka. »Ack, ack. . . den som också kunde. . . « suckade han betryckt.

»Här skall festas, min gosse!« ropade Tschelkasch helt förtjust. »Ja, det skall bli ett supande, som står i mantal! Var inte rädd, bror lille, du skall få din andel. . . De fyrtio ger jag dig, hva? Är du nöjd? Du kan få dem bums, om du vill?«

»Om det inte gör dig omak. . . hvarför inte?« Jag tar emot!«

Gavril skälfdde i hela kroppen af spänd väntan, — men på samma gång blandade sig något annat, frätande och beklämmande, i hans känslor.

»Ha ha ha! Du, din galgfågel! Jag tar emot, gudbevars! Ja, jag ber dig så vackert, var för all del så snäll och tag emot! Jag vet ju inte, hvad man skall göra med pengarne. . . var så innerligt god och befria mig ifrån dem! En sådan hygglig gosse, — han tar emot!«

Tschelkasch räckte Gavril ett par röda sedlar. Ynglingen drog genast in årorna i båten, tog pengarne med skälvande hand och gömde dem någonstades i sin barm, hvarvid han knep ihop ögonen och hörbart söp in luften, som om han sörplade i sig en brännhet dryck. Tschelkasch betraktade honom med ett spefullt leende. Gavril hade åter fattat årorna och dref fram båten med nervös brådska och nedslagna ögon, som om han vore rädd för något. . .

»Det var en baddare att vara sniken! . . . Det är inte vackert af dig . . . Nå ja — du är förstås en bonde«, anmärkte Tschelkasch fundersamt.

»Hvad kan man inte allt erhålla för pengar!« ropade Gavrila, som plötsligt flammade upp i lidelsefull upphetsning. Och i afbrutna satser, med en brådska, som om han jagade efter sina egna tankar och endast i förbifarten högg tag i orden, började han tala om lifvet på landet, hur det gestaltar sig med eller utan pengar, — å ena sidan välmåga, aktning, frihet, förnöjelse — och å den andra! . . .

Tschelkasch hörde uppmärksamt på honom med allvarlig min, och en plötslig tanke blixtrade fram i hans halfslutna ögon. Ett själfbelåtet leende lekte då och då omkring hans mun.

»Ändtligen äro vi framme!« afbröt han till slut Gavrilas tal.

En våg lyfte upp båten och kastade den behändigt upp på den sandiga stranden.

»Ja, ser du, bror lille, — nu är sagan slut! Båten måste vi draga högre upp på land, så att inte vågorna spola bort den. Man kommer och hämtar den. Och vi två få nu säga hvarandra farväl! Härifrån till staden är det åtta verst. . . ämnar du dig tillbaka till staden, hva?«

Öfver Tschelkaschs drag låg alltjämt samma godmodigt sluga leende, som tydde på, att han hade en öfverraskning i beredskap åt Gavrila. Han stack handen i fickan och prasslade med sedlarne.

»Jag?« svarade Gavrila på hans fråga ». . . jag? Nej. . . jag går inte till staden. . . jag. . . «

Han stammade och afbröt sig. En hel ström af önsknningar, ord och känslor böljade, kämpande med hvarandra, i hans bröst och brände honom som eld.

Tschelkasch såg helt förbluffad på honom.

»Hvad felas dig? Har du fått kramp?« frågade han.

»Det är ingenting. . . « svarade Gavrila. Men hans ansikte var än rödt, än blekt, och han vred och vände sig obeslutsamt, som om han ville rusa på Tschelkasch och på samma gång hade en annan åstundan, som det var honom svårt att undertrycka.

Tschelkasch fann ynglingens beteende helt sällsamt och var nyfiken på, hvad det skulle bli af.

Gavrila började skratta på ett underligt vis — hans skratt liknade nästan gråt. Hufvudet höll han sänkt, så att Tschelkasch icke kunde se hans ansikte, — endast hans öron, som än voro blossande röda, än hvita.

»Nå, för tusan«, började Tschelkasch med en åtbörd af ovilja, — »har du förgapat dig i mig, hva? Du bär dig ju åt som en förälskad flickslin-

ka!... Eller finner du det så svårt att skiljas från mig? Säg ut, gröngöling... hvad vill du? Annars går jag min väg... «

»Hvad — vill du gå?« skrek Gavrila med en så skallande röst, att hela stranden genljöd af hans skri. Också Tschelkasch ryckte till. Plötsligt rusade Gavrila fram, kastade sig för hans fötter, slog armarna om dem och drog honom till sig. Tschelkasch vacklade, föll tungt till marken och höjde ursinnigt sin långa arm till ett knytnäfsslag. Men slaget föll aldrig, ty en ängsligt bedjande hviskning från Gavrila kom honom att hejda sig.

»Min dufva lilla... käraste broder... ge mig pengarne! Ge mig dem för Kristi skull — hvad skall du egentligen med dem att göra?... På en enda natt super du upp dem... Och jag skulle behöfva många år för att skrapa ihop så mycket... Ge mig dem, jag skall be för dig... till evig tid... I tre kyrkor skall jag be... för din själs frälsning... Du låter dem flyga för vinden, de vackra små papperen... och jag skulle gräfva ner dem i jorden... Ack, ge mig dem!... Hvad skall du med dem? Du gör en god gärning... du gör mig rik!... Du är ju ändå en urspårad... finner dig aldrig till rätta igen... och jag, jag skall... å, ge mig dem, käraste vän... ge mig dem!«

Alldeles förstenade af häpnad, förbittring och förskräckelse, satt Tschelkasch på sanden, stödd på armarna, med bakåtlutad öfverkropp och såg tigande, med vidt uppspärrade ögon på bondpojken, som klämde sitt hufvud in mellan hans knän och tungt flämtande framhviskade sina böner. Till slut stötte Tschelkasch den efterhängsna ifrån sig, sprang upp ifrån marken, for med handen i fickan och kastade de brokiga sedlarna åt Gavrila.

»Där har du, din hund... glupa i dig dem!« ropade han, skälvande af upphetsning, afsky och på samma gång ett slags sträf medkänsla för den snikna trälen framför honom. Och då han kastade pengarna åt honom, kände han sig oändligt höjd öfver den eländiga tiggaren. I hans blick, i hela hans gestalt låg något af hjälte.

»Jag skulle själfmant ha gett dig mer«, sade han. »Du tog mig från min svaga sida i går, då du talade om landet. »Jag skall hjälpa pojken«, tänkte jag. Men jag ville se, hvad du skulle göra, om du skulle be mig eller inte. Och du... å, fy tusan, du, din girigbuk, din tiggare! Hur kan man kasta bort sig så där... för pengar! Dumma nöt! Snikna djäflar ä' ni... säljer er för fem kopek, ha inte ett dugg själfaktning.«

»Ack, bror lille... måtte Kristus belöna dig! Nu har jag pengar! Nu är jag rik!« hviskade Gavrila hänryckt, under det han, darrande i hela kroppen, gömde pengarna i sin bröstficka. »Ack, du min älskade vän!

Så länge jag lefver, skall jag inte glömma dig! Min hustru och mina barn skall jag befalla att bedja för dig... «

Tschelkasch hörde hans glada stammande, såg hans strålande, af triumferande snikenhet vanställda ansikte och kände, att han, tjuften, den liderlige sällen, den hemlöse strykaren, aldrig skulle kunna förnedra sig på det viset. Nej, aldrig skulle han kunna bära sig åt som den där! Och denna tanke, denna känsla fyllde honom med ett medvetande om sin stolta obundenhet och frihet, som gaf honom hållning och kom honom att synas stor bredvid ett kräk som Gavrila.

»Ack, hvad du gjort mig lycklig!« ropade denne, i det han pressade sin välgörares hand mot sitt ansikte.

Tschelkasch log och visade sina vargtänder. Gavrila gaf fortfarande fritt lopp åt sin ordström:

»Det flög allt möjligt genom hufvudet på mig, förut när vi sutto där ute på sjön!... Jag hade sett pengarna... och då tänkte jag: jag skall ge honom ett slag i skallen med åran, så ramlar han pladask på hufvudet i sjön... och pengarna äro mina! Man hittar honom väl inte i första rappet... Och skulle man också hitta honom, hvem frågar väl efter, hvem som slagit ihjäl honom? Han är ingen person, när allt kommer omkring, som man gör väsen för! Öfverflödig är han på Guds gröna jord... hvem bryr sig väl om att försvara honom? Så tänkte jag, ser du... «

»Hit med pengarne!« röt Tschelkasch och grep Gavrila om strupen. Denne sökte göra sig lös från honom, men Tschelkasch höll säkert tag med båda händerna, och snart låg Gavrila på marken, fänigt stirrande, krampaktigt gripande efter något fäste för händerna och sprattlande med benen. Tschelkasch tog pengarne ur hans bröstficka och stod nu framför honom, högre och senig, med minen af ett segrande rofdjur. Han skrattade elakt för sig själf, och mustascherna ryckte nervöst. Aldrig i hela sitt lif hade han blifvit så smärtsamt kränkt, bragts i ett sådant raseri.

»Nu är du väl lycklig, hva?« frågade han Gavrila med bittert hån, i det han vände honom ryggen och gick åt staden till. Men han hade knappt hunnit ett par steg, förr än Gavrila sprang upp med en katts vighet och, ännu knäböjande, af alla krafter slungade en stor rund sten mot Tschelkaschs hufvud.

»Den tog skruf!« ropade han skadegladdt, under det Tschelkasch med ett anskri tog sig i nacken, snurrade om och efter en liten stunds raglande stupade omkull med ansiktet mot marken. Gavrila blef alldeles förstened vid denna syn. Och då han sedan såg, hur Tschelkasch förgäfves bemödade sig att stiga upp, hur han mödosamt lyfte hufvu-

det och drog till sig benet och slutligen blef liggande, skälfvande i hela kroppen, störtade han bort öfver steppen, som fördunklades af ett svart, raggigt regnmoln. Vågorna klättrade hväsande upp på den sandiga stranden, blandade sig med sanden och flöto sedan tillbaka. Skummet fradgade, och störtsjöarne piskades sönder af blåsten.

Det hade börjat regna. I början fint och smått, men småningom öfvergående till en tät skur med stora droppar. Haf och stepp voro liksom öfverdragna af ett nät af vattentrådar. Bakom detta nät hade Gavril försvunnit. En lång stund såg man ingenting annat än det strömmande regnet och den långa gestalten, som låg utsträckt i sanden vid hafsstranden. Men plötsligt dök Gavril åter upp i regnet — i vild fart kom han ilande rätt fram till Tschelkasch. Han störtade på knä bredvid honom och började vända honom af och an på marken. Därvid råkade han med handen i en röd slipprig vätska, som ännu kändes varm. Förskräckt ryckte han till och vände sitt bleka förstörda ansikte åt sidan.

»Hör, bror lille, stig upp!« hviskade han därpå hastigt i Tschelkaschs öra. Denne kom till sans, stötte Gavril ifrån sig och sade med rosslande stämma:

»Gå ifrån mig... gå!«

»Förlåt, broder!... Satan förledde mig!« hviskade Gavril darrande, i det han lyfte upp Tschelkaschs hand och kysste den.

»Gå... gå bort!« ljöd det hest ur Tschelkaschs strupe.

»Tag synden från min själ... Förlåt, broder!... «

»Förd... Gå då!... Drag åt fanders!« skrek Tschelkasch plötsligt och rätade mödosamt upp öfverkroppen. Hans ansikte var dystert och blekt, och de glanslösa ögonen slöto sig till hälften, som om han vore sömnig. »Hvad vill du mera? Du har gjort ditt... gå då! Marsch!«

Han sökte ge den af sin ånger förkrossade Gavril en spark, men var icke i stånd därtill, utan skulle ha fallit omkull, om icke Gavril fattat om hans skuldror och hållit upp honom. De båda människans ansikten berörde hvarandra, — bägge bleka, förstörda och fulla af fasa.

»Fy tusan!« ropade Tschelkasch och spottade sin handtlangare midt i de vidöppna ögonen.

Denne aftorkade lugnt sitt ansikte med ärmen och sade i bedjande ton: »Gör hvad du vill... jag skall inte säga ett ord. Men förlåt mig bara, för Kristi skull!«

»Ditt afskum!... Inte en gång ett mord kan han göra ordentligt!« utbrast Tschelkasch föraktfullt, slet under rocken af ett stycke af skjortan och lindade det stillatigande kring sitt hufvud. »Har du tagit pengarne?« frågade han därpå, hväsande fram orden mellan tänderna.

»Ingenting har jag tagit! Ingenting behöfver jag!... Det har bara bragt mig olycka!... «

Tschelkasch stack handen i sin rockficka, tog fram sedlarne, stoppade en af dem tillbaka i fickan och kastade de öfriga åt Gavrila.

»Se där — tag dem och gå!«

»Ingenting tar jag, broder... Jag kan inte! Förlåt!«

»Tag dem genast, säger jag!« röt Tschelkasch och rullade vildt med ögonen.

»Förlåt mig... då skall jag taga dem... « bad Gavrila och föll ned i den våta sanden för Tschelkaschs fötter.

»Prat... du tar dem nog ändå, ditt afskum«, sade Tschelkasch i öfvertygad ton, och i det han tog Gavrila i håret och med ansträngning drog upp hans hufvud, kastade han sedlarne i ansiktet på honom.

»Tag bara, tag! Du skall väl inte ha arbetat för intet! Tag dem, var inte rädd! Skäms inte för, att du så när slagit ihjäl en människa. Ingen frågar ju ändå efter en sådan som mig. Tvärtom, de ska' tacka dig, när de få veta det. Se där, tag! Ingen vet om din hjältebragd, och du förtjänar väl ändå en belöning!... Nå, seså... var det inte det, jag sade?... «

Gavrila såg, att Tschelkasch skrattade, och han kände sig lättare om hjärtat. Han höll fast pengarne med ett hårdt grepp.

»Och hur är det?... förlåter du mig broder? Du vill inte, hva?« frågade han i gråtmild ton.

»Hvad skall jag förlåta? det är ingenting att förlåta!« svarade Tschelkasch och reste sig upp från marken. »I dag slår du mig till blods, i morgon gör jag samma sak med dig... «

»Ack, broder, broder!... « suckade Gavrila i det han bedröfvad skakade på hufvudet.

Tschelkasch stod framför honom och log sällsamt; trasan kring hans hufvud blef allt mer och mer genomdränkt af blod och såg redan ut nästan som en turkisk fez.

Regnet strömmade ner som ur ett såll. Hafvet brusade doft, och vågorna slog nu vildt och rasande mot stranden.

De båda männen stodo en stund tysta.

»Nå, lef väl«, sade Tschelkasch slutligen i en spefullt kylig ton och beredde sig att gå.

Han raglade osäkert på de darrande benen och höll hufvudet så märkvärdigt, som om han vore rädd att tappa det.

»Förlåt, bror lille!... « bad Gavrila ännu en gång.

»Det gör ingenting!« svarade Tschelkasch torrt och aflägsnade sig. Hans gång var fortfarande vacklande, och vänstra handen stödde lik-

som förut hufvudet, under det den högra mekaniskt drog i de långa bruna mustascherna.

Gavrila stirrade länge efter honom, ända tills han försvunnit i det allt ymnigare strömmande regnet, som insvepte steppen rundt omkring.

Då tog Gavrila sin genomvåta mössa af hufvudet, korsade sig, såg på pengarne, som han alltjämt höll omslutna i handen, drog ett djupt andetag af lättnad, stoppade sedlarne i bröstfickan och gick med långa, fasta steg i motsatt riktning framåt hafsstranden.

Hafvet tjöt och kastade stora skummande vågor upp på sanden. Regnet piskade ursinnigt vatten och land... Stormen brusade... Allt omkring var svept i vildt larm, dån och tumult... Regnet dolde både haf, land och himmel för ens blickar.

Snart hade det strömmande regnet spolat bort den röda fläcken från det ställe, där Tschelkasch legat. Bortspolade voro också de spår, som Tschelkasch och den unge bondpojken kvarlämnat i sanden...

På den ödsliga hafsstranden fanns intet kvar till minne af det lilla drama, som utspelats där mellan tvenne människobarn.

5

Gamla Isergil.

Vid hafsstranden var det, nära hamnstaden Akkerman i Bessarabien, som jag hörde följande historia.

En afton, då vi slutat med vinskörden, tågade den skara Moldaubönder, tillsammans med hvilka jag arbetade, ned till hafvet, under det jag och gamla Isergil stannade kvar i skuggan af vinrankorna. Jag hade sträckt ut mig på marken och blickade efter de bortgående, hvilkas silhuetter försvunno i de mörka, af nattligt töcken omsvepta löfhvalfven.

Ur fjärran trängde de bruna gossarnes och flickornas skratt och sång öfver till mig. Præktigt folk var det, — karlarne starka och ståtliga med granna svarta mustascher och tjockt, ned på axlarne böljande hår, i korta jackor och vida byxor, och flickorna smärta som vidjor, med mörkblå ögon och det silkeslena, utslagna, korpsvarta håret smyckadt med glittrande mynt, som sakta klirrade mot hvarandra i blåsten.

En fiol hördes, en flicka sjöng till den med mjuk altstämma. Jag låg där och såg, hur molnen jagade öfver himlen, och inandades den aromatiska hafsluften, som blandade sig med de varma utdunstningarna från den af eftermiddagsregnet ännu fuktiga marken. Ännu jagade öfver himlen väldiga molnflockar af sällsamma former och färger, än mjuka som rökskyar, svartblå eller dufgrå, än mattsvarta eller bruna som stora klippblock. Däremellan framskimrade mildt dunkelblå flickar af himlen, beströdda med silfverglittrande stjärnor, och allt detta — tonerna och dofterna, molnen och människorna — var så förtrollande skönt och på samma gång så vemodigt som början till en underbar saga.

»Hvarför gick du icke med de andra?« frågade mig gamla Isergil på ryska.

Tiden hade knäckt henne midt itu, och de en gång så blixtrande svarta ögonen voro nu matta och rinnande. Hennes torra stämma var utan klang och lät knastrande, som om den komme ur ett förbenadt struphufvud. Men så hon ännu kunde berätta, när hon ville!

»Hvarför jag inte gick med? Jag hade inte lust«, svarade jag.

»Ha, ha! Ni ryssar födas då som gubbar! Och dystra i hågen äro ni som onda andar! Våra flickor äro rädda för dig... och du är ändå ung och stark...«

Månen gick upp. Hans skifva var stor och blodröd. Det var, som om han steg upp ur skötet af denna stepp, som under årtusens lopp slukat så mycket människokött och druckit så mycket människoblod, — det är väl också af detta, den blifvit så fet och gifvande. Skälfvande skuggor, genombrutna likt spetsar, föllo ned på oss genom vinlöfvet och betäckte oss liksom med ett nät. Öfver steppen, till vänster om oss, gledo molnskuggor, genomskimrade af det blåaktiga månskenet, så att de sågo helt ljusa och genomskinliga ut. Sakta, dämpade af vågornas brus, hördes från hafsstranden än fiolens smekande toner, än flickornas skratt, än tonerna af en djup och klangfull mansröst.

»Se, där ilar Larra öfver steppen!« utbrast gamla Isergil.

Jag följde riktning af hennes krökta pekfinger och såg bland molnskuggorna, som gled öfver steppen, en skugga, som föreföll mörkare och tjockare än de andra och äfven ilade snabbare framåt. Den härörde från ett moln, som sväfvade lägre, närmare jorden och därför jagades fortare af blåsten.

»Jag ser ingen«, svarade jag.

»Är du blindare än jag, gamla gumma! Se då, så han löper där, den svarte!«

»Det är en skugga«, svarade jag, »ingenting annat. Hvarför kallar du honom Larra?«

»Därför att det är Larra. Nu är han inte annat än en skugga mera, — och det är inte för tidigt! Han har redan lefvat i tusentals år, och solen har förtorkat hans kropp, hans blod och hans ben och blåsten skingrat dem som stoft. Där kan man riktigt se, hur Gud straffar människan för hennes högmod!«

»Berätta mig, hur det var!« bad jag gumman. Jag anade en af dessa präktiga sagor, sådana endast steppen kan dikta dem.

Och Isergil började sålunda och förtäljde:

* * *

»Många tusen år ha förflutit, sedan detta hände. Långt, långt på andra sidan hafvet, där solen går upp, är den stora flodens land, och

i detta land ger hvarje blad på trädet och hvarje strå i gräset människan så mycket skugga, som hon behöfver för att skydda sig mot solens strålar, hvilka där bränna mycket hett.

Så fruktbar är jordmånen i detta land.

Och där lefde en gång en mäktig folkstam, som ägde boskapshjordar och idkade jakt. Efter jakten plögade de hålla gille, sjunga visor och föra skämt och gamman med flickorna, som voro fagra som elden där i landet.

En dag, då de sutto vid ett sådant gille, kom en örn nedsväfvande från himlen och röfvade bort en af flickorna. Svarthårig var hon och skön som en natt. Högt upp i luften bar henne örnen, och de pilar, stammens män sände efter honom, föllo maktlösa tillbaka till marken. De gingo då för att söka efter den bortröfvade, men funno henne ej. Och hon blef glömd, så som allt på jorden blir glömdt och förgätet.«

* * *

Gamla Isergil drog en djup suck och teg en stund. Ur hennes hessa strupe ljöd det som ett mummel af alla de glömda århundradena, hvilkas bilder hon manade upp. Hafvet ledsagade med ett sakta rytmiskt brus hennes föredrag af denna gamla saga, som kanske en gång diktats vid dess strand.

* * *

»Efter tjugu år«, fortfor Isergil, »kom den bortröfvade själfmant tillbaka till sin stam. Hon var åldrad och aftärd, och med henne kom en yngling, skön och kraftig, liksom hon själf varit för tjugu år sedan. Då man frågade henne, hvar hon vistats så länge, berättade hon, att örnen burit henne upp i bergen och där lefvat med henne som med sin maka. Ynglingen, med hvilken hon kommit, var örnens son, men själf lefde han icke mera. Då han nämligen börjat bli gammal och svag, höjde han sig för sista gången i luften och lät sig med fällda vingar falla ner på en hvass bergkam, hvars taggar sårade honom till döds. . .

Alla blickade fulla af häpnad på örnens son. Han var intet bättre än de, endast hans ögon voro kalla och stolta som hos fåglarnes konung. Och de talade med honom, men han svarade de, när han ville, eller också teg han, och då stammens äldste kommo, bemötte han dem som sina jämlikar. Det kränkte dem djupt. De kallade honom en ofjädrad pil med trubbig spets och sade, att tusentals sådana ynglingar som han, och åter tusende, som voro vida äldre, visade dem vörndnad. Men han

mötte dem med en dristig blick och förklarade, att sådana som han fanns det inga flere, och att om också alla ärade dem, så tänkte han i alla händelser icke göra det. Då blefvo de ännu mer uppbragta och sade:

»Han hör icke till oss, — må han gå hvart han lyster!«

Han skrattade och gick, dit han hade mest lust, nämligen till en vacker flicka, som blickat honom djupt i ögonen. Hon var dotter till en af de äldste, som suttit till doms öfver honom. Han gick till henne och slöt henne i sina armar, men fastän han var skön och behagade henne, stötte hon honom likväl tillbaka, ty hon var rädd för sin far; stötte honom tillbaka och ville ila sin väg, men han slog omkull henne och satte sin fot på hennes bröst, så att blodet forsade ur hennes mun och hon, vridande sig af smärta, utandades sitt unga lif.

Alla, som sågo det, voro förstenade af fasa, ty det var första gången en kvinna mördats på det viset midt för deras ögon. Och länge tego de alla och stirrade på henne, som låg där med blödande mun och vidöppna ögon, hvilka tycktes tigga om hämnd, och på honom, som stod bredvid henne med högburet hufvud, ensam emot alla, och blickade så kallt och högmodigt, som om han med flit ville nedkalla himlens hämd öfver sitt hufvud. . .

När de ändtligen fattade, hvad som skett, grepo de och bundo honom och läto honom ligga så, då det tycktes dem för enkelt att döda honom så där utan vidare.«

* * *

Natten blef mörkare och mörkare. Svaga, sällsamma ljud förnummos; från steppen hördes då och då stepprättans pip, genom vinlöfvet vibrerade syrsornas gälla sång, och löfvet själf suckade och hviskade hemlighetsfullt. Fullmånens skifva, som förut varit blodröd, kastade nu, då den blek och stor steg upp öfver jorden, sitt matt blåaktiga sken öfver steppen.

* * *

»De församlade sig alltså«, berättade den gamla vidare, »och började rådslå om ett straff, som vore strängt nog för den begångna illgärningen. Det föreslogs att låta mördaren bli söndersliten af fyra vilda hästar — men detta tycktes dem för litet. Så öfverlade de, om icke hvar och en af dem skulle afskjuta en pil på honom — men icke heller detta tycktes dem vedergällning nog. Sedan tänkte de på att bränna honom lefvande, — men röken från bålet skulle hindra dem att se hans kval. Månget

förslag gjordes, dock funno de intet, som tillfredsställde alla, och som alla ville gå in på. Hans mor låg framför dem på knä, stillatigande, utan att finna tårar eller ord till att bedja om nåd för brottslingen. Slutligen, efter långt ordande fram och tillbaka, sade en af stammens vise män:

»Låtom oss fråga honom, hvarför han gjort det fruktansvärda!«

De frågade honom och han sade: »Lösena mina band, — förr vill jag inte tala!«

De gjorde, som han begärde, och nu förklarade han:

»Jag dödade henne, därför att hon satte sig till motvärn, när jag ville taga henne.«

»Men hvad rätt hade väl du att taga henne? Var hon din egendom?«

»Min egendom? Hvad jag har lust till och därför tar, det är min egendom!«

De gjorde honom ännu mångahanda frågor och erforo genom hans svar endast, att han ansåge sig för den förnämste här i världen och icke erkände något utom och bredvid sig själf. Det blef dem hemskt till mods, då de förstodo, till hvilken tröstlös ensamhet denne högmodige yngling dömt sig själf.

Och då de nu åter skredo till att rådslå om hans öde, sade den vise mannen till dem:

»Jag vet ett straff för honom, — ett fruktansvärdt straff, sådant I icke på hundra år skulle kunna uppleta ett grymmare. I hans eget hjärta hvilar redan ett straff. Gifven honom fri och öfverlämnen honom åt sig själf, — hårdare kunnen I icke straffa honom.«

Och i det han så talade, skedde något sällsamt, — en blixot sköt under en dånande åskskräll ned från himlen. Sålunda bekräftade de himmelska makterna den vises ord, och alla bugade sig och skildes åt.

Men ynglingen, som de nu kallade Larra, d. v. s. den utstötte, förkastade, skrattade åt dem på deras rygg. Han var nu fri, liksom hans fader, örnen, varit. Och fastän han ju ändå var en människa, lefde han helt och hållet på dennes vis, — han föll in i stammens hjordar och tält och röfvade lam och flickor och hvad han behagade. Han blef en äkta röfvere, skicklig, listig, stark och grym, och undvek andra människor.

Så lefde han i många, många år, tills han likväl slutligen kom underfund med, att det också hos honom fanns något af människa, och att det icke är människan gifvet att evigt förbli i frostigt kall, högmodig ensamhet. Så återvände han en dag i människornas närhet. Då de i honom igenkände sin fiende, rusade de på honom för att döda honom. Men när han icke gjorde någon min af att försvara sig, påminde de sig domen, som fällts öfver honom, och ropade:

»Rören honom icke — han vill dö!« Och de gingo ifrån honom och skrattade ut honom. Men då han hörde deras skratt, bäfvade han. Han kände, att de gissat, hvad som försiggick i hans innersta, att de i hans ansikte läste, hur han vämjdes vid sig själf. För att reta dem till motvärn, tog han upp stenar och kastade efter dem, — men de undveko hans kast och vedergällde honom icke med samma mynt.

Då drog han sin dolk ur skidan och måttade mot sitt bröst, men stålet sprang sönder, som om det stött mot hårda stenen. Då kastade han sig omkull och slog hufvudet mot marken... men jorden vek liksom undan för honom, och det blef endast djupa hål efter hans panna.

»Han kan icke dö!« ropade triumferande de, som voro vittne till hans kval.

Och de gingo därifrån och öfverlämnade honom åt sig själf. Med ansiktet vändt uppåt, låg han där och såg högt uppe i luften de väldiga örnarne flyga likt svarta punkter. I hans ögon låg så mycken grämelse och bitterhet, att man därmed kunnat förgifta hela mänsklighetens lifsglädje. Han, den stolte, frie, ensamme, önskade sig ingenting mer brinnande än döden. Den sökte han hädanefter öfverallt, hvar han stod och gick... och till en skugga har han nu blifvit, ser du, genom detta eviga sökande. Mänsklig känsla, mänsklig kärlek, mänsklig gärning var och blef främmande för honom — och därför är också mänsklig död honom förvägrad.

Så blef Larra, örnens son, straffad för sitt fräcka högmod!«

* * *

Den gamla drog en suck och tystnade. Hennes hufvud sjönk ned mot bröstet och runkade flere gånger af och an.

Jag såg på henne — sömnen hade tydligen öfverväldigat henne. Slutet på sin berättelse framstötte hon med höjd, nästan hotande stämma, ur hvilken dock på samma gång ljöd något liknande slafvens ångest.

Nere vid stranden sjöngo de — en sällsam sång. Först sjöng en altstämma två, tre, toner, så höjde sig en andra stämma, som började sången från början, medan den första ilade förut, så föll den tredje, fjärde, femte in i samma ordning. Och plötsligt uppstämde manskören samma sång.

Det uppstod en egendomligt originell samklang. Hvar och en af kvinnorösterna sjöng för sig, och de påminde alla om olikfärgade små bäckar, som kommo hoppande från höjden och sorlande strömmade ner från afsats till afsats och döko ner i mansrösternas djupa, bredt flytande ström, för att sedan åter stiga upp därur den ena efter den andra,

rena, stärkta, sträfvande mot höjden. Också melodien var originell, — karlarne sjöngo utan någon dallring på rösten, och de mäktiga ackorderna af deras stämmor tonade doft, som om de förtalde en sorglig saga, medan kvinnorösterna liksom sökte att ila om hvarandra och komma före manskören, pinglande muntert och lifligt likt bjällror med en mängd skrattande drillar.

Vågornas brus öfverröstades af den härliga sången. . .

2

»Har du någonstans hört det sjungas så?« frågade Isergil, i det hon höjde hufvudet och log med sin tandlösa mun.

»Nej — en sådan sång har jag ännu aldrig hört«, sade jag hviskande.

»Aha! Och aldrig mer får du höra det heller! Vi älska sången. Och hur vackra äro vi icke alla!

Endast vackra människor, som älska lifvet, kunna sjunga bra. O, vi älska lifvet! Se bara på dem där borta — hela dagen ha de arbetat, från tidigt på morgonen till sent på kvällen — och nu, då månen gått upp, sjunga de! De, som icke förstå att lefva, de lägga sig att sofva efter fullbordadt dagsarbete, men de, för hvilka lifvet är kärt och dyrbart, de sjunga!«

»Men hälsan. . . « insköt jag.

»Hälsa ha vi nog af för lifvet. Det är med hälsan som med pengarne — vill man ha något för dem, måste man ge ut dem. Skulle du inte göra så, om du hade pengar? Vet du, hvad jag gjorde, när jag var ung? Jag väfde mattor från solens uppgång till dess nedgång, nästan utan att röra mig ur stället. Jag var liflig som en solstråle och måste sitta där orörlig som en sten. Jag satt och satt, tills benen knakade i kroppen på mig. Men då natten kom, ilade jag till den jag älskade för att växla kyssar med honom. Nio verst sprang jag för att råka honom — och så nio verst tillbaka igen. . . Och så sprang jag i tre månaders tid, så länge varade vår kärlek, hvar natt till honom. Och du ser, att min hälsa räckte till — titta, så gammal jag blifvit! Och så mycket som jag har älskat! Så många kyssar som jag fått och gifvit. . .

Jag såg henne in i ansiktet. Hennes svarta ögon förblefvo lika matta, minnet förmådde icke mer ge dem någon glans. Månen belyste klart hennes mörka, rynkiga ansikte, och jag såg de torra, spruckna läpparne, som sjönko in bakom den spetsiga, med grå hårstrån bevuxna hakan, och den skruppna näsan, som krökte sig inåt likt näbben på en uggla. I stället för kinder syntes ett par svarta gropar, och öfver den

ena af dessa låg en test askgrått hår, som trängt sig fram under den kring hennes hufvud virade röda trasan. Huden i ansiktet och på hals och händer var så tunn och genomfårad af tallösa rynkor, att jag vid hvarje rörelse, som gamla Isergil gjorde, kunde frukta, att den skulle brista sönder och falla i småbitar och endast det nakna skelettet med de matt blinkande svarta ögonen stå kvar framför mig.

»Tala om för mig, hur du har älskat«, bad jag henne.

Och hon började åter berätta med sin knastrande stämma.

»Jag bodde med min mor i närheten af Falmi, alldeles vid stranden af Byrlat, och jag var femton år gammal, då han lade till i en båt utanför vår stuga. Han var smärt och smidig, med svarta mustascher och glad till sinnes. Han satt i sin båt och ropade in till oss genom fönstret med klingande stämma: »Hallå, ha ni en klunk vin och något att äta åt mig?« Jag tittar ut genom grenarne af asken utanför fönstret och se, floden är som doppad i blått månsken, och han står där i sin hvita skjorta och det breda bältet, hvars ändar fladdra vid sidan, med ena foten i båten och den andra på stranden. Och han gungar af och an och sjunger för sig själf. Då han får syn på mig, säger han: »Nej, ser man på, en sådan vacker flicka som bor här! . . . Det visste jag icke alls!« Som om han känt alla andra vackra flickor i trakten! Jag gaf honom vin och kokt fläsk. . . och fyra dar senare gaf jag honom mig själf. . . Vi gungade i båten på floden om nätterna — han kom och pep så sakta som en stepprätta, och jag gled som en fisk genom fönstret ut till honom på floden. Och så drefvo vi med strömmen. . . Han var en fiskare från Pruth, och då mor fick reda på alltsammans och slog mig, sökte han öfvertala mig, att jag skulle rymma hemifrån och följa med honom till Dobrudscha och ännu längre till Donaumynningen.

Men då tyckte jag inte om honom längre. . . han bara sjöng och kyss-te mig, aldrig något annat, och det blef tråkigt i längden. Just då drog ett band huzuler¹ omkring i trakten, och bland dem funnos vackra gos-sar. De förde ett muntert lif, de! Mången flicka sitter där och väntar på sin raska Karpathergosse och tror, att han längesedan sitter i fängelse eller blifvit ihjälslagen i något slagsmål. . . och så med ens är han där, som fallen ifrån himmeln, med två tre kamrater. Rika skänker bringar han med hem — lätt nog har han förvärfvat dem. . . och kalasar med henne och skryter med henne för kamraterna. Och det tycker hon min-sann om.

En gång bad jag nu en väninna, som hade en huzul till älskare, att hon skulle låta mig få se dem. . . Hur var det hon hette? . . . Det har jag

¹Rutenisk folkstam i Bukovina.

glömt. Jag glömmer allt nu för tiden. Sju tiotal af år har gått sedan den tiden, då glömmer man allt... Hon gjorde mig alltså bekant med en af de raska gossarne. Vacker var han... röd, alldeles eldröd, både skägget och håret... och han var ibland så tungsint och så mild... och sedan röt han igen och rasade som ett vilddjur. En gång slog han mig i ansiktet — då sprang jag som en katt upp på hans bröst och bet mig fast med tänderna i hans kind... Sedan dess hade han en liten grop i kinden, och han tyckte om, när jag kysste honom där... «

»Och hvad blef det af fiskaren?« frågade jag.

»Af fiskaren?... Å, han... Först ville han börja gräl med honom, huzulen — och mig gaf han mina fiskar varma, ville kasta mig i sjön till och med. Men så tröstade han sig, skaffade sig en annan och slöt sig till huzulerna... De blefvo hängda på samma gång — fiskaren och min huzul. Honom kallade de ›korsnäbb‹ för hans röda hufvud. Jag var och såg på, hur de blefvo hängda. Det var i Dobrudscha. Fiskaren var alldeles likblek och grät, under det han gick till galgen, men huzulen rökte lugnt sin pipa. Med pipan i munnen, händerna i fickorna, den ena mustaschspetsen kastad öfver skuldran och den andra nedhängande på bröstet — så skred han fram. Då han fick se mig, tog han pipan ur munnen och ropade: »Lef väl!... «

Ett helt år begrät jag honom. De hade just ämnat vända om hem till sina Karpathier igen. Då bjöd en rumäner dem hem till sig på afskedskalas, och hos honom blefvo de öfverrumplade. Endast de två blefvo gripna, några dödades, de andra flydde... Men rumänern fick grundligt sota för kalaset — hans gård, hans kvarn, hans säd, allt blef uppbrändt. Tiggare blef han.«

»Det gjorde du?« sade jag på vinst och förlust.

»Huzulerna hade många vänner utom mig... de ville väl bereda dem ett graföl... «

* * *

Sången vid hafsstranden hade tystnat, och vågornas brus utgjorde nu ackompanjemang till den gamlas vilda kärlekshistorier. Sakta hviskningar och undertryckta skratt trängde då och då upp till oss från stranden. Allt vekare och mildare blef natten, allt rikare flödade det blåaktiga månskenet öfver jorden, men vågornas brus och plaskande blef hörbarare, ty det hade blåst upp, och vinden tilltog alltjämt i styrka.

* * *

»Sedan älskade jag en turk också. Jag var i hans harem, i Skutari. En hel vecka vistades jag där — och hade fullt upp af allting. . . Men tråkigt var det, bara kvinnor och kvinnor. . . Åtta stycken hade han. . . Hela dagen åto de och sofvo och pratade dumheter. . . Eller också okvädade de hvarandra och kacklade som hönor. . . Han var icke längre ung, den där turken. Nästan gråhårig var han och mycket förnäm och rik. Hans ögon voro svarta. . . och så genomträngande att de sågo en ända in i själen. Han var mycket from och bad mycket.

Jag hade träffat honom i Bukarest. . . Han skred öfver torget som en kung och såg så allvarligt och högtidlig ut. Jag smålog mot honom. Samma kväll grepo de mig på gatan och förde mig till honom. Han handlade med palm- och cypressträ och hade kommit till Bukarest för att göra inköp.«

»Vill du komma till mig?« frågade han.

»Ja, hvarför inte? Det vill jag. . . «

Och jag följde med honom. Han var mycket rik, turken, och en son hade han också — en alldeles brun pojke och så fin och smidig. . . sexton år var han. Med honom rymde jag från gubben. . . till Lom-Palanka i Bulgarien. . . Där stötte en bulgariska en dolk i bröstet på mig. . . för sin fästmans eller mans skull, jag minns inte riktigt längre.

Jag låg nu länge sjuk i ett kvinnokloster, där jag blef vårdad af en polsk flicka. . . Och till henne kom från ett annat kloster. . . i Arzer Palanka, så vidt jag kan minnas. . . hennes bror, en liten munkstackare, som alltid kröp som en mask för mig. . . Och då jag tillfrisknat, gáfvo vi oss af tillsammans, vi två. . . till hans polska land.«

»Vänta litet! . . . Hvad blef det af den unge turken?«

»Den unge turken? Han dog, den rara gossen. Af hemlängtan dog han eller af kärlek. . . Som ett kraftlöst ungt träd, som får för mycket sol, vissnade han bort. . . Jag kan ännu se honom, hur han låg där genomskinlig och färglös som ett isflak, men alltjämt brann kärleken hos honom. . . Oupphörligt bad han, att jag skulle luta mig ned och kyssa honom. . . Jag älskade honom och kysste honom mycket, det vet jag. . . Till slut blef han så svag, så svag och kunde knappast röra sig. Han låg där och bad och besvor mig, som en tiggare om en allmosa, att jag skulle lägga mig bredvid honom och värma honom. Gjorde jag det, så flammade han genast upp igen och glödde. . . En gång vaknade jag och kände, att han var alldeles kall. . . han var död! . . . Jag begrät honom länge. . . Hvem vet, kanske var det jag, som dödade honom! Jag var redan dubbelt så gammal som han och i min fulla kraft. . . och han, hvad var han? . . . Ett barn. . . «

Hon suckade djupt och korsade sig tre gånger, under det hennes torra läppar hviskade något. Det var första gången, jag såg henne göra något sådant.

»Nå, alltså gaf du dig af till Polen«, hjälpte jag henne på väg, då jag fann, att hon alltjämt teg.

»Så var det... med den där lille polacken. Han var en liten löjlig karlstackare och elak dessutom. När han var kär, kröp han omkring mig, inställsam som en katt, och från hans läppar flöt idel honung, men då han icke behöfde mig, piskade han mig med elaka ord som med en knutpiska.

En gång gingo vi vid flodstranden, då sade han mig ett oförskämdt, djup sårande ord. Å, hvad jag blef ursinnig! Jag fräste upp likt sjudande beck. Jag lyfte upp honom som en barnunge — ty han var mycket liten till växten — och klämde till om höfterna på honom, så att han blef alldeles blek. Och så gaf jag honom en knuff och kastade honom från stranden ned i floden. Han skrek oafbrutet... det var löjligt, så han skrek. Jag stod och såg på, hur han sprattlade i vattnet och arbetade med händer och fötter. Så gick jag min väg — och har sedan aldrig träffat honom mera. Det har jag för resten alltid haft tur med, att de, som jag en gång älskat, aldrig åter kommit i min väg. Sådana sammanträffanden äro icke behagliga — det är alldeles, som om man skulle möta lik... «

* * *

Den gamla tystnade och drog djupt efter andan. Jag försökte föreställa mig de män, som hon frambesvurit ur skuggornas rike. Där var den eldige, rödhåriga huzulen — stark och beslutsam skrider han mot döden, rökande sin pipa med största sinneslugn. Han hade bestämdt kalla, blå ögon, som uppfattade allt skarpt och fast... Där bredvid honom var den svartskäggige fiskaren från Pruth — han gråter, han vill icke dö, hans ansikte är blekt af dödsångest, ögonens glans är slocknad, de af tårar genomvåta mustascherna hänga ned öfver de förvidna läpparne... Där var den gamle ärevördige turken, utan tvifvel en fatalist och despot, och bredvid honom hans son, en österlandets bleke, ömtålige telning, förgiftad af kyssar. Där var slutligen den lille högfärdige polacken, artig och grym, rik på fraser och fattig på mynt... Och alla voro de endast bleka skuggor och hon, som de en gång kysst, sitter lefvande bredvid mig — om också förtorkad af tiden, skrumpen och blodlös, med ett hjärta utan önskningsar och ögon utan glans... själf nästan en skugga...

* * *

Och Isergil fortfor sin berättelse:

»I Polen gick det mig illa. Där lefva kalla, lögnaktiga människor. Jag begrep icke deras ormspråk. Alla hväsa de så. . . Hvad är det de hväsa? Gud har gifvit dem detta ormspråk, därför att de äro så falska. Jag irrade omkring utan mål och såg, hur de rustade sig till att sätta igång ett uppror mot er ryssar.

Slutligen kom jag till staden Bochnia. Där köpte mig en jude — inte för sig själf, utan för att drifva handel med mig. Jag var med om saken — för att lefva måste man ju göra något. Jag hade ingenting lärt och måste därför betala med min kropp. Jag tänkte samla litet pengar och slita sönder mina bojor, för att sedan vända om hem till Byrlat igen.

Så lefde jag nu där, och de rika polska herrarne kommo till mig och kalasade med mig, så att det stod härliga till. Men dyrt nog kostade dem mitt sällskap! Grälade och slogos gjorde de för min skull. En af dem ägnade mig isynnerhet en glödande hyllning och hittade en gång på att komma till mig, åtföljde af sin betjänt, som bar en pung i sin hand. Denna tog nu min ›pan‹ och skakade ut öfver hufvudet på mig. Guldmynten trillade ner öfver mig, och det roade mig att höra deras klingande mot golvet — men pan'en körde jag bort i alla fall. Han hade ett så tjockt, groft ansikte och en mage som en stor kudde. Som ett gödt svin såg han ut, och jag körde bort honom, fastän han sade, att han sålt alla sina länderier, sina hus och hästar, för att öfverösa mig med guld.

Men jag älskade då en annan pan — en tapper man med ett ansikte, kors och tvärs sönderhackadt af turkarnas sablar, mot hvilka han kort förut kämpat på grekernas sida. Det var en man, det! . . . Hvad angick honom väl grekerna, eftersom han var polack? Och ändock kämpade han vid deras sida mot deras fiender. Han blef svårt sårade, fick ena ögat utstucket och två fingrar afhuggna på vänstra handen. . . Hvad hade han, polacken, väl hos grekerna att skaffa? Han älskade ridderliga bragder, det var saken. Och den som älskar sådana, finner alltid tillfälle att utföra dem. Öfverallt i lifvet, tro mig, finnes rum för djärfva dåd. Den som icke finner tillfälle, är antingen för trög eller för lat till slikt. Eller också förstår han inte lifvets mening — ty om människorna förstode den, skulle hvar och en önska att lämna kvar en skugga af sina gärningar i lifvet. Och då skulle lifvet icke så spårlöst uppsluka människorna. . . Å min sönderhackade pan var en ofövägen sälle! Han skulle inte tvekat att gå till världens ände för att fullgöra en tapper bragd. Helt säkert blef han dödad af er ryssar under upproret. Och

hvarför tågade ni egentligen mot ungrarne? Hvarför... Ack nej, var hellre tyst, du... «

Under det hon påbjöd mig tystnad, teg hon också själf. Efter att ha setat där och rufvat en stund, fortfor hon:

»Också en ungrare har jag känt en gång. Han lämnade mig en dag — det var på vintern — och först på våren, när snön smält bort, fann man honom ute på fältet, med en kula i hufvudet. Ja, så går det — lika många som pesten tar kärleken lifvet af... lika många, ifall man räknar ihop dem allesammans...

Men hvad var det jag talade om? Ack, om Polen... Ja, där spelade jag mitt sista spel... Där lärde jag känna en man... Vacker var han som en ond ande, och jag var då icke längre ung... han kom att stå mig dyrt. Han var högmodig och bortskämd af kvinnorna, och därför trodde han sig kunna eröfra mitt hjärta med storm, men jag gaf mig icke så lätt. Ännu hade jag aldrig varit någons slafvinna. Från juden var jag längesedan fri, hade betalat honom en duktig lösepenning... Jag bodde då i Krakau och hade allt, hvad jag önskade — guld, hästar, tjänare... Han kom till mig, den stolte demonen, och ville, att jag själfmant skulle kasta mig kring hans hals. Så stridde vi länge med hvarandra, och jag tror, att jag till och med blef ful på kuppen. Slutligen hade jag fått honom så långt, att han låg på knä för mig. Men knappt hade han nått sitt mål, förrän han åter lät mig löpa... Ja, jag hade blifvit gammal, det förstod jag då! Ack, det var bittert för mig — förfärligt bittert! Jag älskade honom ju, den satan... men han skrattade ut mig, när vi träffades. Också för andra gjorde han mig till ett åtlöje, det visste jag. Men jag var ändå lycklig, bara jag såg honom, bara jag visste honom i närheten. Och när han sedan gaf sig af, för att kämpa mot er ryssar, då blef jag så illa till mods. Jag försökte öfvervinna det, men det lyckades mig inte, utan jag beslöt att följa efter honom.

Vid Warschau skulle han vara, sades det, i en skog. Men då jag kom dit, fick jag veta, att de edra redan slagit dem, och att han var i fångenskap i en by i närheten.

Nu skall jag aldrig mera få se honom, tänkte jag för mig själf. Och jag längtade ändå så förfärligt att få se honom! Jag funderade ut, hur det skulle kunna gå för sig, förklädde mig till tiggerska, ställde mig lam och gick med ombundet ansikte till den by, där han hölls fångslad. Öfverallt kosacker och soldater — min vistelse där kostade mig dyrt! Slutligen fick jag reda på, hvar polackerna sutto fångna och fann, att det var mycket svårt att komma dit. Men jag måste dit, och så smög jag mig nattetid till stugan, där de voro. Jag smög genom trädgården mellan rabatterna och fick plötsligt se, att en vaktpost stod midt i vägen

för mig... Och redan hörde jag, hur polackerna högljudt talade sins emellan och sjöngo en sång... En hymn till Guds moder var det... och han, min Arkadek, sjöng också med. Bittert kändes det, när jag tänkte på, hur de förut krupit efter mig... och att nu den stunden kommit, då jag kröp som en orm efter marken för en mans skull — kanske döden till mötes...

Vaktposten hade redan märkt mig — hvad återstod mig då att göra? Jag reste mig upp och gick rätt fram till honom... Icke en gång en knif hade jag eller något annat — utom mina händer och min tunga. Skada, tänkte jag, att jag icke åtminstone har en knif!... »Vänta du...« hviskar jag sakta — men han, soldaten, han sätter redan sin bajonett på strupen på mig. Och jag hviskar på nytt: »Stöt inte till, vänta litet! Om du har ett hjärta, så hör mig... Jag kan icke ge dig något, jag kan endast bedja...« Han låter geväret sjunka och säger likaledes hviskande: »Laga att du kommer härifrån, min gumma... hvad vill du här?« Jag sade honom, att min son satt fången där inne... »Begriper du, soldat — min son! Du är ju själf en moders son, är du inte? Nå, ser du, en sådan son som dig har också jag — och han är där! Låt mig bara få se honom, kanske dör han snart... kanske blir också du dödad i morgon... Då skall din mor gråta öfver dig, hvad?... Och svårt skall det bli dig att dö, utan att få se henne ännu en gång. Ser du, lika svårt är det nu för min son... Haf då medlidande med dig själf och med honom och med mig, hans mor!...«

Så försökte jag öfvertala honom, om och om igen! Regnet smattade ner och gjorde oss bägge genomvåta. Blåsten tjöt och väsnades och knuffade mig än i ryggen, än i bröstet. Jag stod där och vacklade fram och tillbaka framför soldaten med stenhjärtat... Han sade alltjämt »nej« — och för hvar gång han stötte fram detta iskalla ord, brann jag allt hetare af längtan att få se min Arkadek... Under det jag talade, mätte jag soldaten med blicken — han var liten och mager och hostade oafbrutet. Och med ens föll jag ner för honom och omfattade hans knän, och i det jag fortfarande lidelsefullt besvor honom, drog jag omkull honom. Han föll i en smutspöl — och blixtnabbt vände jag om honom framstupa och tryckte hans ansikte så hårdt ner i pölen, att han icke kunde skrika. Han skrek icke heller, utan sprattlade bara och vred och vände sig för att komma loss ifrån mig. Men jag pressade med båda händerna hans ansikte allt djupare ner i smutsen. Slutligen kväfdes han...

Jag rusade till boden, i hvilken polackerna sutto och sjöngo. »Arkadek!« ropade jag genom en springa i väggen. De ha fina öron, de där polackerna... och med detsamma de hörde mig, slutade de sjunga. Nu

såg jag hans ögon — de voro riktade rätt på mina. »Kan du komma ut här?« frågade jag. — »Ja, genom golfvet«, sade han. — »Nå, kom då!« Och fyra stycken kröpo fram under boden bland dem min Arkadek.

»Hvar är vaktposten då?« frågade Arkadek.

»Där ligger han!.. «

Och de smögo helt sakta, nedhukade mot marken, till den plats där soldaten låg, och då de gingo förbi, öfveröste de honom med skymford, och Arkadek tog upp geväret och genomborrade honom bakifrån med bajonetten. Det regnade ändå hårdare, och stormen tjöt. Vi kommo lyckligt genom byn och gingo länge tysta genom en skog. Raskt skyndade vi framåt, Arkadek höll mig i handen och hans hand var het och darrande.

Å, hvad jag var säll till mods — så länge han teg! Det var de sista sköna ögonlocken i mitt kärlekshungriga, lidelsefulla lif. Men sedan kommo vi till en äng och gjorde halt. De tackade mig alla fyra... ack, så mycket ord de slösade med! Jag hörde på bara och såg därunder på min pan — hur skulle han nu förhålla sig? Och han omfamnade mig och tilltalade mig så högtidligt... Hvad han sade, har jag längesedan glömt, men det gick ut på det, att han till tack för sin befrielse hädanefter skulle älska mig... Och så böjde han knä för mig och sade leende: »Min drottning!« En sådan lögnaktig hund var han!..

Nå, jag sparkade till honom med foten och skulle också slagit honom i ansiktet, men han vek undan och sprang upp. Dyster och blek stod han framför mig... och också de andra tre sågo dystra ut, och de tego alla. Jag såg på dem... och kände endast en djup bedröfvelse, det minns jag, och en iskall mattighet i alla leder. »Gån nu«, sade jag till dem. Och de frågade mig, de hundarne: »Vänder du inte tillbaka då och förråder våra spår?« Sådana uslingar var det! Nå, de gingo i alla fall sina färde — och jag gick åt mitt håll. Dagen därpå blef jag fasttagen af ryssarne men de släppte mig snart igen...

Nu insåg jag, att det var hög tid för mig att bygga mitt eget bo, och att jag lefvat tillräckligt länge på gökmanér. Jag hade redan blifvit tung och ovig, och mina vingar hade icke längre den rätta spänstigheten, mina fjädrar inte den gamla glansen... Det var i sanning hög tid! Jag for då till Galizien och därifrån till Dobrudscha. Och nu har jag lefvat här i öfver trettio år. Jag gifte mig med en Moldaubonde... han dog för ett år sedan... Men jag lefver alltjämt... alldeles ensam... Eller nej, inte ensam — med dem därborta... «

Hon pekade åt hafvet. Där var nu allting stilla. Endast då och då hörde man ett kort, flyktigt ljud, som genast åter dog bort.

»De hålla af mig. Jag berättar dem om mångahanda ting. Det behöfva de... de äro ju ännu unga allesammans... Också jag trifs i deras sällskap. Jag ser på dem och tänker: Sådan har jag också varit en gång... Enda skillnaden är, att på min tid fanns det mera kraft och eld hos människorna, och därför var det också bättre och roligare att lefva... Ja!«

Hon tystnade. Jag såg länge och genomträngande på henne, och jag blef svårmodig till sinnes, medan jag satt där vid hennes sida. Hennes hufvud nickade af och an, hon hade slumrat till... sakta, helt sakta hviskade hon något för sig själf... kanske bad hon.

Från hafvet höjde sig ett tungt, mörkt moln med skarpa kanter, liknande en bergås, och gled fram mot steppen. Från dess spets lossnade små molntappar, som ilade förut och släckte stjärnorna, den ena efter den andra. Hafvet brusade. Icke långt från oss, bland vinstockarne, hördes förstulna kyssar, hviskningar och suckar. Långt bort på steppen skällde en hund... Luften blef tryckande kvalmig och hade en sällsam doft, som retade nerverna och kittlade i näsan. Molnen kastade täta svärmar af skuggor öfver marken, — de gled oöfver den, försvunno och kommo tillbaka igen... Månen var släckt, — i dess ställe såg man endast en matt, opalfärgad fläck, som stundom också undanskymdes af ett blåsvart moln. Borta på steppen, som nu var svart och hemsk, som om något hemlighetsfullt dolde sig där, flammade små blåaktiga lågor upp. De blixtrade till än här, än där och slocknade åter med detsamma, som om en skara rundt om på steppen spridda människor sökte något därstädes och tände på svafvelstickor, som åter genast släcktes af blåsten. Det var något sagolikt med dessa sällsamma blå eldtungor.

»Ser du inga gnistor på steppen?« frågade mig Isergil.

»De där små klarblå lågorna där borta?« frågade jag tillbaka, pekande utåt steppen.

»Klarblå? Ja, det äro de... Således flyga de ändå... se, se!... Jag kan inte längre se dem, — mina ögon äro så svaga...«

»Hvad är det för gnistor?« frågade jag gumman.

Jag hade visserligen förut hört, hvar dessa gnistor härstammade ifrån, men jag var angelägen att veta, hvad gamla Isergil skulle ha att säga om dem.

»De där gnistorna komma från Dankos brinnande hjärta. Det fanns en gång här i världen ett hjärta, som en dag flammade upp i lågor... Och ifrån det komma de där gnistorna. Jag skall berätta dig alltsammans... det är också en gammal saga... Ack, ingenting öfvergår det gamla, det skall jag säga dig! Hvad fanns det inte allt i gamla tider! och nu finns det ingenting mera... hvarken bragder eller människor

eller sagor, sådana som de gamla... Hvarför det? Säg mig det, du... Ha ha, det kan du aldrig säga! Hvad vet du på det hela taget? Hvad veten I, ungdomar? Alls ingenting veten I!... Om I blott blickade skarpt tillbaka i de gamla tiderna, så skullen I finna alla gåtor lösta... Men I blicken icke dit, därför förstån I icke heller att lefva... Ser jag kanske inte, hvad lifvets kärna är. Visst ser jag det, allt ser jag, om jag också har dåliga ögon. Jag ser, att människorna, i stället för att verkligen lefva, endast lämpa sig efter hvarandra och inrätta hela sitt lif därefter. Och då de på detta sätt bestulit sig själfva och förspillt sin tid, då börja de anklaga ödet. Hvad har ödet med det att göra, det skulle jag vilja veta? Hvar och en är sitt eget öde! Alla slags människor ser man nu för tiden — endast starka människor ges det icke. Hvar äro de?... Också sköna människor bli allt sällsyntare... «

Den gamla försjönk i grubbel, — hon stirrade ut mot den mörka steppen, som om hon därifrån väntade svar på, hvart de starka och sköna människorna tagit vägen.

Jag väntade på hennes berättelse och teg, då jag var rädd att genom någon fråga åter leda henne in på andra ämnen. Jag visste, att när hon seglade ut på sina minnens stormiga haf, kom det öfver henne en slags filosofisk lyftning, liksom det äfven ofta hände, att slutet på den eller den sägnen gick alldeles förloradt i dylika filosofiska utgjutelser — en filosofi, som fastän i sig själf klar och enkel, i gamla Isergils framställning tedde sig som ett sällsamt virrvarr af brokiga, hopplöst intrasslade trådar.

3

Och slutligen började hon berätta.

»För länge, länge sedan lefde det en gång en folkstam någonstades, jag vet ej hvar. Blott så mycket vet jag, att tjocka ogenomträngliga skogar på tre sidor omgäfvade det folkets tält; på den fjärde sidan låg steppen.

Det var glada, starka och djärfva människor, som icke hade behof af mycket... zigenare var det väl. Men så föllo bedröfliga tider öfver dem, — andra folk kommo någonstades ifrån och drefvo dem in i skogens djup.

Där var sumpigt och mörkt, ty det var en urgammal skog, och så tätt hopflätade voro dess grenar, att man icke såg himlen genom dem, och att solens strålar knappast kunde bana sig väg genom det täta löf-

verket. Men så fort de föllo på vattnet i träskan, uppstod en peststank, af hvilken människorna dogo, den ena efter den andra.

Då började det folkets kvinnor och barn på att gråta, och fäderna försjönko i grubbel och svårmod. De måste lämna denna skog, och därur gafs det blott två vägar, — den ena förde åter tillbaka dit, där de starka och onda fienderna voro, den andra framåt in bland jätteträden, som höllo hvarandra fast omslingrade med sina väldiga grenar och kört sina knöliga rötter djupt ned i den sega gyttnan. Tysta och orörliga, som om de voro af sten, stodo dessa träd hela dagen i ett grått halfmörker och tycktes om kvällarne, när lägereldarne flammade upp, sluta sig ännu tätare omkring människorna. Och jämt och ständigt, dagar så väl som nätter, var det som en mur dragen omkring dessa, hvilken hotade att kväfva dem, vana som de voro vid steppen.

Och ännu hemskare var det, när blåsten for öfver trädens toppar och hela skogen brusade doft, som om han ropade hotelser till dessa, hvilka dolt sig i honom undan sina fiender, eller sjönge en grafsång för dem. Och likväl voro de starka människor och skulle nog kunnat upptaga kampen mot fienderna, som besegrat dem, men de fingo icke gå under i striden, ty de hade ett heligt arf att bevara, som skulle gått förloradt med dem, om de rusat mot döden. Och därför sutto de där och grubblade under de långa nätterna, medan skogen brusade doft och träsket utsände sin giftiga pestånga. De sutto där, och skuggorna, som lägerelden kastade, hoppade omkring dem i en stum ringdans, och det föreföll dem alla, som om det icke var skuggor, som dansade, utan skogens och träskens onda andar, som triumferade öfver dem. . . Så sutto de där och grubblade. Men ingenting, hvarken arbete eller kvinnor, utmattar människans kropp och själ så mycket som svårmodiga tankar, hvilka likt ormar utsuga hjärtat.

Och de blefvo svaga af det eviga grubblandet och tänkandet. . . fruktan uppstod ibland dem och förlamade deras starka armar, och ångesten närdes af kvinnornas snyftningar, som jämrade sig öfver liken af dem, träskgiftet dräpt, och gråto öfver de i skräck och bäfvan lefvandes öde. Och fega ord förnummos i skogen, först skygga och lågmälda, sedan allt högljuddare och högljuddare. . . Redan ville de gå till fienden och öfverantvarda sig själfva och sin frihet i deras våld, och af luttet dödsångest räddes ingen mer för ett lif i träldom. . . Men då uppträdde Danko, och han ensam räddade dem alla.«

Den gamla hade synbarligen ofta berättat sagan om Dankos brinnande hjärta; satserna rullade som långa, glatta band från hennes läppar. Hon talade i en sjungande ton, och hennes ihåliga, knastrande

stämman målade tydligt bruset i skogen, där de arma fördrifna människorna dogo af träskets giftiga andedräkt. . .

»Danko var en man af denna stam. Ung och skön var han, och sköna människor äro också alltid djärfva. Och han talade sålunda till sina stamförvanter:

„Icke kan man med tänkande hejda en rullande sten. Den som ingenting gör, kan icke bli hjälpt. Hvarför förslösa vi vår kraft i grubbel och veklagan? Låtom oss bryta upp och tåga igenom skogen — den måtte väl ha ett slut som allt här i världen! Seså, framåt! Låtom oss gå!“

De blickade på honom och sågo, att han var den starkaste af dem, då hans ögon strålade af kraft och lefvande eld.

„Så må du föra oss an!“ sade de.

Och han förde dem. . . «

Den gamla tystnade och stirrade ut på steppen, där mörkret blef allt tätare. Gnistorna från Dankos brinnande hjärta blinkade i fjärran och sågo ut som små blåaktiga luftblommor, hvilka blott frö ett ögonblick slogo ut.

»Så förde Danko dem framåt. De drogo alla med honom och förtröstade på honom. Det var en svår och mödosam väg! Mörkt var det, och vid hvarje steg öppnade träsket sitt glupska, stinkande gap för att uppsluka människorna, och träden spärrade vägen likt en väldig mur. Som ormar voro deras grenar flätade i hvarandra, öfverallt stucko deras rötter upp ur marken, och hvart steg kostade vandrarna svett och blod. Så gingo de länge. . . Allt tätare blef skogen, allt mattare deras krafter. Och då började de knota mot Danko och sade, att han, den unge och oerfarne, fört dem vilse. Men Danko skred käckt framåt, utan att låta sig förbrylla.

Men så en dag brast ett oväder löst. Det blef så mörkt i skogen, som om alla nätter, som förflutit, sedan den uppstod, slutit sig samman i den. De små människorna skredo under åska och blixtnad fram under de stora träden, och trädjättarne knakade och dånade och tjöto sina vredgade sånger, och blixtarne flammade öfver skogens toppar, upplyste dem för ett kort ögonblick med sitt kalla, blåaktiga sken och slocknade sedan lika hastigt igen och skrämde människorna och gjorde dem uppbragta. Och de af blixternas kalla sken upplysta träden sågo ut, som om de blifvit lefvande och voro fast beslutna att med sina långa, nätaktigt hopslingrade armar kvarhålla de ur mörkrets fjättrar flyende människorna. Och det var, som om något grymt, kallt och hemskt stirrat emot vandrarna ur de mörka snåren. Fruktansvärd var vägen, och de utmattade människorna förlorade modet. Men de blygdes att tillstå sin svaghet, och därför knotade de vredgadt mot Danko, mannen, som

skred före dem. Och de förebrådde honom, att han icke förstod att leda dem.

Midt under den dystra skogens vilda segertjut gjorde de halt, uttröttade och förbittrade, för att hålla räfst med Danko.

„Du är en eländig usling, som störtar oss i fördärfvet“, sade de. „Du har fört oss hit och beröfvat oss våra krafter, — därför måste du dö!“

Och blixt och åska bekräftade deras dom.

„I saden: För oss an! — och jag förde er“, sade Danko och trädde dristigt emot dem. „Jag kände mig vara mannen att leda er — därför gjorde jag det. Och I? Hvad hafven I gjort för er räddning? I behöfven endast gå och ären likväl icke så mycket män, att I kunnen gå en längre väg! I rusen endast en bit och stannen sedan som en skrämmd fårscock.“

Men dessa ord gjorde dem blott ännu mer uppbragta.

„Du måste dö! Du måste dö!“ skreko de.

Och stormens tjut ledsagade deras skri, och blixтар flammade, sönderlitande mörkret. Danko blickade på dem, för hvilkas skull han burit så många mödor, och han såg, att de voro som vilda djur. De trängdes omkring honom, men på deras ansikten syntes intet spår af ädelmod, och han kunde icke vänta någon skonsamhet af dem. Då sjöd oviljan upp i hans hjärta, men som han hade medlidande med dem, slocknade hans vrede strax igen. Han älskade dessa människor och trodde, att de skulle gå under utan honom. Och hans hjärta flammade upp i en brinnande önskan att rädda dem och föra dem in på en bättre väg, och i hans ögon glödde strålarna af denna mäktiga eld. . . Men då de sågo detta, trodde de, att han gripits af raseri, och det var däraf, hans ögon blixtrade så klart, och de spetsade öronen likt vargar, väntande att han skulle kämpa med dem, och de trängde sig ännu närmare omkring honom för att lättare kunna gripa och döda honom. Men han genomskådade deras sinnen, och ännu hetare brann hans hjärta, ty deras uppsåt fyllde honom med djup smärta.

Men skogen sjöng alltjämt sin hemska sång, och åskan mullrade, regnet strömmade ned. . .

„Hvad skall jag göra för människorna?“ ropade Danko så högt, att han öfverröstade åskan.

Och plötsligt slet han med egna händer upp sitt bröst, ryckte ut sitt hjärta och höll upp det högt öfver sitt hufvud.

Det flammade så klart som solen och ännu klarare, och hela skogen tystnade, upplyst af denna människokärlekens stora fackla, och mörkret flydde för ljuset och föll skälfvande, djupt, djupt inne i skogen, i träskets smutsiga gap.

Och människorna stodo där, förstenade af häpnad.

„Kommen!“ ropade Danko och störtade fram till sin anförareplats, hållande det flammande hjärtat högt i vädret och upplysande vägen för de andra med dess sken.

De drogo efter honom fulla af längtan efter det nya och liksom förhäxade af trolldom. Då brusade återigen skogen och skakade sina toppar, men dess brus öfverröstades af de framåtilande människornas tramp. Raskt och modigt skredo alla framåt, uppeldade af den underbara synen af det brinnande hjärtat. Äfven nu dogo alltjämt många, men de dogo utan klagan och tårar. Danko ilade alltjämt i spetsen, och hans hjärta, det flammade och brann!

Och se, plötsligt delade sig skogen framför honom och låg bakom honom som en tät, svart massa. Men Danko och alla, som voro med honom, doko ned i ett haf af solljus och ren, af regnet uppfriskad steppluft. Ovädret stod där bakom dem, öfver skogen, — och här strålade solen, här doftade steppen, här glittrade gräset af regndroppar och älfven skimrade i guld. . . Det var afton, och älfvens vatten glänste rödt af den nedgående solens strålar, — lika rödt som blodet, som i en varm ström flödade ur Dankos sönderslitna bröst.

Och den döende Danko, den stolte och dristige, kastade en blick ut öfver steppvidden — en glädjestrålände blick lät han glida öfver det fria landet, som utbredde sig framför honom. Och med ett jublande skratt sjönk han till marken och dog.

Sakta hviskade de häpna träden, som Danko lämnat bakom sig, sakta hviskade gräset, som färgades af Dankos blod.

Men uppfyllda af sin glädje och sina förhoppningar, lade människorna icke märke till hans död och sågo icke, att Dankos modiga hjärta ännu låg flammande kvar bredvid hans lik. Blott en af dem, en försiktig man, märkte det, och rädd att något skulle hända, trampade han med foten på det stolta hjärtat. . . Och då sprutade Dankos hjärta upp i klara gnistor och slocknade. . .

Det är ursprunget till de blåaktiga gnistor, som före ett oväder visa sig på steppen!«

* * *

Den gamla hade slutat sin präktiga saga. På steppen hade det blifvit hemskt stilla, som om också den häpnade öfver själsstyrkan hos den djärfve kämpen Danko, hvilken för människornas skulle uppbrände sitt hjärta och dog, utan att begära tack af dem. Med ryggen stödd mot några korgar fulla af vindrufvor, hade gumman slumrat in och for då och då upp ur sömnen. Jag betraktade henne och tänkte för mig själf:

Hur många flere sagor och minnen ligga väl ännu hopade i hennes minnes förråds-kammare? Och jag tänkte på Dankos stora flammande hjärta och på människornas fantasi, som diktat så många sköna, mäktiga sägner, på gamla tider, då det fanns hjältar och hjältebragder, och på den ledsamma nutiden, som är så fattig på starka människor och stora bedrifter, och så rik på kylig, allt förlöjligande misstro, — denna jämmerliga tid för ömkliga människor med dödfödda hjärtan. . .

Blåsten kom farande och blottade det magra bröstet på gamla Isergil, som sjönk i allt djupare slummer. Jag bredde ut trasorna öfver henne igen och sträckte själf ut mig på marken bredvid henne. På steppen var det stilla och mörkt. Öfver himlen drogo alltjämt molnen — enformigt, långsamt. . .

Hafvet brusade så doft och sorgset. Gamla Isergil sof hårdt. . . Hon skulle kanske aldrig mer vakna ur sömnen.